



TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

# HABERLER



Ocak 2014 / Sayı: 37





TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

# HABERLER



Ocak 2014 / Sayı: 37

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler  
Sayı: 37 (Ocak 2014)

ISSN 1308-2078

Editörler  
Meltem Doğan-Alparslan  
Aşkim Özdizbay

Sayfa Düzenlemesi  
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.

Enstitü Üyelerine ücretsiz verilir.



TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Uluslararası Akademiler Birliği Muhabir Üyesi**  
**Corresponding Member of the International Union of Academies**

Baskı  
Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.  
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İSTANBUL  
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99  
Sertifika No: 29487

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü  
İstiklâl Cad. Merkez Han, No: 181 Kat: 2  
34435 Beyoğlu-İSTANBUL  
Tel: 0090-212-292 09 63

E-mail:  
haberler@turkinst.org  
mdoganalparslan@gmail.com  
aозdizbay@hotmail.com

**www.turkinst.org**

# İÇİNDEKİLER

Editörden .....	1
Mehmet Özdoğan, Halet Hoca'nın Ardından .....	2
Kenan Eren – Hüseyin Murat Özgen, Filiz'imizi Kaybettik... ..	4
<b>Başyazı</b>	
Müge Savrum-Kortanoğlu, Arkeolojik Alanlarda Organizasyonel Bir Kavram Olarak Koruma .....	5
<b>Kitap Tanımları</b>	
S. Altınoluk, Hypaipa. A Lydian City During the Roman Imperial Period, Ege Yayınları, İstanbul 2013 (Tekin, O.) .....	14
<b>Arkeoloji Dünyasından</b>	
2014 Avrupa Arkeologlar Birliği (EAA) Kongresi'ne İstanbul Ev Sahipliği Yapacak ! (Doğan-Alparslan, M.) .....	15
Türkiye'de Klasik Arkeolojinin Son Yirmi Yılı (1994-2013) (Baykan, D.) .....	16
Kuş Figürlü Kurşun Bizans Nomisma Ağırlıkları (Tekin, O.) .....	17
Bereketli Ova: Kahramanmaraş (Can, S.) .....	18
Azerbaycan'ın Bağımsızlığının 20. Yılında Bakü'de Uluslararası Bir Arkeoloji Konferansı (Işıklı, M.) .....	20
Alaca Höyük Kazısı Web Sayfası ve Veritabanı Kullanıma Açılmıştır .....	22
Minos Uygarlığından Bir Yıldız Kaydı Stylianos Aleksiou (1921 - 2013) (Tulunay, E.T.) .....	22
<b>Kazı - Araştırma</b>	
Adramytteion (Ören) Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2013 (Özgen, H. M.) .....	23
Alaca Höyük Kazısı – 2013 (Çınaroğlu, A.) .....	28
Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazıları – 2013 (Sazcı, G. – D. Çalış Sazcı .....	29
Nif (Olympos) Dağı Kazısı – 2013 (Tulunay, E. T.) .....	32
Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları –2013 (Öztürk, H. S.) .....	35
Mersin Silifke Olba Kazısı – 2013 (Erten; E. – M. Özyıldırım – T. Akçay) .....	37
Pisidia Antiokheia Bizans Nekropolü Kazısı – 2013 (Dede, F.) .....	38
Pisidia Bölgesi'nde Yeni Bir Yüzey Araştırması: Kremna ve Çevresi Çalışmaları– 2013 (Metin, H. – B. A. Polat Becks – R. Becks) .....	40
Salat Tepe'de Akkad Dönemi'ne Ait Bir Kırsal Tapınak (Ökse, T.) .....	43
Tekirdağ Merkez ve Şarköy İlçeleri İle Çanakkale Gelibolu Yarımadası Yüzey Araştırması – 2013 (Koçel Erdem, Z.) .....	45
Van Ayanis Urartu Kalesi Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları – 2013 (Işıklı, M. – O. Aras) .....	48
<b>Enstitüden</b>	
Enstitü Kütüphanesi'ne Gelen Yeni Yayınlardan Seçmeler (Pelvanoğlu, T.) .....	50

**ARKEOLOJİ CAMİASI  
ANADOLU ARKEOLOJİSİNE BÜYÜK EMEKLER  
VEREN EN BÜYÜK DUAYENLERİNDEN  
BİRİNİ KAYBETTİ**

**PROF. DR. HALET ÇAMBEL**  
(27.08.1916 – 12.01.2014)  
İSTANBUL

**ESKİÇAĞ TARİHİ CAMİASI  
ÇOK DEĞERLİ BİR BİLİM İNSANINI  
GENÇ YAŞTA KAYBETTİ**

**YARD. DOÇ. DR. FİLİZ DÖNMEZ-ÖZTÜRK**  
(02.03.1978 – 21.01.2014)  
İSTANBUL

**HİTİT ARKEOLOJİSİ'NİN VE HİTİTOLOJİ'NİN  
BÜYÜK KAYBI**

**DR. PETER NEVE**  
(03.04.1929 – 25.01.2014)  
MALENTE

## Editörden

Kazanımlarla ve kayıplarla geçen bir dönemi daha geride bıraktık. Bilim camiasındaki yaprak dökümü, önüne geçilemez ölçüde ne yazık ki devam ediyor. Enstitümüzün Şeref Üyelerinden Prof. Dr. Halet Çambel ve Dr. Peter Neve'nin kaybı ile bilim camiasını yasa boğan genç bir meslektaşımız Yrd. Doç. Dr. Filiz Dönmez-Öztürk'ün kaybı, böylesi beyinlerin kolay kolay yetişmediğini bir kez daha hatırlattı. Başta aileleri olmak üzere, tüm sevenlerinin ve çalışma arkadaşlarının başı sağolsun.

2014 yılının bu ilk aylarında yeni ve dolu dolu bir sayı ile okuyucularımızla buluşmaktan dolayı mutluyuz. Bu bakımdan dergimize destek veren tüm yazarlara ve bilim dünyasına teşekkür ederiz. Herkesin oturduğu yerden kolayca ulaşabildiği hızlı bilgi dolaşımına biz de *Haberler* dergisi ile katılıyoruz. Türkiye'de eskiçağ bilimleri alanındaki çalışmalar bugün, dergimizin yayınlanmaya başladığı 1996 yılından çok farklı bir yerde durmakta. Ülkemizde organize edilmeye başlayan toplantılar ve yurt dışında Türk bilim insanlarının yüksek katılımıyla gerçekleşen sempozyum ve konferanslar Türkiye'nin saygınlığının geldiği noktayı göstermektedir. Teknolojinin de desteğiyle, bilgi üretimi ve paylaşımının geldiği yer, nerdeyse her hafta mailimizin gelen kutusunda, kitap raflarında ya da ilgili internet sitelerinde gördüğümüz yeni bir yayın ile taçlanmaktadır. Özellikle genç neslin bu konudaki çabası takdire şayandır. Dergimizi hazırlarken kaygımız ülkemizde ve dünyada hızla değişen arkeoloji profilini yakalamak ve bu değişime ayak uydurmak. Bu endişe noktasında, ülkemizin farklı kurumlarından gelen ulusal ve uluslararası çalışmalar biz editörleri rahatlatmaktadır.

Arkeolojik alanların korunması üzerine yapılan başarılı bir doktora çalışmasının sonuçlarını da içeren *Başyazımız*, karşılaştırmalı örneklerle Dr. Müge Savrum-Kortanoğlu tarafından kaleme alındı. Türkiye'de Klasik Arkeoloji'nin son 20 yılını ele alan bir çalışma *Arkeoloji Dünyasından* bölümünde okuyucularımızın dikkatini çekmek istediğimiz bir diğer çalışmadır. Anadolu'nun değişik yerlerinde yapılan kazı, restorasyon ve koruma-onarım çalışmalarını içeren çalışmalar, *Kazı – Araştırma* bölümünde zengin görseller ile yer almaktadır.

2014 yılı Mayıs sayısında görüşmek üzere...

*Meltem Doğan-Alparslan – Aşkın Özdişbay*

## HALET HOCANIN ARDINDAN...

1916 yılında Berlin’de doğan Prehistorya Ana Bilim Dalı Kurucusu Halet Çambel Hocamızı 12 Ocak 2014 tarihinde kaybettik. Çambel Hocamız 98 yıllık yaşamı boyunca büyük bir tevazu ile öylesine büyük işler gerçekleştirmiştir ki, bunları sahiplenerek korumamız bağlamında bizlere yüklediği sorumluluğun boyutunu, ancak geriye dönüp baktığımızda algılabiliyoruz. Halet Çambel çok yönlü bir kişilikti, büyük projelerin insanıydı, bu projelerin hiçbiri kısa erimli, kendine ün getirmeye yönelik değildi. Doğru olduğuna inandığı ileriye dönük bir kurgunun temel taşlarıydı. Çambel Hocamız ile birlikte O’nun özenle kurguladığı bu projelerde çalışırken, bunların ilerisi için ne denli önemli olduğunu hiç anlamamıştık, her şey çok sıradan ve olağan gibi gelirdi. Çambel’in uğraş verdiği alanların çağdaş anlayışın, bilimsel düşüncenin doğru bir yönde gelişebilmesi için gerekli ön adımlar olduğunu ancak on yıllar sonra geriye dönüp baktığımızda algılayabildik.

Karatepe-Aslantaş, Halet Çambel ile özdeşleşmiş bir ören yeri ve kazı alanıydı. O yıllarda, bütün hocalarımızın kendilerini özdeşleştirdiği, Türkiye’nin çeşitli yerlerine dağılmış kazıları vardı. Kazı yapıyorlar, buluntuları müzeye taşıyorlar, çeşitli yayınlarla bilim dünyasına tanıtıyorlardı. Çambel’in bunları diğer hocaların yaptığı gibi yapmaması birçokları tarafından eleştiriliyor; biz öğrencilerini de, “neden bizim hocamız da diğerleri gibi yapmıyor da Karatepe’de ormanla, koruma çatısı ile, köylüleri eğitmekle uğraşıyor” düşüncesi üzüyordu. O’nun çizdiği yolun ne anlama geldiğini ancak sonraları anladık. Çambel günümüzde arkeolojinin, kültürel miras yönetiminin, bilimsel düşüncenin temeli olarak kabul edilen ilkeleri 1950’li yıllarda uygulamaya başlamış; 1960’ların sonuna geldiğimizde başarılı bir model olarak ortaya koymuştu. Halet Çambel, “olması gerekli olan doğruları” daha bu tür kavram ve ilkeler, Dünya’nın gündemine gelmeden çok önce sezmiş, bunun da ötesinde gerçekleştirmiştir.

Karatepe-Aslantaş’ta ilk kazı mevsimlerinde ortaya çıkan eser ve yazıtlarla yetinmemiş, sabırlı ve uzun soluklu bir çalışmayla kilometrelerce alana saçılmış parçaları teker teker toplatarak kapsamlı ve sağlam verilere dayanan bilimin gereklerini yerine getirmiştir. Karatepe-Aslantaş’ın bulunduğu yerin olumsuz koşullarına karşın, eserlerin yerinde bütüncül olarak korunması, kültürel peyzaj, alan yönetimi, sürdürülebilir kalkınma, farkındalık yaratma gibi ancak



1990’lı yıllarda gündemimize gelen kavramları yarım yüzyıl öncesinde -adını koyamadan- uygulamaya geçirmiştir. Bütün bu işleri “yapılması gerekli işler” olarak gördüğünden bunlarla övünmeyi aklına getirmemiş, yaptıklarını parlak ve karmaşık terimlerle süsleyerek yansıtmamıştır, çünkü Halet Çambel için yaptıkları, “yapması gerekli olan görevler” idi.

Çambel bir yandan Karatepe-Aslantaş Projesi’ni sürdürürken, bir yandan da 1965 yılında Devlet Planlama Teşkilatı ile birlikte Çukurova Bölgesi’nin kalkınma, turizm ve yerleşime açılma projesinin planlanmasına altlık olacak kültür envanteri çıkartma işini üstlenmiştir. Bu alanda da ülkemizde bir ilke imza atarak Silifke’den Payas’a kadar olan kıyı bandındaki kültür varlıkları ile Adana kent içindeki tarihi dokuyu belgeleyerek, Devlet Planlama Teşkilatı’na raporlamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı’nın ortadan kaldırılıp, bu özgün çalışmanın yürürlüğe konmaması Çambel’i yıldırmamış; doğru olduğuna inandığı ilkeler doğrultusunda benzer çalışmaları Andırın, Karatepe-Aslantaş Baraj Göl alanlarında da sürdürmüştür. Yaptığı inatçı çalışma ile Devlet Su İşleri’ni, Ceyhan üzerindeki Aslantaş Barajı’nın kodunu düşürmeye ikna etmiş, böylelikle başta Haruniye Kaplıcası ve Domuztepe ile Karatepe’nin büyük bir kısmının sular altında kalmasını önlemiş ve baraj gölü altında kalacak olan önemli yerlerde de Türkiye’nin ilk baraj kurtarma kazılarını gerçekleştirmiştir.



Bugün eğer Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun, kültür tarihi açısından önemini somut arkeolojik veriler ile tanımlayabiliyorsak, bunu Halet Çambel'e borçluyuz. Fırat üzerinde arkeolojik ve mimari belgeleme ile kurtarma çalışmaları olmadan barajların yapılmasını engellemiş; ODTÜ Kurucu Rektörü Kemal Kurdaş'ı da ikna ederek Keban Projesi olarak ünlenecek çalışma grubunun oluşumunu sağlamıştır. Keban'dan sonra Karakaya ve Atatürk Baraj Göl alanlarında sürdürülen bu çalışmayı yalnızca su altında kalacak eserleri kurtarmaya yönelik basit bir proje olarak görmek doğru değildir. 1967 yılında Keban ile başlayan bu çalışma grubu, "kültür varlığı" sözcüğünü günümüzdeki tanımına uygun şekliyle ele almış, arkeoloji kadar sivil ve kentsel mimari, etnografya, doğal çevre ortamı ile geniş bir çerçeve içinde, o yıllarda arkeolojiye daha yeni yeni girmeye başlayan arkeojeofizik, arkeozooloji, arkeobotani gibi doğabilim dallarının da yaygın bir şekilde katılımını sağlamış ve her yıl sonuçların düzenli ve kapsamlı bir şekilde yayınlanmasında ısrarcı olmuştur. Daha sonraki adıyla Aşağı Fırat Projesi olarak bilinen Keban Projesi, Dünya'da büyük bayındırlık uygulamalarının, kültür varlıklarına rağmen değil, onların sahiplenilmesi ile birlikte gerçekleşmesinde öncü bir model olarak ün yapmıştır.

Çambel kendinin yetişmesini sağlayan Türkiye Cumhuriyeti'ne yürekten bağlı olup "ulusalci" kimliğine karşın, Dünya ile paylaşılmayan, uluslararası olmayan çalışmanın da bilimsel olamayacağını bilincindeydi. Genel olarak Çayönü Projesi olarak bilinen "Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Karma Projesi" Çambel'in bu yaklaşımının en güzel örneğini oluşturmaktadır. Dönemin ünlü bilim insanı Robert J. Braidwood ile oluşturduğu bilimsel ortaklık, sınırlı bir çerçeve içinde, birlikte kazı yapmaya yönelik bir ortaklık değildi. Çambel – Braidwood ortaklığı Braidwood Hoca'nın 2004 yılında vefatına kadar, 41 yıl boyunca hiçbir kesintiye uğramadan tüm canlılığı ve ileriye dönük yapıcılığı ile sorunsuz devam etmiştir. Proje yalnızca Türk Arkeolojisi için değil Dünya Arkeolojisi için de birçok ilki içinde barındırmaktadır. Braidwood ile birlikte doğa ve sosyal bilimlerin farklı alanlarından birçok uzman projeye katılmış, İstanbul Üniversitesi'nde verdikleri seminer ve derslerle arkeolojideki çağdaşlaşmanın yolu açılmış ve böylelikle ülkemizde öncü bir kuşağın yetişmesinin temelleri atılmıştır. Bu projenin temelini, disiplinler arası çalışma, kazıyı meşhur olmak için bir araç değil, bilgi edinmenin bir yöntemi olarak görmek, arkeolojiyi geçmişe çağdaş bir bakış açısı olarak görmek oluşturmaktaydı;

Çambel öğrencilerini de bu bilim anlayışı ve bu doğruları esas alarak yönlendirmiştir. Akademisyen olarak Halet Çambel yayınlarda olan bilgiyi aktaran dersleri hiçbir zaman vermemiştir. Bilginin değişkenliği, sürekli olarak yenilediği esastan yola çıkarak öğrencilerine ezberci olmaya değil düşünmeye, yenilikleri izlemeye ve dünyayı anlamaya yönlendirmiştir. "Aydın" olmanın, her şeyin ötesinde "kendine olan saygıyı yitirmemeği gerektirdiğini" sürekli olarak vurgulamıştı. Türkiye gibi gelişmekte olan genç bir cumhuriyette bilim insanının fildişi kulesine kapanıp bilim yapmaya hakkı olmadığını, yetişmiş bir aydın olarak topluma karşı "ödevleri" olduğunu vurgulamıştır. Halet Çambel'in Karatepe yöresi köylerinde yaptığı uygulamalar bu tutumunun en güzel örneği olarak gösterilir. Esasen "Akademik kimliği" de "Hocalığı" da Çambel'in bu tutumunun yansıması, O'nu diğer hocalardan farklı yapan özelliğini oluşturmaktadır. O dönem üniversitedeki hocaların büyük bir kısmı "karizmatik" kişilikleri ile tanınır, Çambel ise çok daha farklı, kılığına kıyafetine dikkat etmeyen "sıradan" bir görünüş sergilemekteydi. İlk karşılaştığında "herhangi biri" gibi durmasına karşın bir süre sonra kişiliği ve zekâsı ile karşısındakini etkilerdi. Bunun en güzel örneği Karatepe'nin bağlı olduğu Osmaniye Valisi İsa Küçük'ün kaleme aldığı "Halet Abla Destanı" kitabıdır.

Halet Çambel Hocamızın o kadar renkli ve zengin bir kişiliği vardı ki, O'nu her tanıyan için farklı bir alanın farklı bir bakış açısının önde gelen, tanımaya değer bir kişisiydi. Arkeolog, filolog, korumacı, etnograf, mimar, planlamacı, dağlarda eşkıyaların arasında tek başına gezen maceraperest, akademisyen, düşünür gibi birbirinden farklı duran tanımların tümü O'nun kimliği ile özdeşleşmişti. O biz ilk kuşak öğrencileri için Halet Hoca değil, "Halet Bacı" idi. Ancak O'nun için yapılan en güzel tanım, vefatından sonra İstanbul Üniversitesi'nde yapılan törene gelen Karatepe köylülerinin "O bizim, Karatepe'nin Anası idi" sözleri olmuştur.

*Mehmet Özdoğan*

\* Küçük, İ, *Halet Abla Destanı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2010.

## FİLİZ'İMİZİ KAYBETTİK...

**Yrd. Doç. Dr. Filiz Dönmez ÖZTÜRK (02.03.1978 - 21.01.2014)**

21 Ocak 2014... saat 23 suları... Sevgili arkadaşımız, yaklaşık 3 yıldır mücadele verdiği amansız hastalık nedeniyle aramızdan ayrıldı...

Sevgili Filiz, can arkadaşımız; henüz sesini kulaklarımızda, varlığını yanı başımızda hissederken gittiğine inanmak öyle zor ki. Hele ki, bunu kabullenmişçesine seni anlatmak, bu yoğun duygusallıktan sıyrılıp seni okuyuculara tanıtmak çok daha zor.

Yrd. Doç. Dr. Filiz Dönmez Öztürk, 1998 yılında Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olurken, Eskiçağ Tarihi ve ilgili disiplinlerde kendini yetiştirmek üzere bir tercihte bulunmuş, devam eden süreçte 2005 yılında aynı üniversitenin Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2010 yılında ise doktorasını tamamlamıştır.

Lisansüstü eğitimi boyunca, Anadolu'da Roma Çağı üzerine yoğunlaşmıştır. Sonrasında kitaplaştırdığı ve Arkeoloji ve Sanat Yayınları tarafından birden çok baskıya giren "Roma Çağı Küçük Asya Kentleri Arasında Homonoia Antlaşmaları" başlıklı yüksek lisans tezi ve örnek bir çalışma olarak kabul gören "Likya Bölgesi'nde Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikası" başlıklı doktora tezi ile lisansüstü çalışmalarını tamamlamıştır.

Bu süreçlerde, DAAD, DAI, AKMED gibi birçok yerli ve yabancı prestijli kurumun burslarına hak kazanmış, bu burslarla Münih başta olmak üzere Almanya'da uzmanlaştığı alanda yetkin çeşitli enstitülerde çalışmalarını sürdürmüştür. Ulusal ve uluslararası nitelikte eskiçağ tarihi, epigrafi ve numismatik alanında pek çok makalesi yayımlanmıştır. Yine bu alanlarda birçok bildirisi bulunan Dr. Filiz Dönmez Öztürk'ün, ayrıca iki de kitap çevirisi bulunmaktadır.

Heraion Teichos, Ephesos, Arykanda, Rhodiapolis, Myra – Andriake ve Adramytteion kazılarında başta epigrafist ve numismatik kimliğiyle olmak üzere birçok görev almıştır. Bunun yanı sıra, "Denizli Aydın İlleri", "Doğu ve Kuzeydoğu Likya – Güneybatı Pisidia", "Ganos Dağları", "Atterneus Antik Kenti" ve "Sakarya İli Taraklı Pamukova Geyve İlçeleri" yüzey araştırmalarına heyet üyesi olarak katılmıştır.

Dr. Filiz Dönmez Öztürk 2012 yılından beri Bolu İli Göynük ve Mudurnu İlçeleri Epigrafik Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması'nı yürütmekteydi. Ayrıca kendisi 2013 yılından itibaren Suna ve İnan



Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde *Hellenikos Philologikos Syllogos* Yazıtlar Corpus'u projesini yönetmekteydi.

Son üç yıldır Yrd. Doç. olarak görev yapan Dr. Filiz Dönmez Öztürk'le mesai arkadaşı olarak tanışıklığımız, henüz yeni kurulmuş olan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladığı 2000 yılına uzanmaktadır. O tarihlerde henüz yapılmakta olan Bölüm'ün yoğun ve yıpratıcı iş yükünü bir taraftan göğüslerken, diğer taraftan bir eskiçağ tarihçisi, filoloji uzmanı, epigrafist ve numismatik olma hedefinde meşakkatli bir yolu tercih ederek bunun gerekliliklerini büyük bir ciddiyet içerisinde yerine getirmiştir. Bu durum, meslektaş ve bilim insanı olarak kendisine büyük saygı duymamıza neden olmuşsa da bizim için bundan daha değerli olan, Filiz'imizin her zaman neşeli ve uyumlu kişiliğiyle, birlikte pek çok güzel anı biriktirdiğimiz çok sevdiğimiz bir arkadaşımız olmasıdır.

Kısa ömründe yılmadan mesleğinin bütün gerekliliklerini titizlikle yerine getiren Sevgili Filiz'in parlak özgeçmişi, burada ne kadar detaylandırılrsa da onun hatırasını onurlandırmak adına yeterli olmayacaktır. Sağlık nedenleri ile izne ayrılmayı reddederek kemoterapiden çıkıp verdiği dersleri, ağrılarını aldırmandan kütüphanede geçirdiği saatleri, doktorların ona

biçtiği sınırlı ömre hiç aldirmeden üstlendiği projeleri göstermeyecektir o özgeçmiş. Her şeyden öte yıllarca hayata dair yoğun olarak paylaştığımız pek çok anı, hatıramızda sevgili Filiz'in o gülen yüzüyle mühürlenmiş olarak saklanacak, onun içimizi ısıtan dostluğuyla anılacaktır.

Sevgili Filiz, üç yıldır başın dik olarak verdiğin mücadelede bir kez daha saygımızı kazandın. Bu üç yıl içerisinde kötülerin kötüsü bu amansız hastalıkla olan kavganda kazananın aslında sen olduğunu gösterdin bize. Son zamana dek o gürsesinle derslerini verdin. Yine arazideydin yazları o yazıttan bu yazıta, o köyden bu köye. Don Kışot'luk yapıyordun elinden kitaplarını alan değirmenlere. Umut veriyordun öğrencilerine, “her şeye rağmen

bilim yapılabilir“ diyordun duruşunla. Ve biliyor musun, hani o bilemediğimiz son günlerinde yaz için Ankara'ya gönderdiğin yeni projeye bizi de inandırmıştın en derinden. Şimdi bakınca tüm bu süreçteki duruşuna, daha net görüyoruz kazandığını. Tahmin edemediğimiz ; “kazananın” alıp başını gidecek olmasıymış, “kaybedenin” değil.

Canım Arkadaşımız, artık bizdesin, hep bizimlesin. Biz devam edeceğiz kimine göre Don Kışot'u oynamaya, daha da cesurca hem de. Çünkü biliyoruz gözlerin üstümüzde olacak... Anın ise hep kalbimizde.

Kenan Eren – Hüseyin Murat Özgen

## Başyazı

### Arkeolojik Alanlarda Organizasyonel Bir Kavram Olarak Koruma

Dr. Müge Savrum-Kortanoğlu

Arkeolojik alanlarda, varlıkların geleceğe aktarılmasına yönelik gerçekleştirilen koruma çalışmalarında tek bir paradigmadan söz edilememekle birlikte, konunun yasal, yönetsel ve teknik açımlarıyla bir organizasyonel girişim olduğu -evrensel normların da etkisiyle- günümüzde giderek anlaşılmakta ve uygulanmaktadır. Bu çok yönlü çalışmanın, tüm paydaşların eşgüdümünde hayata aktarılması konunun özünü oluşturmaktadır.

Korumaya öncelikle bir kültür unsuru olarak baktığımızda, kendi *Rönesans*ını yaşayarak kültürel gelişiminde belirli bir aşamaya gelmiş Batı toplumlarında, koruma kavramı kendiliğinden var olan bir güdüdür. Koruma ile ilgili düşünce sisteminin ilk olarak başladığı, gelişerek tüm dünyaya örnek olduğu İtalya'da, bugün var olan ilkelerin oluşması için yüzyıllar süren bir süreç yaşanmıştır. Koruma olgusu, hem tarih hem de kentli olma bilincinin varlığı, yani toplumun çağdaşlık düzeyi ile paralel giden bir olgudur. Kültürel gelişimini sürdürmekte olan toplumlarda ise, yakın ve günümüzle ilişkilendirilen tarih dışında kalan, milli kökenle bağlantı kurulamayan uzak geçmişi temsil eden arkeolojik alanların cazibesi, genellikle düşüktür. Bu bağlamda arkeolojik alanların korunması kavramı, bayındırlık başta olmak üzere çeşitli girişimlerin önünde bir engel olarak algılanabilmektedir. Tüm olumsuzluklara rağmen gün geçtikçe artan koruma

ve değerlendirme çalışmaları olumlu örneklerle parlamaktadır.

Arkeolojik varlıkların korunması bilinci, bilimsel temeller üzerinde gelişen arkeoloji bilimi ile birlikte, dünya savaşları ve ardından gelişen modernizmin ortaya çıkarttığı yıkımlara karşı oluşan tepkiler ile ulusal, yerel yeni kimlik arayışlarının sonucu artmıştır (Tuna 1998: 39). Fakat koruma bilincinin başlangıcını daha eski dönemlerde bulabilmek mümkündür. Antik anıtlar açısından Rönesans, Avrupa'da bir dönüm noktası olmuştur. Aristokrat sınıfın Antik Dönem kültür ve eserlerine hayranlığı ile sanat eserleri ve koleksiyonculuk ilgi odağı haline gelmiştir. 18. yy'da ise burjuvazinin öne çıkması ile Aydınlanma Çağı ya da diğer bir deyişle *Akıl Çağı* başlamış, kültürel mirasın korunması ile ilgili modern korumaya yönelik önemli kavramlar ortaya çıkmıştır. Aydınlanma Çağı'nda anıtları keşfetmek isteyen Kuzey Avrupalı aristokratlar tarafından İtalya'ya, Yunanistan'a yapılan *Grand Tour*, koruma fikrinin gelişmesinde etkili olmuştur (Jokiletho 1999: 16 ve 47). 18. yy sonu, 19. yy başında ise fen bilimciler, eski eser onarımında özgün malzemenin bozulma nedenleri üzerine çalışmışlar ve böylece, bu alanda ilk defa kimyanın arkeoloji ile olan bağlantısı anlaşılmuştur (İzmirgilil 2008: 649).

Anadolu'daki arkeolojik varlıkların bir değer olarak tanınması ve yasal koruma altına almak için düzenlemelerin yapılması, 19. yy'ın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. 1874 yılından itibaren yürürlükte olan Asar-ı Atika Nizamnamesi, Osman Hamdi Bey tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Yerine 1884 yılından,

1973'e kadar Türkiye'de uygulanacak olan yeni bir nizamname çıkarılarak, arkeolojik çalışmaların belli bir düzene sokulması amaçlanmıştır (Akın 1993: 238; Esin 1993: 180). Anadolu'nun zengin arkeolojik alanlarının kazılar yapılarak ortaya çıkartılması, belgelenmesi, korunması için gereken yasal ve yönetsel zeminin oluşturulması için uzun bir zaman geçmesi gerekmiştir. 20. yy'da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, yeni rejimin arkeolojiye olumlu bakışı sayesinde bu alanda eğitime önem verilmiş, bilinçlenme hızlanmıştır. Anıtların çevresiyle birlikte korunması anlamına gelen *Sit* kavramının ilk defa anılması ise, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile 1973 yılında olmuştur (Ahunbay 2010: 105-106).

Bilimsel kazılar sonucu açığa çıkartılan arkeolojik kalıntıların yerinde (*in situ*) korunması, topluma sunuma yönelik düzenlemelerin yapılması günümüzde daha çok önem kazanan bir konu olmuştur. Bunda uluslararası kurumların etkisi, arkeolojik kazıların artması, turizmin ekonomik girdi etkisi belirleyicidir. Ancak arkeolojik alanların tarihi kimliğini aşacak düzeyde turizm potansiyeli olarak düşünülmesi ve ardından gelişen beklentiler, alanın korunmasında baskı unsuru oluşturabilmektedir. Bu durumda, kültür ve turizmin aynı yönetimin çatısı altında sürdürülüyor olmasının da etkisi vardır. Söz konusu beklentiler sonucu "rekonstrüksiyonun" bilimsel kazıların önüne geçmesine izin verilmemeli, farazî eklentilerin oluşturacağı yapay tarihten kaçınılmalıdır. Yapılacak hatalı uygulamalar, alanın topluma yanlış aktarılmasıyla birlikte, ileride yapılacak bilimsel çalışmaları zorlaştırabilecektir. Belki de *hatalı rekonstrüksiyon arkeolojisi* gibi yan dallar oluşabilecektir.

Kültür varlıklarının insanlığın geçmişine ışık tutan bilgi kaynağı olarak değil de turistlerin ilgisini çeken bir potansiyel olarak görülmesi, koruma için seçmecî bir bakış getirerek anıtsal niteliği olmayan varlıkların korunamaması veya yok olmasına neden olmaktadır. Bunun dışında ülkemizde arkeolojik varlıkların yoğunluğu, tükenmez bir kaynak izlenimi yaratarak, yine anıtsal kalıntıları az olan tarih öncesi dönem yerleşmelerinin zarar görmesine neden olmuştur. Başlangıçta değinildiği gibi, geçmişe ait izlerin kimliğimizle ilişkilendirilememesi de bir diğer etkidir (Özdoğan 2001: 288).

Arkeolojik alanlarda korumanın başlangıcını, tespit süreci ve sit sınırının belirlenerek tescil edilmesi oluşturur. Tescil statüsü ile alan, devlet koruması altına girmektedir. Ancak alanda sürekli denetim sağlanmadıkça yazılı belgelerle korumanın oluşması elbette beklenemez. Sit derecelendirmelerinde ise, alandaki kısıtlamaların altını çizmek yerine bilimsel nitelikler öne çıkmalıdır. Arkeolojik varlıkların korunması



Resim 1: Boğazköy-Hattuša, Sur Rekonstrüksiyonu (M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

şartıyla planlama yapılabilen 3. derece arkeolojik sit statüsünün getireceği uygulamaların muhtemel tehdidinden çok, sit derecesinin 3'e düşürülmesinin bir "fırsat" olarak algılanması tartışmalı bir konudur (Savrum-Kortanoğlu 2013: 276). Modern yaşamın ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen gelişme projeleri-alt yapı faaliyetleri, yapılaşma, tarım ve izinsiz kazılar gibi pek çok fiziki uygulama, önemli boyutta tahribata ve hatta kayıplara neden olmaktadır. Bir diğer insan kaynaklı tahribat ise, sosyal-toplumsal olgulardan dolayı oluşan; zarar vermek veya yok etmek amacıyla meydana gelen yıkımlardır. Diğer yandan doğa kaynaklı etkiler, kalıntılar üzerinde aşındırıcı etkisini sürdürmektedir. Bu bağlamda tehdit altında olanlara önlem alınabilmesi için sahip olunan varlıkların bilinmesi, tümünün kayıt altına alınması oldukça önemlidir. Ülke genelinde tek bir sistem içinde kültür envanterinin tamamlanması zorunludur. Çağdaş gelişmenin gereği gerçekleştirilen her türlü yatırım, özellikle önceden planlanıp gerekli önlemler alınmadığında, kültürel miras için bir tehdit oluşturmaktadır. Yapılacak gelişme projeleri öncesinde arkeolojik alanların varlığından bilgi sahibi olmak, projede revizyon yapılmasına neden olabilmektedir. Ancak uygulama aşamasında alanın arkeolojik değeri ortaya çıktığında, gelişme projeleri ile arkeoloji arasında bir karşıtlık algısı oluşmaktadır. Sorunun çözümünde öncelikle arkeolojinin kent ve ülke planlama süreçlerinde önemli bir unsur olduğunun anlaşılmasına yönelik önlemler yatmaktadır. Ülkemizde büyük gelişme projeleri zaman zaman çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Bununla birlikte kurtarma kazıları ile elde edilen sonuçlar, bilinmeyen çok sayıda verinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yakın dönemlerde bunun en iyi örneğini, İstanbul Marmaray Projesi kapsamında yürütülen kazılarda görmekteyiz.



Resim 2: Troia Gezi Yolu (M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)



Resim 3: Karatepe Aslantaş, Güney Kapı Koruma Çatısı (M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Arkeolojik yapı kalıntılarının korunması ele alındığında; kalıntıların benzersiz yapısı sebebiyle büyük bir sorumluluk bulunmaktadır. Kazı sonrası koruma oldukça özenli bir çalışma gerektirmektedir. Uygulanan yetersiz metodlar sebebiyle, kalıntıyı korumakta başarısız olmak, telafisi olmayan bir kayıpla sonuçlanabilmektedir (Marchetti 2008: 13). Arkeolojik kalıntı üzerinde gerçekleştirilecek koruma çalışmaları, eser ve bulunduğu ortam üzerinde bir araştırma yapıldığında başarıya ulaşabilmektedir. Çeşitli disiplinlerin işbirliği ile kimyasal, fiziksel, biyolojik, hidrolojik, jeolojik, topografik değerlendirmeler yapılarak, bu sebeplere dayalı bir sorun olup olmadığı araştırılmalı, ortam koşullarına uygun uygulamalar gerçekleştirilmelidir (Dikilitaş 2010: 48). Çoğunlukla çok hassas bir yapıda, kolayca yok olabilecek durumdaki arkeolojik kalıntıların, yapı maddesine göre en uygun yöntemlerle sağlanarak korunması, kalıntıya yapılacak müdahalelerin konunun uzmanları tarafından gerçekleştirilmesinin sağlanması gereklidir (Tuna 1998: 41). Her arkeolojik alanın kendine özgü koşulları bulunmaktadır. Bu nedenle her biri kendi şartlarına göre değerlendirilmeli, uygun çözümler geliştirilerek uygulanmalıdır. Alanın temsil ettiği dönem ve dolayısıyla kullanılan malzeme, korumanın yönteminde belirleyici temel niteliklerdir. Söz gelimi, Klasik Dönemlere ait kalıntıların koruma yöntemleri ile kerpiç-taş ağırlıklı bir höyük yerleşmesini korumak olanaklı değildir. Aynı dönemi temsil eden yerleşmelerin bile kendine özgü koşulları nedeniyle farklı koruma yöntemleri olabilmektedir. Bu bağlamda yasal belirleyicilerde bu dönemsel farklılıklardan oluşan özel koşulların gözetilmesi önemlidir.

Arkeolojik alanlarda yapılacak müdahalelerde en genel kapsamda minimum müdahale prensibi ile hareket edilmeli, yapılan eklemeler eski yapıdan ayırt edilebilmelidir. Kalıntının bakımı kolay olmalıdır. Bu

bağlamda restorasyon sonrası bakımı en aza indirecek bir yöntem seçilmelidir. Geri dönüşümü mümkün olmayan müdahalelerden kaçınılmalıdır. Korumanın mümkün olmadığı şartlarda Demircihöyük örneğinde olduğu gibi kalıntıların tekrar toprak ile örtülmesi yöntemi uygulanabilmektedir. Bir restorasyon yöntemi olan ve daha çok Klasik Dönem kalıntıları için kullanılan *anastylosis* ise yapı birimlerinin anlaşılması amacıyla, düşerek dağılan mimari elemanların yerine yerleştirilmesiyle birlikte tahrip olmadan önceki özgün durumu ortaya çıkartmaktadır (Hueber 1991: 40-41). Arkeolojik alanlarda uygun görülen bir yöntem olan *anastylosis*'de bazı parçaların eksikliği düşünülerek, mevcut parçaların birleşmesini sağlayacak oranda yeni parça yapılabilir. Ancak yeni parça oranının eskiye göre fazla olmaması ve fark edilebilir olması gerekmektedir. Ayrıca eski yapı malzemeleriyle daha uyumlu olan geleneksel malzemelerin kullanımı, uyumlu bir davranış göstermektedir (Günay 2007: 9-10). Arkeolojik kalıntıların sağlanarak korunması için geçmişte daha fazla eğilim olan çimento bazlı harçların kullanımının kalıntılara zarar verdiği kanıtlanmıştır. Bu tür malzemeler arkeolojik alanlarda bulunan taş, kerpiç ve sıva gibi malzemelere göre çok sert ve geçirimsizdir. Çimento kullanımı, geçirimsiz yüzeyler ile çürümeye neden olmakta ve olumsuz bir görünüm vermektedir (Grover – Schaffer 2007: 39).

Arkeolojik alanlar içerisinde tarih öncesi yerleşmelerde açığa çıkartılan kalıntıların doğası gereği, hassas ve kırılgan nitelikte olmasının yanı sıra görsel çekiciliği sınırlıdır. Ayrıca höyüklerde tabakalaşmanın karmaşık algısı, kültür tabakalarının uzman olmayanlarca anlaşılabilmesinin güçlüğü, kültürel peyzaj alanının çevre ile uyumlu bir şekilde konumlandırılmasının ve görsel bütünlük oluşturabilmesinin zorluğu gibi sorunlar bulunmaktadır (Orbaşlı 2007: 69). Özellikle tarih



Resim 4: Arslantepe Saray Kompleksi Koruma Çatısı (Başgelen 2013: 16)

öncesi dönemleri temsil eden kalıntıların korunması, hassas yapı malzemesi sebebiyle güç bir iştir. Uygun ve gerekli koruma yöntemleri uygulanmalı, alanın ziyaretçi ihtiyaçlarına ve bilgilendirilmesine yönelik düzenlenmesi gerekmektedir. Bu alanların temsil ettiği uzak dönemleri uygun yöntemlerle topluma aktarmak kadar, yapılan tüm çalışmaların devamlılığının sağlanması da çeşitli sorunlar içerir.

Bilimsel kazıları gerçekleştirilen çok tabakalı yerleşmelerin korunarak uzman olmayan ziyaretçilerce rahatça anlaşılacak şekilde sergilenmesine ilişkin çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Hitit başkentinin sıra dizini veren Boğazköy-Hattuşa'nın bazı kısımlarında, yapı kalıntıları koruma amacıyla örtülerek üzerlerine aynı boyutta modelleri yapılmıştır (Neve 1998). Benzer bir uygulama Çayönü'nde de gerçekleştirilmiştir. Höyüğün sergilenmesinde, mimarlığın gelişiminde önemli ve kolay anlaşılabilir üç tabaka seçilmiştir. Orijinal kalıntıların gömülerek doğa ve insan etkisinden korunması, üzerlerine aynı ölçekte modellerinin yapılarak mimarının sergilenmesi yöntemi uygulanmıştır (Özdoğan et al. 1992: 104-107; Özdoğan 2010).

Arkeolojik alanlarda konservasyon, sağlamaştırma ve *anastylosis* gibi müdahaleler önde gelmekle birlikte, rekonstrüksiyon-yeniden yapım yaklaşımları ise çoğunlukla benimsenmemektedir. Temel belge olarak kabul gören, tek yapı ölçeğinden sit kavramına geçişi vurgulayan ve arkeolojik sitlerde yapılacak onarımların açıklandığı *Venedik Tüzüğü'nde* bütün yeniden yapım işlemlerinden vazgeçilmesi öngörülmektedir (Erder 1977). ICOMOS *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde* ise yeniden yapımların mevcut arkeolojik kalıntılara zarar vermeleri için çok özenle yapılmalı, özgün nitelikleri yakalayabilmek için bütün kaynaklardan mevcut bilgilerden yararlanılması, mümkün ve uygun olduğunda yeniden yapımların doğrudan arkeolojik kalıntıların

üstüne yapılmaması, yeniden yapım olduklarının anlaşılabilirliği belirtilmiştir (Ahunbay 2010: 117). Gerçekleştirilen çalışmalardan, Boğazköy-Hattuşa Sur Rekonstrüksiyonu tartışılan uygulamalardandır (Res.1).

Arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan kalıntıların, kültür tarihi içerisinde konumlarının ortaya konulması ve bu eserlerin sergilendikleri eş zamanlı bir projeye yerleştirilmesi, ana temayı oluşturmaktadır. Tüm koruma ve restorasyon çalışmalarının ardından, araştırma sonuçlarından gelen tarihi içeriğin sergilenmesine yönelik bir yol alınabilmektedir. Arkeolojik alanları düzenlemek için uygun ve doğal bir tasarım sağlanmalıdır. Başarılı bir projede stratejik planlama, süreç boyunca koordinasyon çok önemlidir. Uzun yıllara yayılan bir bilimsel kazı planlarken kazı başkanı, kronolojideki belirli bir dönemi aydınlatmaya yönelik kazılar sürdürülebilir. Bu durumda sergilemede, sorumlu başkanın bu stratejisi dikkate alınmak durumundadır. Tüm bu nedenlerle koordinasyonun merkezinde bir arkeolog olması da en doğal karar gibi görünmektedir (Marchetti 2008: 11-12).

Ziyaretçiler tarafından gezilmesi planlanan arkeolojik alan içinde, kalıntıların yakınından geçirilen gezi yolu, bilgilendirme panoları, seyir alanları, yönlendirme ve uyarı işaretleri mimari kalıntılara zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir (Res.2). Ayrıca ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik satış birimleri, otopark, wc, yeme-içme tesisleri, arkeolojik alanın çok yakınında olmamalı ve tüm yeni düzenleme çalışmaları görsel kirlilik yaratmayacak biçim ve boyutta, alanın dokusuna uygun tasarımda olmalıdır (Ahunbay 2010: 108). Arkeolojik alanların sergilenmesinde müdahaleleri minimum düzeyde tutmalı, sunum teknikleri ile kalıntıların varlığı ezilmemelidir. Yapılan gösterişli sunum teknikleri, kalıntılardan daha çok etki üretebilir. Ancak ziyaretçilerin ilgisi yeni düzenlemelere değil, arkeolojik değere yöneliktir (Sivan 1997:





Resim 5: Troia Koruma Çatısı  
(M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)



Resim 6: Çatalhöyük 4040 Alanı Koruma Çatısı  
(M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

53). Sergilemede, ziyaretçilerin talepleri ile bilimsel potansiyel arasında, ama her zaman bilimsel yaklaşım lehine hassas bir denge sağlanarak, arkeolojik ve bilimsel özgün değerın zarar görmemesine özen gösterilmelidir. Alanın anlaşılmasına katkı sağlayacak canlandırmalarda da özenli olunmalıdır. Sunumdaki “maksimum minimalizm”, arkeolojik kalıntıları alanın en önemli unsuru haline getirir. Özetle, sunuma ve hizmete yönelik yapılacak tüm uygulamalar, alanın temel öznesi olan arkeolojik kalıntıların önüne geçmemelidir. 1992 yılında Valetta’da imzalanan *Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi*’nde (Malta Sözleşmesi) arkeolojik alanların halka açılışında arkeolojik ve bilimsel niteliklerin olumsuz etkilenmemesinin sağlanması belirtilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 714 sayılı İlke Kararında, 1. ve 2. derece arkeolojik sitlerdeki ören yerlerinde sergileme ve ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik tesislerin uygulanmasına ilişkin ilkeler açıklanmıştır.

Sergileme amacına ve ziyaretçi ihtiyacına yönelik tüm uygulamaların devamlılığının sağlanması koruma organizasyonunun başlıca sorunlarından biridir. Zamanın ve doğanın aşındırıcı etkisinin yanı sıra insanın yarattığı tahribat, yetersiz bekçi sayısı ve dolayısıyla alan kontrolünün tam olamaması, devamlılığın sağlanmasının sorumluluğu gibi unsurlar, tartışılan konular arasında yer almaktadır. Alanın korunup, gelecekte bakımlarının düzenli olarak sürdürülebilmesi, bütüne yönelik planların yapıp uygulanabilmesiyle ilintilidir.

Arkeolojik alanlarda gerçekleştirilen koruma çalışmalarının zarar görmemesi için, çevresel etkenlerin denetim altına alınması gerekmektedir. Kazı sonrası açığa çıkartılan kerpiç gibi dayanımı güç mimari unsurların doğal etkilere karşı korunmasında, koruma çatıları

gerekli görülmektedir. Koruma çatısı, örtü yüzeyinde biriken yağmur suyunun alana zarar vermeden uzaklaştırılması için gerekli olan bir drenaj sistemine sahip olmalıdır. Aynı zamanda çatının taşıyıcı yapı öğeleri, kalıntılara zarar vermeyecek biçimde tasarlanmalıdır. Çatının, arkeolojik kalıntıların üzerinde yer aldığı düşünüldüğünde, hafif malzemedен imal edilmesi, dikey taşıyıcı elemanlarının zemin ile irtibat noktalarının etüd edilmesi, mümkün olduğunca kalıntılardan uzak ve küçük boyutlarda olması gerekmektedir. Çatı gerektiğinde kaldırılabilir ve gelişen kazılara göre eklentilerle çoğaltılabilir olmalıdır. Çatının içerisinde oluşacak yeni iklim koşulları dikkate alınmalıdır. Koruma çatılarının uygulanmasında; projelendirmeden izin onayına, arkeolojik kalıntıların özelliklerinden arazi ve iklim koşullarına kadar çeşitli dinamikler mevcuttur.

Koruma çatıları, alanda oluşturdukları etki ile eleştiriye son derece açık yapılardır. Arkeolojik çevreye yeni bir görünüş getirerek baskın bir öğe katarlar. En hafif bir strüktür bile alanın karakterini veya algılanmasını değiştirmektedir. Bu bakımdan mimari gösterişten uzak, çok özenle tasarlanmaları gerekmektedir (Ahunbay 2010: 112, Kinzel 2008: 332). Türkiye’de Karatepe-Aslantaş (Res.3), Arslantepe (Res.4), Troya (Res.5), Çatalhöyük (Res.6-9), Tilmen Höyük, Zeugma, Göbeklitepe koruma çatısı uygulamaları gerçekleştirilen bazı yerleşmelerdendir.

Arkeolojik alanların bir planlama dâhilinde korunması ele alındığında; koruma kullanma dengesi sağlanarak, bir işletme planı dâhilinde, koruma amacıyla kültürel varlıkların sosyal, eğitim ve ekonomik açıardan değerlendirilmesinin esas alındığı alan yönetimi karşımıza çıkmaktadır. Alan yönetiminin kapsamı, sit alanları ile etkileşim içerisinde olan alanların bütünü olarak ele alınmaktadır. Yönetim planı ise,



Resim 7: Çatalhöyük 4040 Alanı Koruma Çatısı İç Mekan (M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlayan, eylem planları içerip rehberlik eden bir belgedir. Zaman içinde değişen şartlara ve ihtiyaçlara göre revize edilen bir plandır. Birçok disiplinden uzmanın, merkezi ve yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve tüm diğer paydaşların ortak çalışması öngörülmektedir. Yerel halkın katılımı ve arkeolojik mirasa katkısının oluşturulmasının sağlanması, planın başarılı olmasının en önemli etkenlerinden birisidir. Plana konu arkeolojik alanın detaylı tanımı, farklı kılan değerlerin, risk etkilerinin, alanın kullanıcı ve ziyaretçileri için stratejilerin belirlenmesi, sunuma yönelik düzenlemeler, koruma ve restorasyon çalışmalarını içeren teknik stratejiler, ziyaretçi yönetimi gibi temalar yönetim planının oluşturulmasındaki temel aşamalardandır. Tüm arkeolojik alanların birbirinden farklı özellikleri bulunduğundan dolayı belirlenmiş bir standart yönetim planından söz etmek mümkün değildir. Türkiye için yeni sayılabilecek bir kavram olan alan yönetiminin yasal temeli 2004 yılında 5226 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile oluşturulmuştur. Ayrıca, Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır.

Arkeolojik alanlar için yönetim planı hazırlanması uluslararası boyutta önemli bir konu haline gelmiştir. UNESCO Dünya Miras Merkezi, Dünya Miras Listesi'ne kabul edeceği yerlerin bir yönetim planı olmasına önem vermektedir. Bu nedenle Türkiye'de ve birçok ülkede alan yönetimi ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır (Mardan – Bozkurt 2008: 268).

Arkeolojik alanlarda bölge halkının, korumada ve korumanın devamlılığında büyük etkisi bulunmaktadır. Okullarda ilköğretim düzeyinden başlanarak arkeoloji ve koruma bilincine yönelik temel eğitimin

verilmesi önemlidir. Çivi bile çaktırmayan eski eser algısından arınan, kültür varlığını benimseyip içselleştiren bir halk şüphesiz korumada etkin bir rol üstlenecektir. Teknik koruma yöntemleri ile birlikte pekişen yerel katkının, arkeolojik mirasın korunmasında etkisi tartışılmaz bir durumdur. Bu aşamada ülkemizde eski eserlerin devlet malı niteliği vurgusu ele alındığında, alan üzerinde mülkiyet hakkına sahip halkın hakkının, kısıtlı kullanılması söz konusudur. Böylelikle mülkiyet hakkı ve arkeoloji arasında bir karşıtlık algısı oluşmaktadır. 1999 tarihinde, Arkeolojik Sitlerin Koruma ve Kullanma Koşullarının belirlendiği 658 sayılı Yüksek Kurul ilke kararında, alanda derecelerine göre nelerin yapılabileceğine değinilmiştir. Eski eser, kültür varlığı gibi kavramların halkın çoğunluğunda bulunduğu karşılığın boyutu düşünüldüğünde; kamulaştırma, takas gibi mülkiyet sahibinin lehinde çözümlerin çalıştırılması, kuşkusuz arkeolojinin lehinde çözümlere ulaştırır.

Bir arkeolojik alanın korunması ve değerlendirilmesi doğası gereği çok yönlü strateji ve düzenleme olduğundan, konunun özellikle hukuki boyutu önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kültür varlıklarının korunması ülkemizde devlet tarafından, yasal düzenlemelerle ve yaptırımlarla gerçekleştirilmektedir. Koruma ile ilgili mevzuat, merkezi bir idareyi öngörmektedir. Ülkemizde kültür varlıklarının korunması konusu, başta anayasa hükümleri ile devletin görevleri arasında belirlenmiş olup, bu görevlerin yerine getirilmesinde görev en başta Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bakanlığa bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve bağlı birimler ilgili görevlerin yerine getirilmesinden sorumludur. Koruma hakkında temel dayanak 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur. İlgili kanun ile kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından, koruma ile ilgili prensipleri belirlemek amacıyla İlke Kararları oluşturulmaktadır. Koruma Bölge Kurulları ise, sorumlu oldukları bölgelerde yer alan kültür varlıklarının korunmasına yönelik kararlar alan kurumlardır. Ayrıca teknik detayları içeren yönetmelik ve yönerge gibi idari düzenlemeler bulunmaktadır. Ulusal düzenlemelerin yanı sıra, uluslararası hukuk sisteminde imzalanan ve ülkemizde kanunlar ile kabul edilen anlaşmalar vardır.

Arkeolojik alanların korunmasında sorumluluk boyutunu incelediğimizde; kazı başkanları kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve devamlılığın sağlanmasından sorumlu görünmektedir. Arkeolojik alanların bakım, onarım ve çevre düzenlemesi ile ilgili görev, 2863 sayılı Kanun'un 45. maddesi ile kazı başkanlığına verilmiştir. *Kültür ve*



*Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik'te*, kazıda uyulması gereken esaslara değinilmiş, kazılarda ortaya çıkan varlıkların bakım onarımları için gerekli eleman ile araç gereçlerin kazı heyetlerince sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca 2012 yılında 7. maddeye yapılan bir ek ile; restorasyon, konservasyon ve çevre düzenlemesi gerektiren kazı alanlarında, bu çalışmalar tamamlanincaya kadar yeni kazı çalışması yapılamayacağı açıklanmıştır. *Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüze Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge'de* kazı başvuru koşullarında; korumaya yönelik projelerin hazırlanması ve yeterli teknik elemanın heyette bulundurulması, çalışılan yılın çalışma programına bağlı olarak kazıda koruma uzmanlarının bulunması, kazı ruhsatnamesi yenileme başvurularında ise; mimari restorasyon ve konservasyon çalışmalarında gelinen aşamanın bildirilmesi belirtilmiştir. Söz konusu yönergede ayrıca koruma projelerinin uygulama aşaması ile ilgili kazı başkanının sorumlulukları açıklanmıştır. Kazı alanındaki kültür varlıklarının korunması ve koruma amacıyla yapılan uygulamaların, Danışma ve Değerlendirme Kurulu'nun, kazının iptalini tavsiyesine yönelik kısıtlarından birisi olduğu belirtilmiştir. *Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'de* arkeolojik alanın korunması ile ilgili ilkelere yer verilmiştir. Koruma



*Resim 8: Çatalhöyük Güney Alanı Koruma Çatısı  
(M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)*

ile ilgili yapılacak çalışmaların teknik boyutlarına değinilmiştir. Kazı alanlarında mevcut taşınmaz kültür varlıkları ile kazılar sonucunda açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna yönelik projelerin, kazı başkanlıkları tarafından hazırlanacağı veya hazırlattırılacağı ve uygulanacağı belirtilmiştir.



*Resim 9:  
Çatalhöyük Güney Alanı Koruma Çatısı İç Mekân  
(M. Savrum-Kortanoğlu Arşivi)*

Arkeolojik alan korumanın evrensel bir statüsü bulunmakla birlikte uluslararası düzeyde örgütlenen kurumlar bulunmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ortaya koyduğu yıkımlar sonucu ülke bazında alınan koruma kararları, yerini uluslararası kararlara bırakmış, evrensel kültür mirası bilincine katkı sağlamıştır. UNESCO, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, ICOMOS, ICCROM, Europa Nostra, koruma ile ilgili önemli kuruluşlardandır. İlkeler, uluslararası düzeyde tartışılarak meydana gelmiştir. Belli başlıları; 1954'te Paris'te imzalanan *Avrupa Kültür Sözleşmesi*, 1956 tarihli UNESCO *Arkeolojik Kazılarda Uygulanacak Uluslararası İlkeler Tavsiye Kararı*, 1964 tarihli *Venedik Tüzüğü*, 1976 tarihli UNESCO *Nairobi Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler*, 1984 tarihinde Floransa'da gerçekleştirilen *Avrupa Konseyi Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları*, 1989 tarihinde Avrupa Konseyi'nce hazırlanan *Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı*, 1990 yılında Lozan'da kabul edilen ICOMOS *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*, 1992 yılında Valetta'da kabul edilen ise *Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi*'dir (Malta Sözleşmesi). UNESCO'nun 1972 tarihinde imzalanan *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*'nin ardından 1976 yılında Dünya Miras Komitesi kurulmuş ve Dünya Miras Listeleri oluşturulmuştur. Türkiye, içinde bulunduğumuz yılda Dünya Miras Komitesi Üyeliğine seçilmiştir. Özellikle son yıllarda ülkemizde bulunan varlıklar artarak Dünya Miras Listesinde yerini almaktadır.

Kalıntılar üzerine yapılacak müdahaleler için kültürel ve teknik referans olarak önceki paragrafta belirtilen, uluslararası organizasyonlar tarafından oluşturulan metinler esas alınmaktadır. Ancak kuramların batı kökenli olması nedeniyle; teknolojiye öte boyutlar içermesi ve dolayısıyla uygulamadaki özellikli durumlar söz konusudur. Batının geliştiği, kuramların olduğu kültürel ve tarihsel ortam göz önüne alındığında, dünyanın her yerinde aynı gerçekleri ifade ettikleri güttür. Batıda gelişen eğilimlerle birlikte Türkiye'de zaman içinde biriktirilen deneyimlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir (Kuban 2000: 9).

Günümüzde üniversitelerde koruma eğitimiyle ilgili girişimlerin arttığı görülmekle birlikte, sorunların aşılması için; arkeoloji ile korumanın bir bütün olduğundan hareketle, arkeoloji bölümlerinde koruma eğitimine yer verilmeli, diğer ilgili bilim dallarında da konu ile ilgili eğitimler artırılarak uzman personel yetiştirilmesi gerekmektedir. Korumanın arkeolojiden

restorasyona, planlamadan yönetime kadar çeşitli dinamikleri içermesi nedeniyle çok sık dile getirilen ama az uygulanan *-inter disiplinler* çalışma sisteminin uygulanması ve maddi kaynak yaratılması zorunludur. Çeşitli yatırımların yapıldığı ülkemizde maddi kaynak eksikliğinden çok, kaynağın kültür varlıklarına aktarımının gerekliliğinden söz edilebilir.

Bilim insanlarının kültür varlıkları üzerine bilim üretmeleri için her türlü kolaylık ortaya konmalıdır. Değerlendirme ve korumaya yönelik çalışmaların yapıldığı yerlerde mutlaka devamlılık sağlanmalıdır. Farklı nedenlerden dolayı herhangi bir koruma değerlendirme faaliyetinin yapılmadığı/yapılamadığı arkeolojik alanlarda ise daha fazla tahribat olmadan gerekli çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Son yıllarda özellikle *Tarihi Kentler Birliği* gibi oluşumların da etkisiyle, yerel idarecilerin bölgelerinde yer alan kültürel varlıklara sahip çıkıp korunmasını desteklediği, özel kuruluşların, kamu kurumlarının verdiği önemin arttığı gözle görünen bir gerçektir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kazılarda restorasyonu, geçmiş yıllara göre çok daha fazla önemsendiği görülmektedir. Bu gayet olumlu gelişmenin, kazı heyetlerinin çalışma programına ve kazının niteliğine göre diğer ilgili disiplinlerden uzmanlarla ve maddi kaynakla desteklenmesi ile olumlu sonuçların artacağı gerçektir.

Sonuç olarak; arkeolojik alan koruma olgusu, doğası gereği arkeoloji bilimi ve arkeolojik kalıntılar üzerine temellendirilir. Fakat bu olgu, aynı zamanda çeşitli dinamikleri de içinde barındırması gereken bir sistemdir. Arkeolojik alanın korunması için, arkeolojik yapıların üzerinde konumlandırılacak çatıların tasarımları dâhil, yapılması gereken tüm koruma müdahalelerinin teknikleri, alanın ziyaretçilere sunumuna yönelik her türlü uygulama, ziyaretçi ihtiyaçları için gerçekleştirilecek yapıların alanla bütünleşecek şekilde projelendirilmeleri, günün koşullarına ve gelecekte doğabilecek farklı ihtiyaçlara yönelik yönetim planlarının hazırlanması ve tüm bu işlemlerin gerçekleştirilmesi için uyulması gereken yasal süreç, bu sistemin en önemli kısımlarıdır. Fakat koruma bilincinin tüm insanlar için doğal bir düşünce haline gelmesini, korumanın üst söylem olmaktan çıkmasını, kültür tarihi ve kültürel mirasın önemi gibi kavramların normalleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak için yapılacak çalışmalar, konunun en önemli unsurudur. Bu kavramlar zorunluluktan ziyade kültürel varlıkları korumak ve gelecek nesillere aktarma bilinci ile istenerek gerçekleştirilecek hale getirilmelidir. Bu durum da doğru eğitilmiş/yönlendirilmiş ve varlıklara neden sahip çıktığını iyi bilen bir toplum ile mümkün olabilecektir. Bilinçlenme süreci ise kuşkusuz uzun bir süreç sonucu edinilebilir.

Ülkemizde bulunan arkeolojik alanlar, bulunduğu coğrafya için taşıdığı değer dışında, evrensel bir kültür mirasıdır. Bu varlıkları korumak, bilime ve insanlığa sunmak, gelecek nesillere aktarmak gibi sorumluluklarımız bulunmaktadır. Anadolu'nun sahip olduğu engin kültürel birikime eşdeğer düzenlemeler yapılmalıdır. Çağdaş bir ülke olmanın en önemli koşulu şüphesiz ki, topraklarındaki kültürel geçmişi her dönemiyle sahiplenen, bu geçmişi benimseyen, yaşatan ve koruyarak geleceğe aktaran bir topluma sahip olmaktır.

## Kaynakça

Ahunbay, Z.

2010 “Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme”, *Türkiye Kültür Envanteri Dergisi TÜBA-KED* 8: 103-118.

Akın, N.

1993 “Osman Hamdi Bey, Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine”, *Osman Hamdi Bey ve Dönemi*, Z. Rona (ed.), İstanbul: 233-239.

Başgelen, N. (ed.)

2013 “Arslantepe”, *Ricerche Archeologiche Italiane in Turchia Restauro e Valorizzazione (Türkiye’deki İtalyan Arkeolojik Araştırmaları Restorasyon ve Değerlendirme)*, İstanbul: 16-21.

Dikilitaş, G.

2010 “Arkeolojik Alanlarda Koruma” *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları* 6: 43-51.

Erder, C.

1977 “Venedik Tüzüğü Bir Anıt Gibi Korunmalıdır”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3/2: 167-190.

Esin, U.

1993 “19. Yüzyıl Sonlarında Heinrich Schliemann’ın Troya Kazıları ve Osmanlılarla İlişkileri” *Osman Hamdi Bey ve Dönemi*, Z. Rona (ed.), İstanbul: 179-191.

Grover, P. – Y. Schaffer

2007 “Protection and Conservation Excavated Sites”, *Mediterranean Prehistoric Heritage Training, Education and Management*, I. Hodder – L. Doughty (eds.), Cambridge: 35-43.

Günay, R.

2007 “Kültür Mirasını Korumada Çeşitli Yaklaşımlar”, *Colloquium Anatolicum* VI: 1-25.

Hueber, F.

1991 “Arkeolojik Yapıların ve Alanların Koruma ve Restorasyon Sorunları”, *Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi I. Ulusal Sempozyumu*, Ankara: 37-42.

İzmirligil, Ü.

2008 “Tarihi Süreç İçinde Koruma ve Güncel Sorunlar”, *Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı*, C. 2, İ. Delemen et al. (eds.), İstanbul: 649-652.

Jokilehto, J.

1999 *A History of Architectural Conservation*, Oxford.

Kinzel, M.

2008 “Preservation and Presentation of Neolithic Sites: A Case Study at Shkarat Msaied, Southern Jordan”, *Archaia Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites BAR Int. Series 1877*, N. Marchetti – I. Thuesen (eds.), Oxford: 331-341.

Kuban, D.

2009 *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu*, İstanbul.

Madran, E. – E. Bozkurt (eds.)

2008 *Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Alan Yönetimi*, Ankara.

Marchetti, N.

2008 “From Excavation Strategies To Archaeological Parks”, *Archaia Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites BAR International Series 1887*, N. Marchetti – I. Thuesen (eds.), Oxford: 11-17.

Neve, P.

1998 “Restaurierungen in Boğazköy- Hattuša”, *Karatepe’deki Işık-Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel*, G. Arsebük – M. Melink – W. Schirmer (eds.), İstanbul: 515-530.

Orbaşlı, A.

2007 “Guidelines for Preparing Management Plans for Prehistoric Sites”, *Mediterranean Prehistoric Heritage Training, Education and Management*, I. Hodder – L. Doughty (eds.), Cambridge: 69-75.

Özdoğan, M.

2001 “Türkiye’de Tehlike Altında Kültür Varlıkları: Bir Durum Değerlendirmesi, Sorunlar ve Öneriler, H. Sezgin (ed.), *Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*, İstanbul: 287-292.

2010 “Çayönü: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’e Tarihlenen Bir Yerleşim Yerinde Koruma ve Alan Düzenleme Uygulaması”, *Türkiye Kültür Envanteri Dergisi TÜBA-KED* 8: 141-154.

Özdoğan, M. et al.

1992 “1990 Yılı Çayönü Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *KST XIII/I*, Ankara: 97-125.

Savrum-Kortanoğlu, M.

2013 “Arkeolojik Sitler ve Derecelendirme Sorunu”, *Colloquium Anatolicum* XII: 271-290.

Sivan, R.

1997 “The Presentation of Archaeological Sites” *The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region*, M. Torre (ed.), Los Angeles: 51-60.

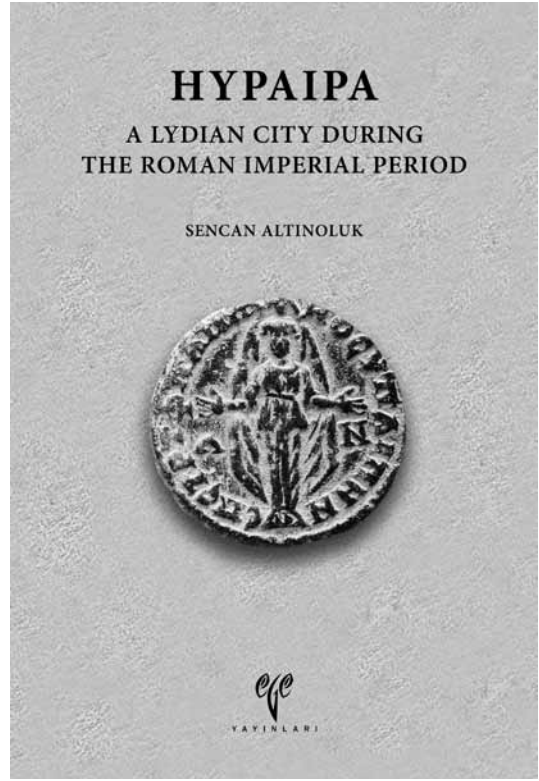
Tuna, N.

1998 “Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmalarında Arkeolojik Kültür Mirasının Korunması”, N. Başgelen (Ed.), *Arkeoloji ve Sanat* 85: 39-48.

## Kitap Tanıtımları

**S. Altınoluk, *Hypaipa. A Lydian City During the Roman Imperial Period*, Ege Yayınları, İstanbul 2013. 303 sayfa+50 levha.**

Hypaipa ören yeri İzmir İli, Ödemiş İlçesi, Günlüce Köyü'nde yer almaktadır. İlk gezi ve araştırmalar 19. yüzyılda başladı; ilk kazı ise Baltazzi tarafından 19. yüzyılın son çeyreğinde yapıldı. Sencan Altınoluk tarafından hazırlanan ve İngilizce yayımlanan kitap, Lydia bölgesi kentlerinden biri olan Hypaipa'yı kapsıyor. Başlığını, "Hypaipa. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Bir Lydia Kenti" olarak Türkçeye çevirebileceğimiz kitap, on bölüm olarak kurgulanmış olup ilk bölümü "Araştırma Tarihçesi"ne ayrılmıştır. 19. yy'da kenti gezen seyyahların gözlemleri, Baltazzi kazısı ve sonraki bilimsel araştırmalar bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır. İkinci bölüm, Hypaipa'ya ilişkin edebi, numismatik, epigrafik ve arkeolojik verileri içermektedir. "Hypaipa'nın adı ve kuruluşu" başlığını taşıyan üçüncü bölümde Hypaipa adının etimolojisine yönelik görüşler ve bunlarla ilgili değerlendirmeler sunulmaktadır. Hypaipa'nın MÖ 1. yy'dan itibaren bir kent devleti (*polis*) olarak var olduğu görüşü, yazıtlar ve sikkeler aracılığıyla desteklenerek ortaya konmaktadır. Hypaipa'nın kültürel, mitolojik köklerinin Tmolos Dağı'na (Bozdağ) uzandığı, kurucusunun, bu dağ üzerindeki Torrhebia yerleşimine de adını veren Torrhebos olduğu görüşü irdelenmektedir. Dördüncü bölümde Hypaipa'nın tarihi coğrafyası anlatılmaktadır. Kentin coğrafi ve stratejik konumu, komşu kentlerle bağlantı kurduğu yollar ve teritoryumundaki diğer yerleşimler ele alınmaktadır. "Kentin Fiziki Yapısı" başlığını taşıyan beşinci bölümde, Hypaipa'nın kent dokusu ve yapıları hakkında bilinenler ortaya konmaya çalışılmıştır. Hypaipa'daki politik ve sosyal yapı, idari sistem, kurumlar ve magistratlar altıncı bölümde anlatılmıştır. Yedinci bölümde, Hypaipa'daki kültürel ve sosyal yaşam, sikkeler, yazıtlar ve arkeolojik buluntular aracılığıyla incelenmektedir. Bu bölümde, sırasıyla alt başlıklar halinde, kentte tapınımla bulunan tanrılar, tanrıçalar, kahramanlar, Hypaipalı bir dokumacı genç kız olan Arakhne'nin mitolojideki yeri, kentteki Yahudiler, senkretik kültürler, festivaller, agonlar, ölü gömme gelenekleri, mezarlar ve mezar stelleri ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak, Hypaipa dışında yaşamış olan Hypaipalılar anlatılmıştır. Sekizinci bölüm Hypaipa'nın ekonomik yapısı hakkında bilinenleri ortaya koymaktadır. Burada, kentteki zeytinlik, bağcılık, tekstil endüstrisi ve meslekler anlatılmıştır. Hypaipa'nın siyasi tarihine ilişkin izler dokuzuncu bölümde ele alınmaktadır. Bu bölümde, başlangıçtan



Asya Eyaleti'nin kuruluşuna dek Hypaipa'yla ilgili bilinenler, MS 17'deki Batı Anadolu depreminin kente etkileri, MS 26'da Hypaipa'nın İmparator Tiberius için imparatorluk kültürü tesisi girişiminde bulunması ve kentte kullanılan takvim ele alınmıştır. Bu bölüm, Hypaipa'nın geç antik ve Bizans dönemlerindeki tarihinden izleri anlatarak son bulmaktadır. Onuncu bölümde, sikkeler üzerindeki ikonografi, lejandlar, magistratlar, nominal değerler ve sirkülasyon alt başlıklarıyla, Hypaipa'daki sikke darbı incelenmektedir.

Kitabın "Ekler" kısmında, sikke katalogu, tablo ve listelerin oluşturduğu altı ek bulunmaktadır. Eklerin ardından sırasıyla geniş bir "Türkçe özet", "Kısaltmalar ve Kaynakça" ve üç bölümden oluşan analitik bir "Dizin" bulunmaktadır. Dizin'den sonra Küçükmenderes Havzası'nda Hypaipa'nın konumunu gösteren bir harita ve Hypaipa'nın şehir planı yer almaktadır. Kitabın sonundaki renkli levhalar, metin içinde gönderme yapılan 165 fotoğrafı içermektedir. Uzun yıllardır araştırma yapılmayan Hypaipa'ya ait pek çok kaynağın (Antik Çağ yazarları, yazıtlar, sikkeler vb) bir araya getirildiği kitabın Lydia bölgesi tarihi için de önemli olduğu açıktır. Her ne kadar kitapta esas olarak kentten Roma İmparatorluk tarihine odaklanılmış ise de İmparatorluk öncesi de kısmen ele alınmaktadır.

Oğuz Tekin

## Arkeoloji Dünyasından

### 2014 Avrupa Arkeologlar Birliği (EAA) Kongresi'ne İstanbul Ev Sahipliği Yapacak !

Avrupa Arkeologlar Birliği (EAA) İstanbul 2014 Kongresi İstanbul Teknik Üniversitesi'nin ev sahipliğinde, 10-14 Eylül 2014 tarihlerinde Mimarlık Fakültesi'nin kurumsal çatısı altında Taşkılla'da yapılacaktır. Söz konusu kongreye 65 ülkeden 1800 bildiri, 700 poster sunumu ile 3000'in üzerinde bilim insanı katılacaktır. EAA adına organizasyonu Kongre Eş Başkanları Prof. Dr. Mehmet Özdoğan\* ve Prof. Dr. Turgut Saner üstlenmiştir.

Avrupa Arkeologlar Birliği 1993 yılında, Avrupa genelinde kültürel mirasın ortaya çıkarılması, korunması, topluma kazandırılması gibi sorunlara çözüm bulmak amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. 1994 yılında Slovenya-Ljubljana'da gerçekleşen ilk genel kurul toplantısından sonra, Avrupa Konseyi tarafından danışman kabul edilen EAA, Avrupa ülkelerindeki çok sayıda arkeoloğun ve sanat-mimarlık tarihi, mimarlık gibi farklı meslek alanlarından uzmanların katılımı ile kendini kabul ettirmiştir. İlk yıllarda kültürel mirasın korunma ve yönetimine önem veren Kuzey Avrupa Ülkeleri'nin ilgi gösterdiği birliğe katılım ileriki yıllarda artmıştır. Bugün, kültürel miras ve arkeoloji ile ilgili konularda Avrupa Birliği'ne de danışmanlık yapan EAA'nın 60 ülkeden 11.000 üyesi bulunmaktadır. 2014 kongresinin Türkiye'de gerçekleşiyor olması, bir yandan EAA üye ülkeleri tarafından Türkiye kültür mirası, arkeolojik zenginliği ve Türkiye'de yapılan çalışmaların daha iyi anlaşılması açısından çok önemli bir kazanım olacağı, diğer yandan Avrupa Arkeologlar Birliği'nde Türkiye ağırlığının oluşmasına fırsat vereceği önemli bir organizasyondur.

EAA'nın amaçları şöyle sıralanabilir:

- Avrupa'da arkeoloji ve kültürel mirasın korunması ve topluma kazandırılmasıyla ilgili çalışmaların özendirilmesi, desteklenmesi, küresel ölçekte bilgilendirme ve bilgi paylaşımının sağlanması.
- Bilginin üretilmesi, yorumlanması ve yönetimi ile ilgili sorunların çözümüne katkıda bulunulması.
- Arkeoloji ve kültürel miras alanlarında bilimsel standartların geliştirilerek yükseltilmesi ve çalışma etiğinin esaslarının saptanması.

- Avrupa'da "profesyonel arkeoloji"nin geliştirilerek kurumsallaştırılması.
- Aynı amaçlar doğrultusunda çalışan diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliğinin sağlanması.

EAA İstanbul 2014 Kongresi'nin ana teması "Birleştirici Denizler - Sınırlar Ötesi İlişkiler/Connecting Seas - Accross the Borders" olarak kabul edilmiştir. Bu ana tema çerçevesinde kongrede İstanbul'un Yakın Doğu ile Avrupa, Karadeniz havzası ile Akdeniz kültür bölgeleri arasındaki ilişkiler açısından taşıdığı önemin vurgulanacağı ve tartışılacağı bir forum olması beklenmektedir. Bu ana temanın yanı sıra EAA İstanbul 2014 Kongresi'nin diğer beş konu başlığı ise şöyle saptanmıştır:

- Arkeolojik Miras Yönetimi
- Teknoloji ve Toplumsal Tarih
- Doğal Çevre Ortamı ve Yaşam
- Kültürel Değişim Süreçleri: Çöküş ve Dönüşüm Dönemleri
- Arkeolojik Verilerin Elde Edilmesi ve Yorumlanması

Dönemsel olarak gruplara ayırmak gerekirse Prehistorya, Protohistorya ve Kuramsal alanlarda yapılan çalışmalar ağırlıkta olmak üzere, Klasik Dönem ve Ortaçağ şeklindedir.

EAA İstanbul 2014 Kongresi daha önceki yıllarda yapılan toplantılarla karşılaştırıldığında çok büyük bir ilgi görmüş; daha ilk aşamada oturma düzenleme önerileri rekor düzeye ulaşmıştır. EAA İstanbul 2014 için, kongre mekânı olan İTÜ Taşkılla'nın olanaklarını maksimum düzeyde kullanacak şekilde planlama yapılarak 139 oturum kabul edilmiş ve bildiri ve poster sunumları duyurusu yapılmış durumdadır. Şu ana kadar gelen 2576 bildiri ve poster sunumu başvurusuyla EAA tarihinde bir rekor kırılmış olup en az 1900 sözlü sunum yapılacak geri kalan başvurular poster olarak sunulabilecektir. Oturma başvuruları 60 ülkeden 250 bilim insanı tarafından yapılmış; bunun yanı sıra kültür mirası ile ilgili çeşitli kurumlar da yuvarlak masa toplantısı önerisi yapmışlardır. Katılım başvurularının büyük bir çoğunluğu ülkemizde hiç çalışma yapmamış bilim insanlarından oluşmaktadır.

Avrupalı en büyük arkeoloji kurumu olan EAA ile Türk kurumları bir araya getirecek bir sinerji yaratmak ve forumlar halinde tartışılmasını sağlamak, kongrenin en büyük kazancı olacaktır.

EAA kongrelerinde sunulan bildiriler kadar bilim kurulları tarafından düzenlenen çalıştay ve yuvarlak

\* Söz konusu yazı dergi editörü M. Doğan-Alparslan'ın Prof. Dr. Özdoğan ile yaptığı röportaja dayanmaktadır.



masa toplantıları da, yeni kuram ve yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. EAA kongreleri bu şekilde geniş bir katılımı ileriye dönük planlama ilkelerinin oluşturulması açısından önemlidir. Ayrıca müzelerde, enstitülerde düzenlenecek olan sergiler, panel ve söyleşiler, arkeoloji temalı sinema, tiyatro gibi etkinliklerle kentte İstanbulluların da ilgisini çekecek bir ortamın oluşturulması ve böylelikle kültürel miras ile ilgili yeni bilgi, yorum ve kazanımların topluma yansıtılması hedeflenmektedir.

## **Türkiye’de Klasik Arkeolojinin Son Yirmi Yılı (1994-2013)**

Arkeoloji ve ilgili araştırmalarda, zamanın olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu etkiler, gelişen teknoloji ve uygulanabilirlik alanlarının artmasıyla arkeolojide en üst düzeyde bunlardan yararlanmak; en önemli olumsuzluk ise şehirleşme ve büyük çaplı mimari projelerin arkeolojik verileri tehdidinin zaman içinde hızla artmasıdır. 2012 yılı verilerine göre Kültür Bakanlığı’na bağlı 483 alan projesinin 155 adedi Bakanlar Kurulu Kararına bağlı kazı, 102 adedi yüzey araştırması, 226 adedi ise müze çalışmaları ve kurtarma kazılarıdır. 1994’de toplam 26 müze çalışması ve kurtarma kazısı varken bu sayı 9 kat artarak 2012’de 226 olmuştur. Bu da şehirleşme ve büyük çaplı mimari projelerin bir sonucudur. Buna karşın yirmi yıl öncesine göre Bakanlar Kurulu Kararı’na bağlı kazı sayısı ancak %40 artmıştır. Sadece son on yılda Bakanlığın bu projelere aktardığı para 25 katına çıkmış olsa da enflasyonu ve çalışmaların %47’sini müze çalışma ve kurtarma kazılarının oluşturduğu düşünülürse, Bakanlar Kurulu Kararına bağlı kazıların ödeneklerinin kısıtlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Klasik arkeoloji kapsamında yapılan çalışmaların, bazen diğer arkeoloji disiplinleri tarafından dahi, görünürdeki kalıntının biraz daha temizlenmesi zannedilmesinin aksine klasik arkeoloji kazılarında ana amaç belirli alanda saptanan yerleşim ve ona ait buluntuların bütüncül ve geniş ölçekte yorumlanmasıdır. Geniş ölçekten kastedilen, coğrafi alan seçimindeki nedenler, gereksinim ve hammadde kaynakları, topografya özellikleri gibi ipuçlarının birleştirilmesidir. Türkiye’de geçtiğimiz yirmi yılda klasik arkeoloji, yurt dışındaki gelişmelerin de etkisiyle olumlu yönde etkilenmiş ve çalışmalarda, kazı öncesinde, kazı sırasında ve kazı sonrasında farklı disiplinlerden yararlanarak edinilen veri ve sonuçlar daha da artmıştır.

Kazı öncesi yüzey araştırmaları sırasında uzay görüntülerinin, jeofizik, jeoradar, elektromanyetik gibi dolgu tarama metodlarının kullanımı ise alternatif olmaktan

çıkıp birincil araştırma halini almıştır. Arkeometri, arkeobotanik, arkeometalürji, etnoarkeoloji ve zooarkeoloji gibi özellikle arkeoloji için oluşarak ayrı bilimlere haline gelmiş dalların haricinde mevcut bilim dallarıyla ortak çalışmaların yürütülmesi de elde edilen verilerin nitelik ve niceliklerini olumlu yönde etkilemektedir. Son yirmi yılda, klasik arkeoloji ve diğer bilim dallarının ortak çalışmaları sonucunda yeni dallar da ortaya konmuştur. Antik toplumlarda ölümün biyolojik, sosyal ve etnolojik açıdan anlaşılması amacıyla, biyolojik antropoloji, sosyal antropoloji, etnoloji ve ölü gömme geleneklerinin birlikte yorumu olan ve ortaya çıkışı son onbeş yılla sınırlı arkeotanatoloji bu gibi yeni dallara bir örnektir. Son yıllarda alan ve mekân analizi olarak adlandırılan ve klasik dışındaki arkeoloji anabilim dallarınca henüz uygulamaya başlanan metodlar klasik arkeolojide uzun zamandır kullanılmaktadır. Klasik arkeolojide bu yöntemde, çevresel koşullar; mekânın konumu; kullanım amacı; başlangıcından terkine kadarki sürecin sosyal ve siyasal içeriği; üretimsel kanıtlar ve kültürel farklılıklar çerçevesindeki çözümlenmeler kontekstle desteklenmektedir.

Arkeolojinin temel prensiplerinden olan belgeleme konusunda da yeni gelişmeler takip edilmektedir. Fotogrametri, dijital yüzey tarama gereçleri, dijital çizim yazılımları, canlandırma, modelleme ve boyutlandırma sistemleri kullanılarak klasik arkeoloji kazılarında saptanan yerleşimlerin bütüncül algılanması sıklıkla sağlanmaktadır. Dijitalleşen görüntüleme sistemleri sayesinde görsel belgeleme kazılarda çoğalmış ve neredeyse kesintisizleşmiştir. 20. yüzyıl başında mimari, heykel ve seramik üçgeninde yürütülen kazıların aksine son yirmi yılda klasik arkeolojide, cam, metal, işlenmiş kemik, insan ve hayvan kemikleri, organik kalıntılar, mineral içerik ve diğer buluntular mevcut teknolojinin imkânlarıyla derinlemesine araştırılmaktadır. Klasik arkeoloji kazılarında örnek toplamada kuru ve ıslak eleme sistemlerinin sıklaşması mikro ölçekli buluntulardan elde edilecek verileri de arttırmıştır. Ayrıca ekonomik ve teknik imkân yetersizlikleri nedeniyle sık yapılamayan analizler için de uygun miktar ve koşullarda örnekleme yapılması ve bunların ileriki analizler için korunması da bir önlem olarak uygulanmaktadır. Kemik ve yüz etlendirmede, antik DNA analizlerinde adli tıpla klasik arkeoloji sık sık işbirliği yapmaktadır. Benzer bir gelişme, İÜ Adli Tıp Anabilim Dalı ve Nif Dağı Kazısı öncülüğünde “Antik DNA Bankası” oluşturma fikridir. Klasik arkeoloji kazılarında seçilen örneklerde mikro yapı ve mikro analiz incelemeleri, içerik ve kaynak benzerlikleri için atomik absorpsiyon, mineral analizleri; gözenek yapısı ve üretim tekniği ayrıntıları için mikroskopik ve spektroskopik yüzey incelemeleri günümüzde

daha çok veriye daha kolay ulaşmayı sağlamaktadır.

Son yirmi yılda klasik arkeoloji kapsamındaki kültür varlıklarındaki yeni keşiflerden ancak çok kısa bir şekilde bahsedebiliriz:

- Çanakkale'nin Biga İlçesi Gümüşçay Beldesi'nde Kızöldün Tümülüsü'nde 1994 yılında bulunan, Anadolu'nun rölyefli lahitlerin en erken (MÖ 520) örneği "Poliksene Lahdi";
- Yine aynı yıl Patara'da bulunan ve bölgenin tarihi coğrafyasını ayrıntılarıyla gözler önüne seren bir nevi seyahat rehberi (*itineraria*) olan "Stadiasmus Patarensis";
- 2004 yılında kayıp Theodosios / Langa Limanı'nın tespit edildiği ve üç boyutlu çizim amaçlı FaroArm isimli cihazın arkeolojik bir kazıda ilk kez kullanıldığı Marmaray / Yenikapı kazıları;
- 2010 yılında Muğla İli'nin Milas İlçesi'nde Hekatomnos'a ait olduğu düşünülen bir mezar yapısında tespit edilen ve özellikleri ile "İskender Lahdi"nden erken olması açısından son derece önemli "Hekatomnos Lahdi"

bunlardan öne çıkanlardır. Ayrıca bu dönemde kazısı başlayan bazı klasik yerleşimler de olmuştur (ör.: Antandros, Sagalassos, Zeugma). Klasik yerleşimlerdeki büyük mimari onarım projelerinden Sagalassos / Antonin Çeşmesi'nin kazı ve onarımı 16 yıl sürmüş ve en başarılı antik yapı onarımları arasında yerini almıştır. Toprakaltındaki mevcudun tespiti haricinde Kültür varlıklarının geri kazanımı konusunda en önemli gelişmeler arasında Lydia eserleri (1993), Elmalı sikkeleri (1988-1999), Tatarlı tümülüsünün boyalı ahşapları (2010) sayılabilir. Klasik arkeoloji kapsamındaki müzecilik çalışmalarında da yeni Zeugma Müzesi öne çıkan örneklerdendir.

Zeugma yerleşiminin alt teraslarının, Alliano ve Apameia yerleşimlerinin ise tamamının suya gömülmesi, klasik arkeoloji bağlamında son yirmi yılın kuşkusuz önemli olumsuzluklarından. Doğru ve haklı temel ve düşüncelere dayanan, kültür varlıklarının yaşatılması ve geleceğe aktarımı ilkesiyle yola çıkılan koruma onarım projelerinin, kullanıma yönelik mekânlar yaratılmasına dayandırılması ile işin yüklenici ve ihale yoluyla gerçekleştirilmek zorunda kalınması da olumsuzluklara neden olmaktadır. Bazen zamansal bir yarış gibi algılanabilen projelerde onarıma yönelik mimariye ulaşım üzere arkeolojik kültür dolgusunun kazısı arkeolojik değil hafriyat şekline dönüşebilmektedir. Bu tip büyük çaplı mimari onarımların ilgili kazılar bünyesinde gerçekleştirilebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, mimari onarımların niteliklerini ve çoğalmasını olumlu yönde etkileyecektir.

Gerek teknolojiye gerekse kaynak ve malzemeye ulaşılmasının giderek kolaylaştığı günümüz koşullarında, eğer yasal düzenlemeler klasik arkeolojinin doğru uygulamalarla bilimsel alanda gelişimine yönelik olursa, hem kültür turizmi hem de dünya mirası destekleriyle ülkemize ekonomik getirileri de artacaktır.

Danış Baykan

## Kuş Figürlü Kurşun Bizans Nomisma Ağırıkları

Yaklaşık iki ay önce Yılmaz İzmirlier tarafından *Toplumsal Tarih* dergisinde yayımlanan bir makalede üç adet kurşun ağırlık ele alınmıştı (Y. İzmirlier, "Kurşun Sarraf Ağırıkları", *Toplumsal Tarih* 239/ Kasım 2013: 22-23). İzmirlier, söz konusu ağırlıkların, birinin üzerindeki muhtemel Arapça sözcükler nedeniyle, Bizans İmparatorluğu Dönemi'nde Müslüman bir sarraf tarafından kullanılmış olabileceğini ileri sürmüştü. Keza ağırlıklarının da Bizans solidusu ile Anadolu Selçuklu dinarının ağırlığına yakın olduğunu belirtmekteydi. İzmirlier, söz konusu ağırlıklardan birinin üzerindeki tavus kuşunun kuyruk tasvirini Bizans duvar resimlerindeki ve mozaiklerdeki tavus kuşlarının kuyruk tasvirleriyle karşılaştırarak, söz konusu ağırlığın ya da ağırlıkların -Selçuklu karakteri taşısa dahi- Bizans Dönemi'ne tarihlenebileceğini ileri sürmüştü. İzmirlier, bir tarih vermediğinden, anlatımından söz konusu ağırlıkları Bizans ile Anadolu Selçuklularının (ve de Beyliklerin) birlikte varolduğu kabaca 11.-13. yy'lara tarihlendirdiğini tahmin edebiliriz.

İzmirlier'in ele aldığı ağırlıklar koleksiyonlarda ve yayınlarda nadir görülen ağırlıklardandır ve üzerlerinde herhangi bir yazı veya işaret bulunmadığından tarihlendirilmeleri de güçtür. Ancak gerek ağırlıkları gerekse üzerlerindeki tasvirler bu konuda ipucu vermektedir. Öncelikle belirtmeliyim ki söz konusu ağırlıklar Bizans ağırlıklarıdır; Anadolu Selçukluları veya Beyliklere ait İslami karakterli ağırlıklar değildir. Res. 1'deki ağırlık üzerindeki tavus kuşu Bizans sanatından aşına olduğumuz şekilde tasvir edilmiştir. Res. 2'deki ağırlık üzerinde yer alan kuş ise nispeten kalın ve güçlü bacakları veya pençeleriyle kartal gibi yırtıcı bir kuşu (veya tam aksine ördeği) andırmaktadır; ancak yine de kesin birşey söylemek zordur. Res. 3'teki kuş ise cepheden tasvir edilmiş başı ve başın arkasındaki zeytin dalını andıran bitkisel motifle antik Atina sikkelerindeki baykuşu andırmaktadır. Gerçekten de kuşlar arasında sadece baykuşun başı veya yüzü cepheden resmedilir ve bu kuşun başı bu tür resmetmeye müsaittir. Yukarıda da değindiğim gibi



Resim 1: 4.28 g



Resim 2: 4.34 g



Resim 3: 4.48 g

baykuşun bu tarz tasviri genelde antik sanatta, özelde ise antik sikkelerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. İzmirlier'in Arapça sözcükler olarak açıklamaya çalıştığı unsurlar ise gerçekte bitkisel motiflerden başka bir şey olmaması gerekir.

Kuşlu örneklerin en yakın örnekleri Bizans kurşun mühürlerinde karşımıza çıkmaktadır. 10. yy'a tarihlenen ve üzerinde "Ioannes, notarios" lejandının yer aldığı bir Bizans kurşun mührünün ön yüzünde yer alan tavus kuşu, ibiği ve kuyruğuyla, burada ele aldığımız Res. 1'deki tavus kuşunu andırmaktadır (G. Zacos, *Byzantine Lead Seals*, vol. 2, Berne, 1984, no. 925). Keza, Bizans kurşun mühürlerinde başka kuş tasvirleri de karşımıza çıkmaktadır (Zacos, *aynı eser*, no. 907, 920, 921, 922. Özellikle no. 922'deki mühür üzerinde yer alan kuş, burada ele aldığımız Res. 2'deki ağırlık üzerindeki kuşa çok benzemektedir).

Söz konusu mühürler, üzerlerinde yer alan sahiplerinin adı, unvanı ve memuriyetleri nedeniyle 9.-10. yy'lara tarihlendirilmektedir. Ayrıca, kuş motifli Bizans kurşun ağırlıkları British Museum koleksiyonunda da vardır (British Museum, Roper collection: P&E 1980, 6-1, 291; P&E 1980, 6-1, 292; P&E 1980, 6-1, 293; P&E 1980, 6-1, 294, C. Entwistle'nin taslak kataloğundan). Ayrıca 8.-9. yy'a tarihlenmiş olan ve bir satış kataloğunda yer alan kuş figürlü Bizans mührü için bkz. *Classical Numismatic Group, Auction 206*, # 430) ve yine yaklaşık olarak aynı döneme tarihlendirilmişlerdir.

İzmirlier, söz konusu ağırlıklarla Bizans solidusunun tartılmış olabileceğini söylemektedir; ancak söz konusu ağırlıkların kullanıldığı dönemde *solidus* teorik olarak mevcudiyetini korusa da pratik olarak çoktan terkedilmiş bir birimdi ve basılmıyordu; onun yerini alan birim *nomisma* idi. Nitekim Erken Bizans döneminden itibaren altın sikke kontrolü için üretilen Bizans ağırlıklarının üzerinde, birim değerleri

olan *nomisma*yı işaret eden N harfi yer almaktadır. Günümüze kalmış binlerce örnek vardır. Dolayısıyla İzmirlier'in tanıttığı üç ağırlığın birim değerlerinin, 4.28 g, 4.34 g ve 4.48 g olan ağırlıklarından yola çıkarak, *nomisma* olduğunu söyleyebiliriz. Aralarında milligram bazında fark bulunsa da, bu fark onların *nomisma* (yak. 4.50/4.55 g) olduğunu değiştirmez. Günümüze kalan binlerce *nomisma*'nın ağırlığı 4.00-4.50 g arasında değişmektedir. Bu durum, yıpranmış olmaları veya hassaslıklarına özen gösterilmemiş olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca, *nomisma* 10.-12. yy'lar arasında *histamenon nomisma*, *tetarteron nomisma*, *hyperpyron nomisma* gibi farklı adlar da taşımış olup ağırlıkları da artık 4.50 g'ın altına inmiştir. Örneğin 4.13 g'lık *tetarteron nomisma* olduğu gibi, 4.30 g'lık *hyperpyron nomisma* da söz konusudur. Bu tür ağırlıkların kullanımının sadece sarraflara özgü olmadığı, pazarda veya alışverişlerde esnaf (veya bazen müşteri) tarafından kullanılmış olabilecekleri daha muhtemeldir. Özetle, İzmirlier tarafından yayımlanan ve herbirinin üzerinde bir kuş figürü bulunan üç kurşun ağırlık, Bizans *nomisma* ağırlıkları olup olasılıkla 9.-11. yüzyıllar arasına tarihlendirilebilirler.

Oğuz Tekin

### Bereketli Ova: Kahramanmaraş

Yakındoğu coğrafyasında önemli bir kesişim noktasında bulunan Anadolu, küçük ölçekte ise Kahramanmaraş şehri, kadim zamanlarda Gurgum, Germanicia isimleriyle anılırdı ve Anadolu'nun zengin kültürü arasında önemli bir yere sahipti. İlkçağlardan beri Suriye, Mezopotamya ve İç Anadolu Bölgesi'ni birbirine bağlayan ticaret yollarının kavşak noktasında bulunmasından dolayı, arkeoloji dünyasında ve müzeciliğimizde önemli bir tarihi barındırıyordu. Önemli bir geçiş bölgesinde yer alan Kahramanmaraş'ta başka



kültürlerden ödünç alınmış pek çok unsurun yanı sıra; yerel olarak yaratılmış ve yerli kültürle beslenmiş pek çok etmene de rastlanır.

Kahramanmaraş, batıdan Amanos Dağları ve bu sıradağların kuzeye ve kuzeydoğuya dönen kısmının oluşturduğu Kuzeydoğu Toroslar-Ahır Dağları, doğudan ise Kurt ve daha kuzeyinde Kartal Dağları ile çevrilidir. Doğal engellere karşın uygun vadilerden Toroslar'ı aşır Orta Anadolu Bölgesi'ne çıkan yollar, Anadolu kültürlerinin de güneye inmesine olanak tanımış gözükmetedir. Kahramanmaraş'ın hemen kuzeyinde yer alan Ahır Dağları, Orta Anadolu ve Fırat'ın batısındaki bölgeyle doğal bir sınır oluşturur. Bu dağların kuzeyinde yer alan Afşin ve Elbistan Ovaları da, daha yüksek bir platoda yer alırlar ve bu yönleriyle Orta Anadolu-Doğu Anadolu Ovalarının özelliklerini yansıtır. Toroslar'ın güney eteğindeki Maraş, coğrafi olarak, Mezopotamya ile organik bağları olan bir bölgedir. Topografya, kültürel alışveriş için önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Amik Ovası'ndan, İslâhiye'ye, oradan da Kahramanmaraş Ovası'na hiçbir doğal engelle karşılaşmadan ulaşmak mümkündür. Bölgenin Çukurova, dolayısıyla Orta Anadolu ile doğal bağlantısını sağlayabilecek geçiş yolları batısında yükselen Amanos Dağları üzerindeki Bahçe ve daha güneydeki Belen Geçidi'dir.

Anadolu, önemli bir kesişim noktasındadır. Halaf, Ubeyd, Karaz Kültürü gibi birçok önemli kültür öğeleri için Anadolu'nun yeri yadsınamaz. Fakat Yakındoğu'da cereyan eden olumsuz gelişmeler nedeniyle kesilen arkeolojik veri akışı ortadayken, maalesef Anadolu'ya ilgi aynı oranda artış göstermemiştir. Biraz daha dar alanda baktığımızda Kahramanmaraş, bölge



*Kahramanmaraş – Ağcaşar Höyüğü*

arkeolojisi için çok zengin verilere sahipken bir o kadar bakir sayılabilecek derecededir. Kahramanmaraş'ta veya Gurgum'da veya Germanicia'da bölge ortalamasına göre çok fazla tescilli höyük, kale yerleşimi ve antik kent (400'e yakın tescilli alan) mevcuttur. Buna istinaden arazi çalışmaları sırasında önemli materyal sağlayan birçok tarihi alan keşfedilmektedir. Bunlardan bir kaçını saydığımızda önemlilerinden ilki Afşin İlçesi'ndeki Deveboynu Höyüğü gibi höyükler bulunmaktadır.

Deveboynu Höyüğü'nün hemen yanında bir dere akmaktadır. Büyük boyutlu höyük bol miktarda çanak çömlek gözlenmektedir. İlk Tunç Çağı'ndan başlayarak kültür depoziti zengin bir höyüktür. Fakat her tarihi alanda olduğu gibi bol miktarda devasa defineci çukurları mevcuttur. Burada önemli bilgi verecek mimari yapıları yok ettikleri gözlenmiştir. Devasa tüneller, höyüğü köstebek yuvasına çevirmiştir.



*Kahramanmaraş – Deveboynu Höyüğü*



*Kahramanmaraş – Ağcaşar Höyüğü çanak çömlek parçaları*



*Kahramanmaraş – Elbistan Sarıçicek tepe üstü yerleşimi çanak çömlek parçaları*

Hakeza kaçak kazılarla tahrip edilen ve yeni bulunan Nurhak İlçesi'ndeki Ağcaşar Höyük de bunlardan biridir.

Bir diğer alan ise Elbistan İlçesi'ne bağlı Uzunpınar Köyü Sarıçicek Mevkii'nde bulunan İlk Tunç Çağı'ndan beri yerleşim görmüş, Sarıçicek Tepeüstü yerleşimidir. Bu bölge kaçak kazılarla bulunmuştur.

2013 yılı itibariyle Kahramanmaraş Müzesi olarak tespit ve tescili yapılan 10'a yakın höyük, 2 antik kalıntı, 3 kale üstü yerleşimi arkeoloji dünyasına kazandırılmıştır. Fakat bu yeni buluntular ile ortaya çıkan zengin bölge kültürü, maalesef gereken ilgiyi görmemektedir.

Kaçakçılara, definecilere ve bilinçsizce tahrip edilen tüm tarihi alanlara sahip çıkma adına bölgemizde kazıların ve yüzey araştırmalarının tekrar başlaması ve arkeoloji bilimine veri akışının sağlanması elzemdir. Bu bağlamda ilginin tekrar bu bölgeye yönelmesi için bilimsel yayınların yapılması gerekmektedir. Son yıllarda Yrd. Doç. Dr. Erkan Konyar tarafından yapılan yüzey araştırmalarına dair yayınlar bölge için önemli verileri ortaya koymuştur. Arkeolojik çalışmalarının bölgede tekrar başlamasını ümit etmekteyiz. Çalışmaları biten Domuztepe kazıları ise, bölgenin Neolitik ve Kalkolitik kültürlerinin tanınmasına ve özellikle Halaf kültürünün kökeni konusundaki tartışmalara yeni katkılar sağlamıştır.

Kahramanmaraş bölgesinin bütün geçmişini saklayan höyüklerin son yıllarda artan sanayileşmenin tehdidi altında olduğunu belirtmek gerekir. Verimli tarım alanlarıyla çevrili olan ovalar, artık sanayi tesislerinin heybetli binaları ve molozlarıyla kaplanmaktadır.

Höyükler, fabrika binalarının kurulması ve arazilerinin genişletilmesi için sistematik bir biçimde ortadan kaldırılmaktadır. Arkeologların bu bölgeye olan ilgisinin daha da gecikmesi durumunda, geçmişi binlerce yıl önceye giden bir tarihin göz göre göre yok olması kaçınılmazdır.

*Süleyman Can*

## **Azerbaycan'ın Bağımsızlığının**

### **20. Yılında Bakü'de**

#### **Uluslararası Bir Arkeoloji Konferansı**

Geçtiğimiz Kasım ayının başlarında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de önemli bir uluslararası arkeoloji konferansı gerçekleştirildi. Azerbaycan'ın bağımsızlığının 20 yılı onuruna düzenlenen bu konferans Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü tarafından organize edilmiştir. Son yıllarda Azerbaycan'ın da aralarında bulunduğu Güney Kafkasya ülkelerinde giderek artan arkeolojik araştırmalar dikkati çekmektedir. Azeri bilim insanları dışında yurt dışından gelen ekiplerce yürütülen araştırmalar ülkenin ve bölgenin arkeolojisini aydınlatmaktadır. Söz konusu konferans bu çalışmaların ele alındığı bir bilimsel toplantı olma özelliğine sahiptir.

10-14 Kasım 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Archaeology and Ethnography of Azerbaijan in the Period of Independence" başlıklı bu konferans kapsamında üç farklı sekiyonda 87 bildiri sunulmuştur. Toplam 10 ülkeden 100 den fazla bilim insanının katıldığı konferansta sekiyonlar "Antik Çağlar", "Geç Antik Çağ ve Orta Çağlar" ve "Etnografya" şeklinde düzenlenmiştir. Bu uluslararası sempozyuma

aralarında Azerbaycan, Rusya, Gürcistan, Almanya, Fransa, Japonya, Amerika, Macaristan, Kazakistan, Moldova, Polonya, İran ve Türkiye'nin yer aldığı 10'dan fazla ülkenin bilim insanları katılmıştır. Katılımcıların sunduğu bildirimlerle başta Azerbaycan olmak üzere Transkafkasya ve onunla komşu topraklardaki arkeolojik çalışmalar, yeni keşifler ve gelişmeler paylaşılmıştır. Özellikle Azerbaycan ve Nahçıvan'daki arkeolojik çalışmalara yoğunlaşan konferansta bu bölgelerde en erken arkeolojik dönem olan Paleolitik Dönem'den Orta Çağ'a değin olan oldukça geniş bir kronolojik sürecin konusu olan araştırma ve çalışmalar konferans programının omurgasını oluşturmuştur.

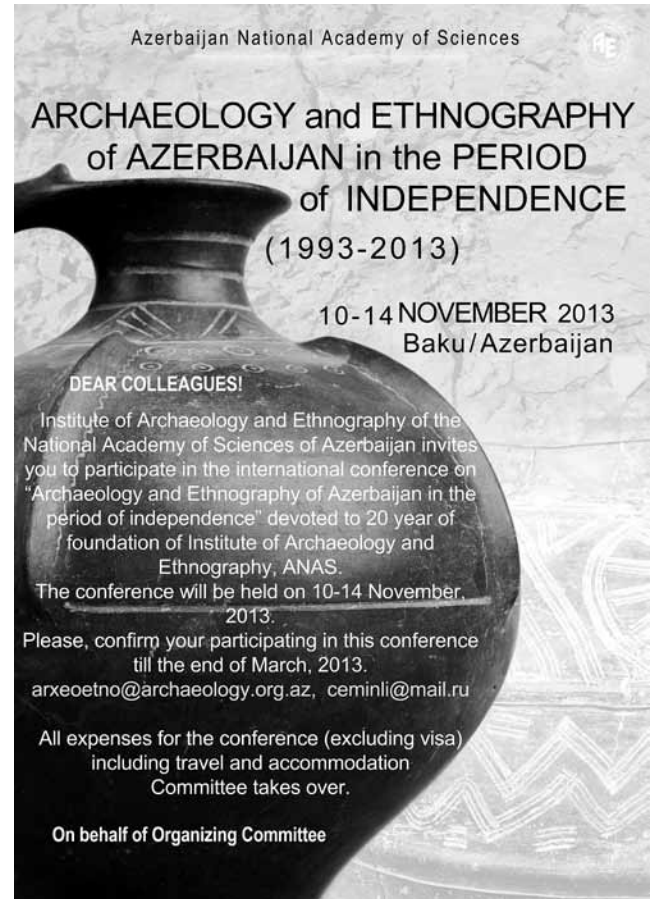
Söz konusu konferansın dikkati çeken bildirimlerine gelince; konferansın açılış konuşmalarından birini yapan enstitünün müdiresi olan Maisa Rahimova, konuşmasında 20 yıllık bağımsızlık sürecinde Azerbaycan Arkeolojisi ve Etnografyasının geçirdiği gelişim aşamalarından söz etmiştir. Yine açılış konuşmalarından biri olma özelliği taşıyan Kafkasya Arkeolojisi'nin önemli isimlerinden Rus araştırmacı Rauf Munchaev, bildirisinde Azerbaycan'daki arkeolojik araştırmaların kısa bir tarihçesini vermeye çalışmıştır. Son dönemde Azerbaycan'da başlattıkları projeleri ile bilinen Dr. Barbara Helwing, Dr. Bertille Lyonette ve bu ekiplerle çalışan Azeri bilim insanları Veli Bakhshaliyev, Najaf Museibli, Farhad Guliyev ve Tevekkül Aliyev, bu konferans kapsamında sundukları bildirimlerle Güney Kafkaslar'ın Neolitik ve Kalkolitik (E-neolitik) süreçlerine dair son dönem çalışmalarında elde ettikleri verileri bilim dünyasına sunmuşlardır.

Konferansta üzerinde yoğunlaşılacak bir diğer dönem Tunç Çağları'dır. Güney Kafkaslar'ın Erken Tunç Çağları'nı karakterize eden Kura-Aras Kültürü'nün izleri bölgede daha çok Nahçıvan topraklarında görülmektedir. Bu kültüre yönelik araştırmaları ile bilinen Safar Ashurov Nahçıvan'da yaptığı kazı çalışmaları ve kültürün söz konusu yöredeki gelişim sürecini konu alan bir bildiri sunmuştur. Orta ve Geç Tunç Çağ dönemlerine dair sunulan bildirimlerin konusunu büyük bir çoğunluğunu yörede sayıları gittikçe artan kurgan nekropollerine yönelik araştırmalar oluşturmaktadır. Kalkolitik Çağ'dan Demir Çağlar'a değin Transkafkasya topraklarının en çok tercih edilen gömü şekli ve mezar tipi olan kurganların bu topraklarda en güzel ve zengin örneklerini görmek mümkündür. Sempozyumun bir oturumu ise bölgenin Demir Çağlarına ayrılmıştır. Bu oturumda ağırlıklı olarak Güney Kafkasların Geç Tunç-Erken Demir Çağ geçiş sürecini temsil eden "Hocalı-Gedebey Kültürü"ne yönelik yapılan araştırmaları konu alan sunumlar dinleyicilere sunulmuştur. Ayrıca S. Ashurov Nahçıvan'da Amerikalı bilim insanları Lauren Ristvet ve Emily

Hammer ile birlikte yürüttükleri kazı ve yüzey araştırmalarından bölgenin Demir Çağ süreciyle ilgili elde ettikleri yeni verileri paylaşmıştır.

Konferansın ikinci ve üçüncü sekiyonlarını Geç Antik-Orta Çağ dönemleri ve Etnografya'ya yönelik çalışmalar oluşturmuştur. Kuzey Kafkaslar'daki Dağıstan'dan Hazar kıyılarına değin olan Kafkas coğrafyasındaki önemli Orta Çağ merkezlerine yönelik son dönem kazı ve yüzey araştırmalarından oluşan çalışmalar ilk sekiyonda sunulmuştur. Etnografya çalışmalarını içeren son sekiyonda ise Azerbaycan'ın son yirmi yılında bu alanda yapılan önemli araştırmalar ve çalışmalar konferansın katılımcıları ile paylaşılmıştır. Yöresel kıyafetlerden isimlere değin oldukça zengin içerikli bu sunumlar Kafkasların zengin etno-kültürel yapısını anlayabilmek için oldukça önemli çalışmalardır.

Bu sempozyuma ülkemizden de katılım olmuştur. Antakya Mustafa Kemal Üniversitesi'nden Prof. Dr. Aynur Özfırat, Erzurum Atatürk Üniversitesi'nden Doç. Dr. Mehmet Işıklı, İstanbul Üniversitesi'nden Doç. Dr. Şevket Dönmez, Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Yılmaz S. Erdal ve Doç. Dr. Ö. Dilek Erdal ve Van Yüzüncüyıl Üniversitesi'nden Arş. Ö. Gulan Ayaz katılmışlardır. Prof. Dr. Özfırat bir süredir kazı çalışmalarını sürdürdüğü Ağrı Doğubayazıt'taki



Azerbaycan Bakü AMEA 20 Konferansının Afışı

Bozkurt kurgan mezarlığındaki kazı çalışmalarına dair genel bilgileri dinleyicilerle paylaşırken Doç. Dr. Ş. Dönmez kazı çalışmalarını sürdürdüğü Amasya Oluz Höyük'teki Persleşme sürecine dair görüş ve gözlemlerini dinleyicilere aktarmıştır. Doç. Dr. Işıklı ise konferansta Doğu Anadolu Bölgesi'nin yoğun yerleşik yaşamın izlerinin görülmeye başladığı Kalkolitik Çağ'dan ilk merkezi yapılanma olan Urartu Devleti'nin ortaya çıktığı Demir Çağı'na kadar geçen uzun süreçte geçirdiği sosyo-politik ve kültürel dönüşümleri konu alan bir bildiri sunmuştur. Ülkemizde Antropoloji biliminin tanınan bilim insanları olan Prof. Dr. Y.S. Erdal ve Ö.D. Erdal söz konusu konferansta Azerbaycan'da katıldıkları kazı projelerinin insan kalıntılara yönelik yaptıkları çalışmalarından elde ettikleri verileri içeren bildirimler sunmuşlardır. Ayrıca Y.S. Erdal Anadolu'da Neolitik Dönem'de ölü gömme geleneklerini ve yapılan uygulamaları konu alan oldukça ilginç bir sunum gerçekleştirmiştir. G. Ayas ise bu konferansta Van Altıntepe Urartu nekropolünde 1990'lı yıllarda Prof. Dr. Veli Sevin tarafından yürütülmüş olan kazılar sırasında ele geçmiş takıları konu alan bir sunum yapmıştır.

Son yıllarda Yakınoğu Arkeolojisi'nin özel bir kültür coğrafyası olma özelliğine sahip olan Kafkaslara yönelik batılı arkeologların ilgisi giderek artmaktadır. Bilhassa Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da sayıları her geçen gün giderek artan yabancı ve ortak projeler bunu açıkça göstermektedir. Bu projeler içerisinde ortak katılımlı olanların sayısı oldukça fazladır. Fakat bu tür projeler içerisinde Türk arkeologların katıldığı ortak bir çalışmanın olmaması ülkemizin Kafkaslar ve Orta Asya ülkelerine yönelik politikaları açısından da büyük bir eksiklik olarak görülmelidir. Temennimiz yakın bir tarihte başta köklü ilişki geçmişine sahip olduğumuz Azerbaycan olmak üzere diğer böle ülkelerinde Türk bilim insanlarının katıldığı ortak projelerin başlaması ve artmasıdır. Diğer yandan bu topraklara komşu olan Doğu Anadolu Bölgesi genelinde de sayıları giderek azalan ve neredeyse durma noktasına arkeolojik projelerin de bu çerçevede özlenen seviyeye ulaşması bir diğer temennimizdir.

*Mehmet Işıklı*

### **Alaca Höyük Kazısı Web Sayfası ve Veritabanı Kullanıma Açılmıştır**

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu başkanlığından yürütülen Alaca Höyük Kazılarına, *Alaca Höyük Arkeolojik Kazı Çalışmalarını Geliştirme ve Destekleme Derneği* tarafından "Alaca Höyük Kazısı Arşivlendirme ve Belgelendirme" başlıklı proje kapsamında hazırlanan veritabanı ve web sayfası "alacahoyukkazisi.com" çalışmaları sona

ermiş olup, veri girişleri yapılmaktadır. Hazırlanan veritabanı, Alaca Höyük arkeolojik kazı çalışmalarında ortaya çıkan buluntu, mimari kalıntılar ve arazi raporları gibi arkeolojik bulguların tümünün dokümantasyonu ile üretilen arkeolojik verinin saklanması için bir yazılım platformudur.

Arkeolab tarafından hazırlanan bu platform SQL dili ile yazılmış ilişkisel veritabanı ve internet tarayıcısı ile erişilebilen ara yüzden oluşmaktadır. Bu veritabanı platformu 3 temel özelliğe sahiptir. Veri depolama, veri geri çağırma-raporlama-grafiksel dağılım ve son olarak da uzaktan erişilebilirliktir. Veri depolama, arkeolojik kazı çalışmaları ile ortaya çıkan verinin (yazı, çizim, fotoğraf vb) ilişkisel veri tabanında tutulmasıdır. Veri geri çağırma ve raporlama, veri tabanında tutulan bilgilerde filtrelemeler yapılarak, istenilen verinin geri çağırılmasıdır. Uzaktan erişim ise, veri tabanına internet tarayıcısı kullanmak suretiyle, ara yüze ve ara yüze entegre veritabanına erişim sağlanmasıdır.

Alaca Höyük Kazıları konusunda bilimsel araştırma yapacak kişiler, Kazı Başkanı'ndan alacakları izinle, istenilen ölçülerde veri tabanından faydalanabileceklerdir.

*Duygu Çelik*

### **Minos Uygarlığından bir yıldız kaydı STYLIANOS ALEKSIOU (1921 - 2013)**

Yunan arkeolog, müzeci ve dilbilimci Prof. Dr. Stylianos Aleksiou 12 Kasım 2013 tarihinde Girit Adası'nın Herakleion kentinde 92 yaşında ebediyete intikal etti.

13 Şubat 1921 tarihinde Herakleion'da doğan Aleksiou, 1946'da Atina Üniversitesi'nden mezun oldu; 1951-1952 yıllarında Paris'te öğrenimine devam etti; 1959 yılında Atina'da Doktorasını tamamladı. Humboldt bursuyla Heidelberg'te bilimsel çalışmalar (1961), Herakleion Müzesi Müdürlüğü (1962-1977) ve Girit Üniversitesi'nde öğretim üyeliği (1977-1991) yaptı. "Atina Akademisi" ile "Sicilya Bizans ve Modern Yunan Araştırmaları Enstitüsü" muhabir üyesi, "Atina Arkeoloji Derneği" ile "Alman Arkeoloji Enstitüsü" aslı üyesiydi. Çeşitli uluslararası ve ulusal ödüller kazanmış; Padova, Atina ve Kıbrıs Üniversiteleri tarafından, kendisine fahri doktora payesi verilmiştir.

Minos arkeolojisi ve dini, özellikle Boğa Oyunları üzerine çalışmış olan Stylianos Aleksiou, Knossos Limanı (Katsamba) Geç Minos mezarlarını ve Lebena Erken Minos Tholos mezarlarını keşfetmiştir. Girit'te müzeciliğin gelişmesine de büyük katkıda bulunmuş,



*Stylianos Aleksiou ve Elif Tül Tulunay Uluslararası Girit Çalışmaları Kongresi'nde (2001 Elounda)*

Herakleion Müzesi'ne yeni koleksiyonlar katılımını ve ek bina yapımını sağlamış, ayrıca Hanya ve Agios Nikolaos Müzelerini kurmuştur.

Çeşitli konulardaki eserlerinden başlıcaları arasında, Minos Uygarlığı (1964), Eski Girit (1967), Knossos Limanının Geç Minos Mezarları (1967), (Peter Warren ile birlikte) Levena Erken Minos Mezarları (2004); ayrıca Bizans Halk Şarkıları (1997), Girit Edebiyatı ve Dönemleri. Filolojik ve Tarihi bir Araştırma (1985) sayılabilir. Yabancı dillerden Modern Yunancaya çeşitli şiir, özellikle Shakespeare çevirileri yapmıştır.

Minos Uygarlığı Kitabı'nın Türkçeye çevrilmesine

çok sevinmiş ve bu çeviri için bir Önsöz kaleme almıştır:

*“Minos Uygarlığı” isimli küçük kitabımın, Dr. Elif Tül Tulunay tarafından Türkçe'ye çevrilmesi, benim için büyük bir sevinç ve onur kaynağı olmuştur. Bana bu önceliği tanıdığı için, kendisine teşekkür ederim.*

*Orta ve Yeni Çağın Yunanları ve Türkleri, inkâr edilemeyecek tarihî nedenlerle yüzyıllar boyu iç içe ve birbirine yakın yaşamışlardır. Şimdi, iki halk arasında, dostluk çerçevesinde eğitimsel işbirliğinin var olması memnuniyet vericidir. Sanat yapıtları ile dil, edebiyat ve müzik konularının, iki kültürde karşılıklı araştırılması gereksinimi bir gerçektir. Bu alanda, Yunan Üniversitelerinde Türkoloji, Türkiye'dekilerde de Eski ve Yeni Yunan kültürü eğitimi verilmesi sevindiricidir.*

*Bu Türkçe yayın, hiç şüphesiz, Girit dostu Türklerin adayı ziyaret etmeleri ve eski uygarlıklara ait kalıntıları görmelerine vesîle olacaktır. Böyle karşılıklı ziyaretlerin sıklaşmasını ve iki komşu halkın birbirini daha iyi tanıma olanağı bularak, dostluklarını ilerletmelerini temennî ediyorum.*

*Stylianos Aleksiou  
Herakleion, Ağustos 1991*

Prof. Dr. Stylianos Aleksiou, mütevazı kişiliği, nezaketi ve zarafetiyle, biz var oldukça anılarımızda; değerli eserleriyle de ölümsüzler arasında yaşayacaktır.

*Elif Tül Tulunay*

## KAZI-ARA-TIRMA

### Adramytteion (Ören) Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2013

Bilimsel danışmanlığımızda 2012 yılında başlatılan “Adramytteion (Ören) Kazı ve Onarım Çalışmaları”nın 2013 kampanyası, Burhaniye Belediyesi'nin desteğiyle, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyelerinin işbirliğinde, ülkemiz üniversitelerinin arkeoloji ve ilgili bölümlerinden 75 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. “Adramytteion (Ören) Kazı ve Onarım Çalışmaları”; Klasik Arkeoloji, Sanat Tarihi, Sualtı Arkeolojisi'nin yanı sıra, Mimarlık ve Enformatik gibi birçok destekleyici bölüm uzmanlarının da katılımıyla disiplinler

arası bir çalışma olarak devam ettirilmektedir. Uzun soluklu bir proje olarak hedeflenen kazıların amacı hakkında bilgi, 2012 çalışmalarını da içerir vaziyette, sizlere TEBE Haberler 36. sayıda başyazı olarak sunulmuştu. Aşağıda 2013 kampanyası çalışmaları ve bulguları özetlenmektedir.

2012 yılında, Kalkolitik Dönem'den başlayarak Geç Bizans Dönemi'ne dek uzanan buluntu gruplarıyla yerleşimin sürekliliğini ortaya koyan kültür katları, Bergaz Tepe (B Bölgesi), A Bölgesi ve Antik Liman'da sürdürülen çalışmalarla saptanmıştı. 2013 kampanyasında ise, A Bölgesi'nde çalışmalar tamamlanmış olup kazılar iki yeni alanda sürdürülmüştür. Bir taraftan da, yerleşim topoğrafyası üzerinde kent unsurlarının ve kültür katlarının belgelenecek saptanması amacıyla,



gerekli görülen bölgelerde test sondajları gerçekleştirilmiştir

#### A Bölgesi Çalışmaları:

2012 kampanyasında, A Bölgesi Kuzey ve Güney açmalarda, deniz vasıtasıyla yapılan ticari faaliyetler için uygun konumuyla depolama amaçlı kullanım görmüş, MS 7. – 12. yy.'lar arasında çok evreli vaziyette tarihlenen bir mekân bütünü açığa çıkarılmıştı. Bunu yanı sıra, Kuzey açmada yapının temel altı seviyesinde, Geç Antik Dönem tahribatından yer yer kurtulan bölümlerde, Geç Klasik – Hellenistik Dönem'in toplu buluntuları ve Demir Çağı'na kadar inen buluntu grupları saptanmıştır.

2013 sezonunda ise, A Bölgesi'nde Güney açmada kültür katları kazısına 2012 yılında bırakılan seviyeden devam edilmiştir. Açma içerisinde yapılan tesviye çalışmalarında doğu - batı doğrultulu duvarların güneyindeki alan haricinde, açmanın diğer alanlarında toprak yeşil tonlarında renk almaya başlamış ve oldukça sertleşerek yaklaşık +8.80. kotunda steril tabakaya ulaşılmıştır. Taş sıralarının güneyinde ise, toprak rengi ve sertliğindeki bölgesel değişim nedeniyle 1.80 x 2.50 m'lik bir sondaj açılmıştır. Sondajın kuzeyinde +8.86 m. kotta, Arkaik Dönem'e tarihlenen, beyaz zemin üzeri koyu kırmızı tonlarda bezeli, tüme yakın Lidya etkili tabak ele geçmiştir.

Açılan bu sondajdan, alt kotlardan da yoğun miktarda keramik ele geçmiştir. Söz konusu keramik buluntuların çoğunluğunu, 2012 yılındaki tespitlere paralel olarak, Arkaik Dönem içlerine uzanan Demir Çağı malzemesi olan gri keramik grupları oluşturmuştur. Bu tabaka dâhilinde, yine 2012 yılında Bergaz Tepe'den de (B Bölgesi) ele geçen Korinth guruplarına ait parçalar da yer almıştır. Sondaj içerisinde yapılan tesviye çalışmalarında, üst kotlarda yoğun miktarda gelen keramik buluntular kot inildikçe azalmış, +7.94 m. kotunda steril tabakaya ulaşılmıştır.

Böylelikle 2012 yılında kazısına başlanan ve Bizans Dönemi'nden Demir Çağı'na dek kültür katlarını içeren A Bölgesi'ndeki mevcut açmalarda, tüm kültür tabakalarının kazısı sonlandırılmış durumdadır. Gerekli konsolidasyon çalışmalarının ardından, bölge için bir koruma ve çevre düzenlemesi projesi tasarlanmıştır.

#### D Bölgesi Çalışmaları:

2013 yılında kazısı yapılan yeni bir bölge, modern Su Deposu ve Ören Tepe yükseltilerinin arasındaki sırt üzerinde konumlanan, 222 Ada 23 Parsele denk gelen ve çalışma kapsamında "D Bölgesi" adı verilen alan olmuştur. Bölgede kazılar uzun vadede esasen Batı ve Doğu dilim halinde tasarlanmış olup, 2013 yılında



Adramytteion (Ören) – Uydu Görünümü - Çalışılan Alan ve Sondajlar (2012-2013)

D Bölgesi Batı diliminin kazısı tamamlanmıştır. D Batı diliminde, kuzey ve güney olmak üzere 7,5 x 11 m ölçülerinde iki açmada eş zamanlı çalışılmıştır (DBK ve DBG).

Küçük buluntularından da anlaşıldığı üzere, MS 12.-13. yy.'larda kullanım gören mekânlara ait çok evreli bir temel mimarisi açığa çıkarılmıştır. Kuzeyde tüm açma boyunca doğu-batı doğrultusunda uzanan, 2,80. kalınlığında, moloz taşlarla yapılmış bir düzenlemeye dayanan, her yönde ortalama 0,8 m kalınlıkta irili ufaklı taşlardan kuru duvar örgüsünde inşa edilen duvarlara sahip, birçok mekan açığa çıkarılmıştır. Bunların bazılarının birden çok girişi olduğu aynı kottaki eşik düzenlemelerinden anlaşılmaktadır. D bölgesinin mimari verileri, bu mekânların işlevlerinin günlük hayata ilişkin olabileceğini göstermektedir. Buluntular büyük oranda mutfak ve sofrakaplarıdır. Bu da açığa çıkarılan mekânların, günlük hayatta kullanılan sivil mekânlar olduklarını düşündürür.

Erken Bizans Dönemi'nden MS 12. yy.'a kadar tarihlenebilecek buluntuların sayıca çok nadir olması ve



Adramytteion (Ören) – Ören Meydan (A Bölgesi)  
Güney ve Kuzey Açmalar

bir kontekst özelliği vermemeleri dikkat çekicidir. MS 12-13. yy.'lara tarihleyebildiğimiz ortaçağ tabakasının altından Bizans Dönemi öncesi veriler elde edilmesi iki düşünceyi akla getirmektedir; Bu alanın erken Bizans Dönemi'nde kullanılmamış olması ya da MS 12. yy.'da burada yapılanmaya gidildiği sırada alanda önceki kalıntıların temizlenmiş olması. DBK'da ve DBG'de bu duvarların oturduğu kotun altında daha erken dönem mimarisine ait, farklı yönlü gösteren duvarlar, bir küçük sarnıç ve bu sarnıcın olduğu alan ile bağlantılı künkler saptanmıştır. Tüm D Bölgesinin analizi detaylı çizimler ve buluntular ışığında devam ettirilmektedir.

D Bölgesi buluntuları, kontekstiyle birlikte dönem uzmanı Yrd. Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu tarafından incelenmektedir; ilk yorumlar aşağıdaki şekilde şöyle özetlenir;

Sırlılar arasında, MS 12.-13. yy. örnekleri yoğun olarak görülür. Bu buluntular birkaç grup altında tanımlanabilmektedir. Kırmızı hamurlu kaplar arasında: Ege tipi kaplar (radyal motifli ve *champléve* hayvan figürlü olmak üzere iki grup), az miktarda slip boyama, *zeuxippus* kapları, boyalı *sgraffito*, hayvan figürlü Korinth üretimi kapların benzerleri, boyama bezemeli az miktarda örnek ile Bergama üretimi çifte bardaklar vardır. Beyaz hamurlu kaplar arasında ise hardal rengi sırlı bir kaide örneği bulunmaktadır. Bu buluntular Ege çevresi, Kuzey Ege ve Korinth civarında üretilen sırlılardır. Kap türleri, tabak, kâse ve çifte bardaklardır.

Sırsız seramikler arasındaysa yonca ağızlı tek kulplu testiler, az miktarda kulbu yukarı çekik testi, az miktarda yuvarlak ağızlı testi, pişirme kapları, az miktarda depolama kapları vardır. Bulunan az miktarda amphora parçaları ise hamur özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Sırsız pişirme kapları, testiler, depolama kapları ve çanaklar arasında ortak hamur, bezeme ve pişim özellikleri taşıyan örnekler

bulunmaktadır. İri kum ve az miktarda iri kalker katkılı, kiremit rengi veya turuncu, iri gözenekli hamur yapısına sahiptirler.

Alanda saptanan yapı bütününe temel kotunun altında, mimariden bağımsız vaziyette, parçalar halinde Roma ve az sayıda Hellenistik Dönem keramikleri elde edilmiştir. Bu durum da, yukarıda değinildiği üzere, MS 12. yy.'da burada yapılanmaya gidildiğinde, önceki kültür katlarının kısmen tesviyelendirilerek tahrip edildiği görüşünü kuvvetlendirmektedir.

### E Bölgesi Çalışmaları:

2013 yılında bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar, Sondaj 16'da bir yapı bütününe denk gelinmesi üzerine şekillenmiştir. Gerek elde edilen sondaj verilerinin, gerekse duvarların işçilik ve yönelimlerinin büyük bir komplekse işaret ettiği anlaşılmış, bunun neticesinde sondaj 16'nın kapatılmayarak çevresinde kalıcı iki açma açılmasına karar verilmiş ve bu alanda da alan açma sistemine geçilmiştir. 264 Ada 4 parselde denk gelen alan E Bölgesi olarak adlandırılmıştır

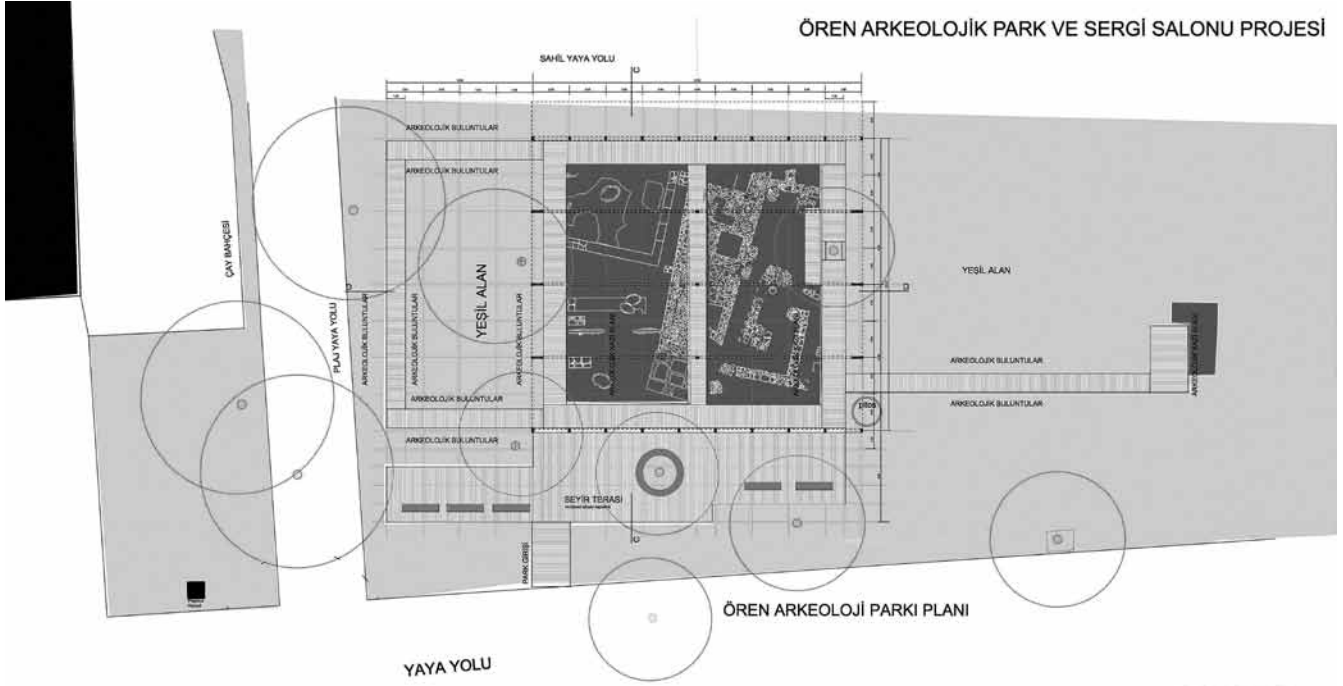
Alanda açığa çıkarılan çok evreli yapının genel şemasını, belli yerlerde düzgün rektagonal blokların kullanıldığı ve aralarının moloz taşlarla doldurulduğu bir mimari şekillendirmektedir. Bu şema içerisinde kullanılan düzgün kesme taş bloklar, anlaşıldığı üzere, muhtemelen burada konumlanan daha evvelki yapı veya yapılardan devşirilmiştir.

Bir bölümü temeline kadar açığa çıkarılmış durumdaki yapı, anlaşıldığı üzere tahkimli bir yapı bütünüdür. Batıya, liman yönüne bakan girişinin güney kanadının tespit edildiği yapının kapısı, açıklığının her iki yanında 1,20 m kalınlığında, iç dolgusunun harçlı moloz taşla doldurulduğu bir duvar ile tahkim

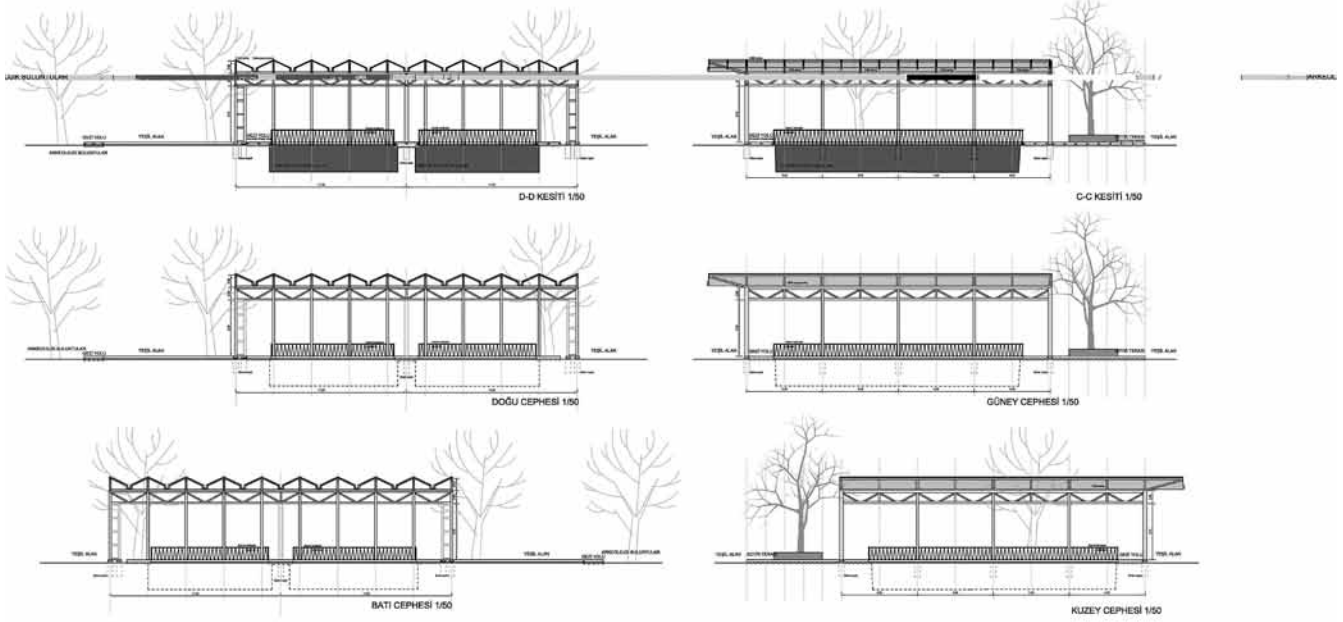


Adramytteion (Ören) – Ören Meydan (A Bölgesi)  
Güney Açma Buluntularından Lydia Etkili Tabak

## ÖREN ARKEOLOJİK PARK VE SERGİ SALONU PROJESİ



## ÖREN ARKEOLOJİK PARK VE SERGİ SALONU PROJESİ



PAFTA 4: ARKEOLOJİK PARKI KESİT VE GÖRÜNÜŞLERİ  
MİMARİ RIDVAN KUTLUTAN, M.S.G.S.Ü

*Adramytteion (Ören) – Ören Meydan (A Bölgesi) Koruma (Çatı) ve Çevre Düzenlemesi Projeleri'nden Örnekler*

edilmiştir. Bunun arkasında mozaik tabanlı bir avlu ile güneyinde tahkimatla bağlantılı bir mekân kısmen açığa çıkarılmıştır. Anlaşılabacağı üzere alanın kuzeyinin önümüzdeki yıllarda yapılabilecek kazısı, yapının girişinin kazılmış olan bu güney kısmının, kuzey simetrisini açığa çıkarabilecektir.

Girişin güney kanadına ait olan tahkimat duvarının doğu, batı ve kuzey cepheleri itinalı bir işçilikle sıvanmıştır. Girişe bakan batı cephesinde, sıva üzerine kazıma bir dua metni ile karşılaşılmasıdır. Yazıt üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

Yapının girişle ilişkilendirdiğimiz kullanım evresinde, zemin seviyesinin hemen üzerinden MS 12.-13. yy.'lara tarihlenebilecek seramikler bulunmuştur. Bu tabakanın üzerinde ortaçağda başka evrelerin de olduğu, hem duvar kalıntılarında, hem de üst seviyelerdeki zeminlerin varlığından anlaşılmaktadır. Alanın güney kesitinde, blok taşlarla yapılmış duvarın üst seviyesinde, bir sonraki evreye ait olabilecek duvarın cephesi görülmektedir. Alanın kuzey kesitinde ise, öncesindeki kullanım evresinin olası açıklığını kapatacak bir konumda toprağa oturan bir





Adramytteion (Ören) – D Bölgesi DBG ve DBK Açmaları



Adramytteion (Ören) – E Bölgesi, Tahkimli Yapının Giriş Bölümü

pithos görülmektedir. Kuzeydeki pithos ve güneydeki duvar cephesi, konumlarıyla az önce sözünü ettiğimiz ortaçağa ait ilk tabakadan sonra yapılmış evreler olabileceğini düşündürür. Bu seviyeler, üst kotlardaki zeminlerle de bağlantılı olarak görülebilir.

Alanda yaklaşık +2.97 m kotunun altında yapılan çalışmalar sırasında, D Bölgesi'nde saptadığımız mekânlardakine benzer olarak, Erken Bizans Dönemi malzemesinin oldukça az sayıda bulunup Bizans Dönemi öncesi malzemenin yoğunluk kazanması dikkati çekmiştir. Kronolojik olarak alanın kullanılmasında D bölgesi ile benzerlikler izlenebilmektedir.

Yapının temel kotunda, sarımsı kireç taşından temel blokları saptanmış olup, bu kotta detaylı incelemesi sürdürülen Roma Dönemi keramik buluntuları tespit edilmiştir. İlk yorum, alandaki yapının, daha önce burada konumlanan Roma yapısının temelleri kullanılarak inşa edildiği şeklindedir.

#### Sondaj Çalışmaları:

2012 kazı sezonunda Bergaz Tepe (B Bölgesi) tespitlerimiz 7 adet sondaj verilerine dayanmaktayken, 2013 yılı kazı döneminde de, Adramytteion kentinin yayılım alanı ve kent öğelerinin tespitine yönelik, tüm Ören yükseltisi üzerinde farklı noktalarda 10 adet sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Ören Mahallesi topografyası göz önünde bulundurularak, belediyeye tahsisli alanlarda belirli bir plan dâhilinde gerçekleştirilen sondaj çalışmaları, anakaya veya steril tabakaya kadar devam ettirilmiştir.

Kentin belirli bölgelerindeki tabakalar hakkında oldukça önemli ipuçları veren sondajlar, E Bölgesi adıyla alan kazısına dönüştürülen S16 hariç, detaylı belgeleme çalışmalarının ardından kapatılmıştır. Bu sondajlar vasıtasıyla Adramytteion'un Bergaz Tepe'de saptandığı üzere Kalkolitik Dönem'den başlayan ve sürekli bir stratigrafi veren yerleşim dokusu belgelenmiştir. 2013 sezonunda sürdürülen sondajlarla, A, D

ve E bölgelerinde gözlemlendiği üzere kentin MS 12. ve 13. yy.'lardaki yoğun yerleşiminin tahrip etmediği alanların saptanması da, sondajlar vasıtasıyla hedeflenmiştir.

#### Diğer Faaliyetler:

Kazılarda ele geçen küçük buluntu eserlerin sınıflandırılarak dökümantasyonu yapıldıktan sonra, eserin tür ve dönemine göre çalışma yönteminin belirlenmesi neticesinde, uzman restoratörümüz Güneş Acur denetiminde, metal ve seramik eserlerde uygun onarım koruma uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Alanda ise, A, D ve E bölgelerinde kazısı tamamlanan, dökülmüş, zayıflamış, yıkılmaya ve tahribata maruz kalabilecek durumda olan duvarlarda, yine uzman restoratörümüz denetiminde horasan harcı ile sağlamlaştırılmalar yapılmış, gerekli konsolidasyon işlemleri uygulanmıştır.

2012 yılında başladığımız çalışmalarda verilerin kaydı ve uzmanların çalışmaya rahat entegrasyonuna olanak sağlayan bir veri tabanı oluşturulması hedeflenmiş, 2013 yılı içerisinde bu hedef gerçekleştirilmiştir. Arazi formları, kasa kayıt formları, restorasyon fişleri, mezar fişleri, görsel ve çizimlerle birlikte veri tabanına girilmiştir. Veri tabanına internet ortamından ([www.adramytteion.org](http://www.adramytteion.org)) şifreyle ulaşım sağlanmakta olup, böylelikle birçok husus için olduğu üzere herhangi bir tabaka veya buluntu durumuna dair detaylı sorgulamalar rahatlıkla yapılabilmekte, araştırmacılara kolaylık sağlamaktadır.

Adramytteion'un mevcut potansiyelini doğru yaklaşımlarla değerlendirmek için yerleşim doku ve yapılarının tespit edilmesi bir gerekliliktir. Uzun soluklu bir kazı ve onarım çalışması projesi vasıtasıyla gerçekleştirilebilecek bu durum, 2014 yılı ve devamındaki arazi çalışmalarının ana hedeflerinden biri olacaktır. Uygun çevre düzenlemeleriyle, kültür odaklı bir turizm anlayışı çerçevesinde Ören'in bir cazibe merkezi haline

gelebileceği algısının yerel halk tarafından benimsendiğini görmek ve bu heyecanı gözlemlemek, bize ayrı bir şevk kazandırmaktadır.

Diğer taraftan sit ilanından bu yana henüz yapılandırılmamış olmasını önemli bir eksiklik olarak gördüğümüz Ören'in Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarının, yeni dönem kazılarıyla eş zamanlı olarak, Üniversitemiz Mimarlık Fakültesi ve ilgili diğer bölümlerin öğretim üyelerinin bilimsel danışmanlığında başlatılmış ve çok yakın zamanda tamamlanacak olması sevindirici bir başka gelişme olmuştur.

*Hüseyin Murat Özgen*

## Alaca Höyük Kazısı – 2013

Çorum ili, Alaca İlçesi sınırları içerisinde yer alan Alaca Höyük'te 2013 yılı kazıları, Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu başkanlığında 13.07.2013 - 23.09.2013 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu sezon çalışmalar geçen yıllarda olduğu gibi höyüğün kuzeydoğu alanındaki açmalarda sürdürülmüştür. Kazı çalışmalarıyla paralel olarak ören yeri temizlik çalışmaları, küçük onarım ve restorasyon çalışmaları da Alaca Höyük Kazı faaliyetleri arasında yer almıştır.

2013 yılı kazı çalışmaları, 1998 yılından beri devam edilen alanda, beş ayrı açmada gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda kalın bir atık toprak tabakası altından MÖ I. Bine ait mimari kalıntılar ele geçmiştir. Höyüğün kuzeydoğusunda yürütülen çalışmalarda bulunan bu mimari kalıntılar iki evrelidir. Özellikle J3 (22) açmasında I. kültür katında açığa çıkartılan A yapısı diğer kalıntılara göre daha sağlamdır. İçerisinde bir adet riton ele geçmiştir. Dört odalı bu yapının batı bölümü bir üst katın çöp çukurları, doğu bölümü ise mimari bütünlük vermeyen bağımsız iki oda tarafından tahrip edilmiştir. Alaca Höyük kronolojisinde I. kültür katı uzun bir dönemi içermektedir. MÖ I. Binden Cumhuriyet Dönemi köyüne kadar ki evreyi kapsamaktadır. Geç dönem kalıntıları (Hellenistik, Roma, Bizans) Alaca Höyük'te mimari bir evre ile temsil edilmemektedir. Bu nedenle yeni dönem kazılarında açığa çıkarılan Frig Dönemi mimarisi I. kültür katı olarak yani Frig Dönemi olarak değerlendirilirse 1a ve 1b olarak ayırmak mümkündür.

J2 (18) açmasında, yapılan çalışmalarda 1998 yılında bu yana açığa çıkartılan II. istinat duvarının devamı araştırılmıştır. Höyüğün topoğrafik eğimine uygun olarak güneyden kuzeye yükselen bu duvarın inşasında iri büyük taşlar kullanılmıştır. Taşların düzgün kenarları şehre bakan kısma gelecek şekilde yerleştirilmiş ve orta kısmı ise küçük taşlarla doldurularak sıkıştırılmıştır. Duvarın teknik yapısında alttan üste



*Alaca Höyük – Boğa Başlı Riton Parçası*

doğru bir eğim oluşturulmuştur. Duvar mabet-saray yapısına paralel uzanmakta ve höyüğün doğu kısmını çepeçevre sarmaktadır.

II. istinat duvarı toprak sette dayandırılmıştır. İstinat duvarını destekleyen desteklediği bu toprak, höyük toprağı olmayıp karşı tepelerden getirilen kistli kireçli bir topraktır. Bu özelliklere sahip olan II. istinat duvarının 2013 yılı kazı sezonunda 10 m'lik kısmı daha açılmıştır. Üzerinden yer yer kırmızı kistli, kayaç türünden bir tabaka temizlenmiştir. Bu alandaki çalışmalarla 96 m'ye ulaşan istinat duvarının, ilk kez çöp çukurları ile tahrip edildiği gözlenmiştir. Bir kısmı tahrip edilmiş duvarın tahrip olan kısımları orijinaline sadık kalınarak onarılmıştır.

Çok iyi bir işçilikle yapılmış olduğu görülen II. istinat duvarının, duvar örgü işçiliği mabet-saray binasındaki duvar işçiliğinden farklı değildir. Gerek duvar örgü tekniği ve gerekse bu seviyede ortaya çıkartılan çanak-çömlek kalıntıları MÖ II. Bine tarihlendirilmesine yardımcı olmuştur.

Höyüğün kuzeyinde bulunan alanda 2013 yılında yapılan çalışmalarda, binanın dört odası 2007 yılında açığa çıkartılmıştır. Genişleyen açmalarda yürütülen çalışmalarda iki odası daha (J 3 (18) açmasında) bulundu. Odalar kendi içinde bir bütünlük oluşturduğu için yapının şimdilik işlevi hakkında kesin bilginin olmaması nedeniyle kazı sistemimiz gereği B yapısı olarak isimlendirildi ve bu yeni binanın odaları kendi için numaralandırıldı. Oda 5 ve Oda 6, 2013 yılı kazılarında tamamen açığa çıkartılmıştır. Gelecek dönem kazı sezonlarında yapılacak çalışmalarla yapı daha detaylı tanımlanacaktır.

Her iki odanın da duvar inşa tekniği tipik Hitit İmparatorluk Dönemi yapılarına benzerlik göstermektedir. Duvarlar oldukça kalındır. Odanın duvarları ortalama 4,40 m uzunluğunda ve 1,30 m genişliğinde



Alaca Höyük – 2013 Yılında Açığa Çıkartılan B Yapısı

değişen ölçülerdedir. Bu nedenle anıtsal bir mimariye ait olmalıdır. Oda 7 şimdilik yapının merkezinde görülmekte olup yapının en büyük odasıdır. Ancak bu odanın sadece bir bölümü kazılabılmıştır. B Yapısı höyüğün batısına doğru ilerlemektedir. Gelecek dönem kazı çalışmalarında bu alanların kazı çalışmaları yapılacaktır.

Bu yapının 5 no'lu odasında ele geçen iki buluntu, riton başı ve tablet parçası yapının işlevi hakkında bize bazı ipuçları vermektedir. Tablet, heyet üyelerimizden Prof. Dr. Belkıs Dinçol tarafından ön çalışması yapılmıştır ve bize verilen ilk bilgiye göre Hitit İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen bir tablet parçası olup, ritüel bir konuyu içerdiği bilgisi yönündedir. Bu doğrultuda bakılacak olursa, yapının mimari tarzı gereği de, Alaca Höyük'te alanında güneyinde bulunan küçük mabet gibi ayrı bir yapı olması ihtimalini göstermektedir. Çünkü Alaca Höyük'teki mabet-saray ile aralarında kod farkı vardır ve mabet-saray ile bir bütünlük oluşturmamaktadır. Bu savımızı daha netleştirebilmemiz için yapının diğer bölümlerinin kazılması gerekmektedir.

Alaca Höyük yeni dönem kazılarında 1998 yılında jeofizik bulguların ışığında kazı çalışmalarına başlanmıştı. Höyüğün bu konumunda ele geçen yapı kalıntıları ve küçük eserlerin yoğunluğu göz önünde bulundurulacak olursa farklı disiplinlerle yapılan işbirliğinin olumlu sonuçları Alaca Höyük'e kalıcı görsellikler kazandırmıştır. Bu bulgular ışığında kazılara söz konusu alanda devam edilecektir.

Bir diğer açmamız ise diğer alanlara göre daha güneyde olan, atölye yapısının batısında kalan alandır (J 4 (2) açması). Burada Eski Tunç Çağı'na ait mekânlar tespit edilmiştir. Açmanın güneydoğusunda Eski Tunç Çağı'na tarihlenen iki duvarının da sadece bir bölümü korunabilmiş bağımsız bir oda açığa çıkarılmıştır. Odanın bir köşesinde taban kalıntısı tespit

edilmiş olup bulunan tabanın altında yassı taşlardan yapılan döşeme ve üzerinde kalın bir sıva vardır. Bu sıvanın da şiddetli bir şekilde yangına maruz kaldığı açıktır. Tabanın doğusunda yoğun bir şekilde kül kalıntısı vardı. Bu kül kalıntısının üzerinde *in situ*, bir adet ilmek kulplu minyatür kap ve çanak-çömlek parçaları ele geçmiştir.

Bu açmanın genelinde, 12 adet yuvarlak planlı, tabanları beyaz sıvalı silo adı verilen yapılara rastlanmıştır. Ancak bu yapılar aynı özellikte olmasına rağmen birbiri üzerine yapılmışlardır. Yuvarlak planlı, tabanları beyaz sıvalıdır. Derinliklerini tespit etmek mümkün değildir. Çünkü bu siloların duvarlarının taş örgülü olduğu kesindir ve bu duvarlar yıkılmıştır. Taşların bir kısmı siloların içinden temizlenmiştir. Siloların içinde ezme taşı niteliğinde taşlar da ele geçmiştir. Bu yapıların ölçüleri ortalama 1,70 m çapındadır. Siloların seviyesinden iki adet ip delikli damga mühür ele geçmiştir. Mührün biri daire şeklinde baskı yüzeyinde karenin içerisinde çarpı oluşturularak yapılmış motife sahiptir. Diğerinin baskı yüzeyi ise kare şeklindedir. Bu taş mührün baskı yüzeyinde gamalı haç şekli vardır. Bir diğer eser insan figürü parçası olup gözler nokta şeklinde belirtilmiş, burnu belirgin, saç topuz şeklindedir. Bu seviyede bir grup bezemeli ağırşak ele geçmiştir. Bunlar arasında üç ağırşak (?) dikkat çekicidir. Çünkü üzerlerindeki bezemeler Eski Tunç Çağı krali mezarlarında ele geçen buluntuların bezemeleriyle aynıdır. Motifler gamalı haç, iç içe konsantrik daire ve kare içine yapılmış çarpı işaretleridir.

Açmanın güney batısında büyük boy bir fırın açığa çıkartılmış ve bu fırının kuzey kısmı korunmuş, güney bölümü tahrip olmuş, üzerindeki bacası da korunmuştur. Fırının tabanında ve duvarlarının iç kısmındaki sıvalarda yer yer is izleri mevcuttur. Bu fırının kuzeyinde bağımsız bir duvar açığa çıkartılmıştır.

Aykut Çınaroğlu – Duygu Çelik

## Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazıları – 2013

Çanakkale Boğazı girişinin Avrupa yakası kenarında yer alan Maydos Kilisetepe Höyüğü'ndeki 2013 yılı kazıları 24.06.2013-10.09.2013 tarihleri arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim üyesi Göksel Sazcı başkanlığındaki bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir.

2013 yılı kazılarının önceliği, önceki kazı sezonlarında ortaya çıkartılan Geometrik Dönem, Orta ve Son Tunç Çağı'na tarihlenen yapıların araştırılmaları olmuştur. Çalışmalara mevcut yedi tane 10 x 10 m boyutlarındaki açmalarda devam edilmiştir.



*Maydos Kilisetepe  
Höyüğü – 2013  
Kazı Sezonunda  
Ortaya Çıkarılan  
Mimari Yapıların  
Havadan  
Görünümü*

Höyüğün yüzeyinde rastladığımız Bizans Dönemi'ne ait kalıntılara bu yıl yalnızca D4.2 karesinde rastlanılmıştır. Burada yüzeyden açılan bir çukur içerisinde bir adet üzeri sırlı kandil, iki tane taş boncuk, iki tane bronz hayvan çanı ve bir tane de demir halka bulunmuştur. Ayrıca D4.3 karesinde 2010 yılında tespit ettiğimiz ve içerisindeki en eski buluntular nedeniyle Demir Çağı'na ait olabileceğini düşündüğümüz su kuyularının üst taşlarını kaldırdığımızda, bunların birbirlerine bir çeşit harç ile tutturulduklarını tespit ettik ve bu sebepten ötürü de Bizans Dönemi'ne tarihlenmeleri gerektiğini düşünmekteyiz.

2012 yılı kazı sezonunda Geometrik Dönem'e ait iki tane oval ev yapısı tespit etmiştik. 2013 kazı sezonunda bu yapılar daha detaylı incelenmiş ve en az iki evreli oldukları anlaşılmıştır. Daha güneyde bulunan ve doğu batı yönünde uzanan Oval Yapı I'nin yarıya yakın kısmı ortaya çıkartılmıştır. Girişi batı kısmında bulunan yapının ortasında büyükçe bir ocak yeri ile bu ocağın biraz batısında da etrafı at nalı şeklinde taşlarla çevrili ortasında da in situ bir kap bulunan ikinci bir ocak yeri tespit edilmiştir. Yapının içerisinde herhangi bir bölme duvarına ya da direk yerine rastlanılmamıştır. Yapının üzerinde ve altında oval duvar kalıntıları tespit edilmesinden dolayı birden fazla evresinin olduğu anlaşılmaktadır.

Oval Yapı I'nin kuzeyinde, kuzeybatı-güneydoğu yönünde inşa edilmiş Oval Yapı II bulunmaktadır. Oval Yapı II'nin iki evreli olduğu anlaşılmıştır. Her iki evrede de yapının güneye yakın kısmında bir ocak yeri bulunmaktadır. Yapının ilk evresinde kuzeydeki apsis duvarına bitişik taştan bir direk altlığı tespit edilmiştir. İkinci evrede direk yeri odanın ortasına yakın bir yere konulmuştur. Direk yerinin duvara

bitişik konulmasının sebebi muhtemelen ilk evrede duvarların daha ince olması ile ilgilidir. Ayrıca birinci evrede yapının kuzey kısmı ince bir duvar ile ayrılarak ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Kuzeybatıda ince bölme duvarının dış duvara eklendiği yerde bir de kapı yeri tespit edilmiştir. Yapının kuzey kısmındaki temel duvarının alt kısmı ortostat gibi dik konulmuş taşlarla örülürken diğer kısımları ve Oval Yapı I normal yatay konulan taşlarla örülmüştür. Temel taşları dik koyma geleneği Balkan Kavimleri'nin kullandığı bir tekniktir. Ayrıca yapı içerisinde gerçekleştirilen kazılarda da Geometrik Dönem seramiği ile Balkan Kavimleri'ne ait 'Barbar Malı' seramiğinin birlikte geldiği gözlemlenmiştir. Bu da bize bir önceki dönemde yaşamış olan insanların tamamen yok olmadıklarını ve yaşamlarını yeni gelen insanlarla birlikte sürdürdüklerini göstermektedir. İki yapının arasındaki alanın taş döşeli olabileceği Oval Yapı II'nin güneybatısında ortaya çıkartılan taş döşemeden anlaşılmıştır.

Önceki kazı sezonlarında Erken Demir Çağı'na tarihlenen ve bölgede Troia VIII olarak bilinen ve kendine özgü mimari kalıntıları ve seramik buluntuları olan döneme ait kalıntılara rastlanılmıştı. Bu yılki çalışmalarda bunlara yenisi eklenmemiştir ancak yeni gözlemler söz konusudur. 2012 kazı sezonunda tespit edilen megaron yapısının diğer Son Tunç Çağı yapıları gibi yangın geçirmemiş olması dikkat çekici bir özellikti. Ayrıca kot olarak da Son Tunç Çağı yapılarından daha yüksek bir seviyede bulunmaktaydı. Bu yılki çalışmalarda bu yapının tamamen Son Tunç Çağı yapılarının üzerine, diğer Balkan Kavimleri'ne ait yapılar gibi, inşa edildiği bu nedenle Balkan Kavimleri yapıları ile aynı döneme ait olması gerektiği anlaşılmıştır. Plan ve yapı tekniği bakımından Son Tunç Çağı özelliklerini taşıyan yapının Balkan Kavimleri yapıları ile birlikte



a

*Maydos Kilisetepe Höyüğü – Son Tunç Çağı Tabakalarında Ele Geçen buluntular:*

*a. Taş Asa Başları,  
b. Bronz Ok Ucu  
c. Balkan Kökenli Seramikler*



b



c

bulunması, yerleşmedeki Son Tunç Çağı insanların varlıklarını Balkanlardan gelen yeni yöneticileriyle birlikte sürdürdüklerinin bir göstergesidir.

Son Tunç Çağı yapılarının araştırılmasına 2013 kazı sezonunda da devam edilmiştir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ağır yangın geçirmiş iki evresi tespit edilmiştir. Önceki yıllarda son evresinde ortaya çıkan yangının dışarıdan gelen saldırılar sonucunda olduğunu düşünmekteydik. Bu yıl bu düşüncemizi destekler biçimde yangın tabakası içerisinde bir bronz ok ucu bulunmuştur. Mimari olarak önceki yıllarda ortaya çıkartılan buluntulara ilave olarak höyüğün batısında yapıların arka duvarlarının diğer duvarlara göre daha kalın inşa edildiğini ve bir bastiyon gibi çıkıntı yaptığını söyleyebiliriz. Kuzeydeki D3.4 karesindeki alanda ise ilk evrede bir mekan bulunduğu ancak yangın geçirip tahrip olduktan sonra bu alanın ışık olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Işık alanında

etrafı kille sıvanmış çok sayıda çukura rastladık. Silo olarak kullanıldığını düşündüğümüz bu çukurların yanı sıra normal ışık çukuru olarak açılmış çukurlar ile ortası taş döşeli ve etrafı ince kerpiç duvarları ile çevrili silolara rastladık. Çukurların arasında çeşitli taş aletlerle birlikte bir de Minos tipli taş kapak bulunmuştur. Bu kapak şimdiye kadar bilinen en kuzeydeki Minos buluntusudur (Warren 1969: 259, Tip D185). Son Tunç Çağı'na ait diğer ilginç buluntular arasında iki farklı alanda bulunmuş taştan asa başlarını sayabiliriz. Mantar başı şeklindeki asa başlarının benzerlerine Karadeniz'in kuzeyi ve kuzeybatısında, bugünkü Romanya, Moldova ve Ukrayna'da bulunan Son Tunç Çağı yerleşimlerinde rastlanılmıştır (Boroffka – Sava 1998). Son Tunç Çağı seramiği arasında Troia VI/ VIIa benzeri kapları ile birlikte, Miken seramiği parçalarına ve Balkan kökenli seramik parçalarına rastlanılmıştır. Benzerlerine Bulgaristan'ın doğusundaki Son Tunç Çağı yerleşimlerinde rastlanılan, yan yana bulunmuş bir sürahi ve bir maşrapa ilgi çekicidir. Son Tunç Çağı tabakalarında ele geçen buluntular Maydos Kilisetepe Höyüğü'nün Ege Denizi kültürleri ile Marmara ve Karadeniz arasında uğrak bir liman yerleşmesi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Maydos Kilisetepe Höyüğü'nde şimdiye kadar ulaşılabildiğimiz en eski tabaka Orta Tunç Dönemi'ne aittir. Höyüğün en kuzeyinde yaptığımız çalışmalarda bu yıl yine bölgede Troia V dönemi ile çağdaş tabakaları araştırdık. Geçen yıllarda tespit ettiğimiz üç farklı evreye ilaveten bu yıl bir evre daha tespit ettik. Yapım tekniği ve mimari plan açısından önceki evrelerden çok farklılık göstermeyen bu yapı evresinde in situ tüm kaplarla birlikte dönemin özelliklerine uygun küçük buluntular ele geçmiştir. Önümüzdeki yıllarda bu alanda daha da derinleşerek İlk Tunç Çağı tabakalarına ulaşmayı hedefliyoruz.

Kazı çalışmalarına paralel olarak Aygaz A.Ş.'nin finansal katkılarıyla kazı deposu ve çevresinin düzenlenmesi yapılmış, kazımızın henüz dördüncü sezonunda olmasına rağmen tüm altyapı sorunlarımız hemen hemen giderilmiştir.

*Göksel Sazcı – Devrim Çalış Sazcı*

## Kaynakça

Boroffka, N. – E. Sava

1998 „Zu den steinernen “Zeptern/ Stössel-Szeptern”, “Miniatursäulen” und “Phalli” der Bronzezeit Eurasiens“, *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan, Band 30*: 17- 113.

Warren, P.

1969 *Minoan Stone Vases*, Cambridge.

## Nif (Olympos) Dağı Kazısı – 2013

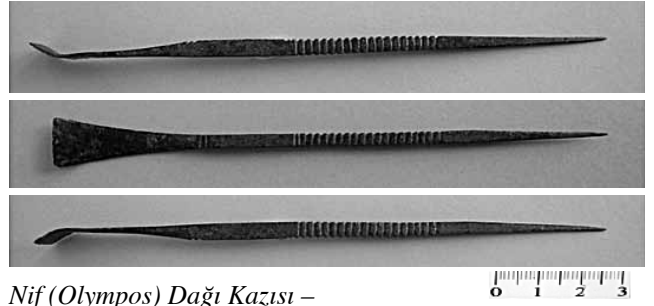
İÜ “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi” 2013 arazi çalışmalarımız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni-ödenegi ve İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi’nin desteği (İÜBAP Proje Nu. 24952 ve 31514) ile 01.07.-09.09.2013 tarihlerinde Karamattepe, Balıcaoluk ve Başpınar alanlarında gerçekleştirilmiştir. Sağlanan tüm olanaklara içten teşekkürlerimi sunarım.

2013 kazı çalışmalarını yürüten ve buluntularını değerlendiren bilimsel ekibimizde toplam 53 kişi görev almıştır:

*Klâsik Arkeologlar:* Prof. Dr. E. T. Tulunay (Proje ve Kazı Başkanı/İÜ); Yrd. Doç. Dr. Müjde Peker (Başkan Yardımcısı/İÜ); Doç. Dr. D. Baykan (Başkan Vekili-Metal Uzmanı/TÜ); Yrd. Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger (Nümismat/AKÜ); Mustafa Bilgin (M.A./Keramik Uzmanı/PAÜ); Nazmiye Bayram (İÜ); Duygu Demir (SÜ); Muradiye Demirkaya (SÜ); Burcu Derin (PAÜ); Fatma Nur Kılıç (SÜ); *Sanat Tarihçileri:* Prof. Dr. Asnu Bilban Yalçın (Bizans Sanatı Uzmanı/İÜ); Prof. Dr. Üzlifat Özgümiş (Cam Uzmanı/DoğuşÜ); Doç. Dr. Lale Doğer (Bizans Keramiği Uzmanı/EÜ); Öğr. Gör. Meltem Erdul Mergen (M.A./Kiremit Uzmanı/DEÜ); *Koruma-Onarım Uzmanı:* Öğr. Gör. Ceren Baykan (M.A./TÜ); *Paleoantropolog:* Araş. Gör. Alper Yener Yavuz (M.A./MAKÜ); *Eski Çağ Tarihçisi:* Emre Kaymakçı (İÜ); *Jeodezi Mühendisleri:* Can Öncül; Okan Özege; *Moleküler Biyoloji ve Genetik Uzmanları:* Doç. Dr. Gülrüh Albayrak (İÜ); Doç. Dr. Ercan Arıcan (İÜ); Nefize Ezgi Altınışık (İÜ); iki jeodezi teknikeri ve çeşitli dallardan 28 öğrenci ile *Bakanlık Temsilcisi:* Dilek Keçe (Arkeolog/Kayseri Müzesi).

Ekibimin özveriyle çalışan tüm üyelerine ve Bakanlık temsilcimize içtenlikle teşekkür ederim. Bize çok yardımcı olan, İZMİR Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Atatürk İl Halk Kütüphanesi, Bayındır İlçe Halk Kütüphanesi, Kemalpaşa Belediye Başkanlığı, İŞGÜDER, Torbalı İZSU, Torbalı Ziraat Bankası; ayrıca kazı evimizin pencerelerine ısı geçirmez cam filmi kaplayan PROSLINE KİMYA firması yöneticilerine ve ilgili çalışma arkadaşlarına, içten teşekkür ederiz.

**KARAMATTEPE:** Arkaik Yerleşim/Hellenistik Nekropolis alanının kuzey-orta kesimindeki ondört plankarede kazı/taş kaldırma çalışmaları yapılmıştır. Arkaik Dönem’e tarihlenen bir taş temel kalıntısı ile kepir içine oyulmuş, yuvarlak dikme yuvaları; derinlik, biçim ve boyutları farklı çukurlar, kanallar bulunmuştur. Belirli aralıklarla, diklemesine karşılıklı



Nif (Olympos) Dağı Kazısı –  
Bronz Stylos



Nif (Olympos) Dağı Kazısı – BM-29 Konteksti:  
Bronz Yüzük ve Kemik Düğmeler

sıralanmış, muhtemelen tahta ayaklar (tezgâh?) oturulması için açılmış ince uzun dikdörtgen oyuklar, özellikle dikkat çekicidir ve uzun bir düzenek tasarımına işaret etmektedir. Bunlar, iki Metal Ergitme Fırını (Baykan 2013a: 191-204; Baykan 2013b: 157-165) ile ilişkili ahşap işliklere ait olabilirler; çünkü fırınların hemen güneydoğusunda yer almaktadırlar ve çevrelerinde yoğun üretim atığı (cüruf) ile metal obje ele geçmiştir.

**KM-17:** Kuzeydoğu-güneybatı yönünde kepire oyulmuş, taş kapaklı, basit bir *inhumasyon* mezarıdır. İçinden, başı ve dizden kıvrılmış bacakları sağ yanına doğru yatmış, erişkin bir erkek iskeleti çıkmıştır.

Keramik buluntular, önceki yıllarda saptadığımız (Bilgin – Derin 2013: 97-113) yerleşim (MÖ 750-550) ve nekropolis (MÖ 325-250) kronolojisine uygundur; fakat form ve bezeme açılarından daha çeşitlidir.

Bulunan biri gümüş (Ephesos) diğerleri bronz onbeş sikkeden üçü, III. Philippos Arrhidaios zamanında (MÖ 323-317) Sardeis’te basılmış Makedon Krallığı darparıdır; ön yüzlerinde Gorgo başlı kalkan; arka yüzlerinde miğfer, BA lejantı ve kerykeion yer alır.

Bakır Osmanlı Penezi (MS 19. yy. ?) ve tanımlanamayan ikisi haricindeki diğer dokuz sikke, dört ayrı kentte basılmış, MÖ 4. yy.’a tarihlenen Hellen

otonom darparlarıdır: Ephesos (6), Kolophon (1), Magnesia (1) ve Mylasa (1). Nif Dağı'nda, yoğunlukla Karamattepe'de, bulunan Hellenistik sikkeler, yöredeki sikke dolaşımı, Makedon garnizonlarının konumu ve bazı sikkelerin kesin bilinmeyen basım yerleri hakkında önemli ipuçları kazandırmıştır (Lenger 2013a: 1-9; Lenger 2013b: 371-386).

Metal buluntuların çoğunluğunu arkeo-metalurjiye ait üretim artıkları oluşturmaktadır. Ok ucu sayısı, 2013 buluntularıyla (47 adet demir: *Tip 1:33+Tip 2:12+Tip 3:2* ve 1 adet bronz: *Tip 5*) toplamda 361 adede (350 demir+11 bronz) ulaşmıştır. Karamattepe örnekleri, ok uçlarının, şimdiye dek bilinen kronolojisini değiştirecek nitelikte veriler sunmaktadır (Baykan 2012: 231-246).

Sivri yazma-enli silme uçlarıyla birlikte çok iyi korunmuş bronz *stylos* ile benzeri demir *stylos* çok önemlidir. Karamattepe'nin metal işlikleri bağlamında, bronz *stylos*'un, demir *styloi* yapımında model olarak kullanıldığı düşünülebilir; zira burada önceki yıllarda da demir *stylos* örnekleri bulunmuştur.

Uçlara doğru sivrilmiş ovoid formlu kurşun sapan tanesinin bir yüzünde “Δ” (delta), diğerinde “Φ” (phi) harfleri okunmaktadır. Küçük bir küresel bronz boncuk üzerinde, iç içe ikişer çemberden oluşan altı bezeme vardır. Bazı küçük demir çivilerde, çivi başlarının alt kısmında küçük çıkıntılar/kabaraların varlığı saptanmıştır.

2012'de gün ışığına çıkan, yüzeyleri baklava biçimli *Kemik Zar* ile benzerleri arasında sap oyuklu tek örnek olan 2009 buluntusu küçük *Kemik Tarak* (Peker 2013: 147-161) yanı sıra, 2013 yılında da, ortası oyuk, dikdörtgen formlu bir kemik obje bulunmuştur.

İzmir İli Nif Dağı Kazısı'nın en verimli alanı olan Karamattepe, Batı Anadolu arkeolojisinde çözüm bekleyen birçok soruna, dikkat çekici ve benzersiz buluntularıyla ışık tutmaya devam etmektedir.

**BALLICAOLUK:** Ballicaoluk Kalesi'ndeki çalışmalara, 2013 yılında da, Yrd. Doç. Dr. Müjde Peker devam etmiştir.

Z18, Z19 ve AD25 plankarelerinde çalışılmış, 2012'de kazılan BOM-1'in kuzeyinde iki yeni mezar (BOM-2 ve BOM-3) bulunmuştur.

**BOM-2:** Üzeri kapak taşlarıyla kapatılmış, toprağa oyulmuş, iç kenarları düzensiz taşlarla desteklenmiş, dikdörtgen biçimli, batı-doğu doğrultulu bir mezardır. İçinde, kuzeyde kafatası kaymış erişkin bir erkek; güneyde *in situ* erişkin bir kadın iskeleti bulunmuştur.

**BOM-3:** Karşılıklı ikişerden dört büyük düz kiremidin çatılması, doğu-batı uçlarına diklemesine birer kiremit

yerleştirilmesi, üzerine toprak ve küçük kiremit parçaları konulmasıyla oluşturulmuş bir mezardır. İçinde üç erişkin erkek ve bir çocuk bireye ait dört kafatası ve bir sikke bulunmuştur.

AD25a-d açmalarında, kuzey-güney doğrultulu basamaklı duvarın batısında yapılan derinleşme çalışması tamamlanarak, önceki plan düzeltilmiş ve birkaç evrenin varlığı anlaşılmıştır.

2013'te, yoğunlukla Hellenistik Dönem'e (MÖ 325-200) ait *Attik ve Bölgesel Özellikte Keramik* ele geçmiştir; kabartmalı bir kâse parçası MÖ 2. yy. içine tarihlenir.

2013'ün tek sikkesi (BOM-3 içi, yoğun korozyonlu, bronz), tanımlanamamakta, ancak, çap ve ağırlığına göre, MS 4.-5. yy.'lara tarihlenmektedir.

Metal eserler arasında, demir makas parçası ile ok uçları (10 adet demir: *Tip 1:8+Tip 2:2*) önemlidir. Ballicaoluk'ta bulunan toplam ok ucu sayısı 2013 yılında 28 adede (25 demir+3 bronz) yükselmiştir.

Ele geçen sade cam bilezik parçaları, siyah, lila, mavi veya yeşilimsi renkte üretilmiş, yuvarlak, dikdörtgen veya “D” kesitlidir.

**BAŞPINAR:** İç duvarları freskli olan A Yapısı'nı, ancak uzay çatıyla kapatıldıktan sonra kazabileceğimiz için, 2013'te, B Yapısı apsilerinin dışındaki alanda, (Doç.) Dr. Daniş Baykan sorumluluğunda, kazı yapıldı. Burada, iki farklı seviyede kiremit çöküntüsü belirlendi. 1. ve 2. kiremit tabakası arasındaki dolgudan, korozyonlu bronz bir sikke, demir bir ok ucu ve kemik bir boncuk çıktı.

B yapısı apsileri önündeki destek duvarının tamamı açıldı. Doğusunda, yine güney kuzey doğrultulu, üzerine yapılan gömmelerle bozulmuş, kesintiye uğramış başka bir duvar saptandı.

2008-2012 yıllarında Başpinar'da 24 mezar kazılmıştı (BM-1→BM-24). 2013'te 17 mezar daha açıldı (BM-25→BM-41) ve toplam sayı 41'e ulaştı. 17'si de batı-doğu yönlü ve BM-29 hariç, çatma kiremitli basit toprak mezardır. BM-29, taş kapağı ve kontekstiyle diğerlerinden ayrılmaktadır. İçinden, kolları *pelvis* üzerinde konumlanmış, erişkin bir erkek bireye ait iskelet, bir adet bronz yüzük ile sekiz adet kemik düğme çıkmıştır.

Keramik buluntular, yoğunlukla MS 13. yy'a ve 14. yy. başlarına tarihlenen sırlı sofrakapları ile sırsız sofrakapları, taşıma ve depolama kaplarına aittir.

Kiremitler incelendiğinde, uzun kenar formuna göre “L” tipi olarak adlandırılan grup çoğunluktadır. Bir örneğin üzerinde “N” (ny), bir diğerinde “β” (Beta)





*Nif (Olympos)  
Dağı Kazısı –  
KM-16 (2012)  
Pişmiş Toprak  
Hydria*

harfi görülmektedir. Mezarlarda kullanılan kiremitler, genellikle MS 11-12. yy.'a tarihlenmektedir.

Bulunan üç sikkeden en eskisi (MS 4.-5. yy.), kötü korunagelmış bir bronz (1 gr.) sikkedir. İohannes I Tzimiskes (MS 969-976) darbı bronz sikke (10,2 gr.), *anonim follis*'tir. BM-40'da ele geçen *billon* sikke (2,9 gr.) ise MS 13. yy.'a tarihlenir.

Başpınar ok ucu sayısı, 2013'te bulunan bir adet yeni tipte demir ok ucu ile altıya ulaşmış ve çeşitlenmiştir.

BM-29 buluntusu, masif bronz (2,3 gr.) yüzüğün, altıgen üst yüzeyine, sağa doğru ayakta stilize bir grifon betimi kazınmıştır.

BM-29 kontekstinden mantar biçimli (0,9-1,2 cm. boyda ve 0,5-1 cm. genişlikte) kemik düğmelerden yedisi üzerine, 3-5 adet konsantrik daire bezeme oyulmuştur. Yalnızca bir tanesinde çembersiz dört adet oyuk yer almaktadır. Bezemeli küresel kısma birleşik delikli bölüm, hepsinde mevcuttur.

Balık omurunun çıkıntıları traşlanarak ve içbükey yüzlerindeki orta delik genişletilip düzeltilerek yapılmış, 1,2 cm. çapındaki kemik obje ilginçtir.

*Crown Glass* tekniği ile üretilmiş, mavi-yeşil, bej ve oliv rengi, göbekli pencere camları, Orta Bizans Döneminin sonlarına (MS 13. yy.) aittir. Aynı dönemin mine bezemeli cam parçaları, açık oliv üzerine beyaz mine ile beneklerden oluşan çiçek desenlerine sahiptir.

2013 yılı kazı envanter defterine kaydedilmiş bronz sikke, metal obje, pişmiş toprak kap, taş obje, kemik boncuk ve çok sayıda cam parçanın temizlik ve onarımı tamamlanmıştır (Baykan 2013: 198-205).

2012 kazısının son günlerinde bulunduğu için temizlik, koruma ve onarım uygulamaları tamamlanamadan İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiş olan pişmiş toprak *hydria* da, 2013 kazı sezonunda, Nif Dağı Kazı Evi laboratuvarında uzman restoratör Ceren Baykan (M.A.) tarafından mekanik yöntemle temizlenmiştir. Kırık kaidesi ve çevresindeki parçalar yapıştırılarak ayakta durabilir hale getirilen vazunun eksik kısımları da aslına uygun ve esere zarar vermeyecek şekilde tamamlanmıştır. Hellenistik *hydria*, tekrar İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

İzmir İli Nif (Olympos) Dağı Kazısı, görüldüğü üzere, her türden ilginç ve eşsiz arkeolojik buluntularıyla, eşsiz kalıntılarıyla ve bunların uzmanlar tarafından yayınlanmasıyla, her geçen yıl, Batı Anadolu Arkeolojisinin gelişimine katkıda bulunmaya devam etmektedir. Önümüzdeki kazı dönemlerinde daha verimli sonuçlar almayı içten diliyoruz.

*Elif Tül Tulunay*

## Kısaltmalar ve Kaynakça

Baykan, C.

2013 "Nif Dağı Kazısı Demir Eserlerin Koruma ve Onarımları", *Türkiye Arkeolojisinde Metal: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar (03-05 Ekim 2013 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kültür ve Kongre Merkezi) Bildiriler Kitabı*, 2013: 198-205.

Baykan, D.

2012 "Nif (Olympos) Dağı Kazısı Metal Buluntularının Tipolojik ve Analitik Değerlendirmesi", *27. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 2012: 231-246.

Baykan, D.

2013a "Batı Anadolu'dan Yeni Arkeometalürjik Veriler", *28. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 2013: 191-204.

Baykan, D.

2013b "MÖ.1.bin Batı Anadolu Demirciliğine Ait Yeni Veriler", *Türkiye Arkeolojisinde Metal: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar (03-05 Ekim 2013 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kültür ve Kongre Merkezi) Bildiriler Kitabı*, 2013: 157-165.

Bilgin, M. – B. Derin

2013 "Nif (Olympos) Dağı Karamatpepe Yerleşmesi'nde Bulunan Kuşlu Kotyle ve Skyphoslarla İlgili İlk Değerlendirmeler", *K. Levent Zoroğlu'na Armağan - Studies in Honour of K. Levent Zoroğlu*, 2013: 97-113.

Lenger, D. S.

2013a "Yeni Bulgular Işığında Kaunos'a Atfedilen Makedon Kralı Darpları", *Adalya* 16, 2013: 1-9.

Lenger, D. S.

2013b "Salamis'e Atfedilen Makedon Kralı Bronzlar Üzerine bir Değerlendirme", *Olba* 21, 2013: 371 - 386.

Peker, M.

2013 "A Double Bone Comb from Karamatpepe in the Nif Mountain Excavation", *Oxford Journal of Archaeology* 32, 2013: 147-161.



## Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2013

2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle, Dr. Hüseyin Sami Öztürk (Marmara Üniversitesi) tarafından başlatılan epigrafik-tarihi, coğrafi yüzey araştırması "Sakarya İli Geyve İlçesi ile Bilecik İli Gölpazarı İlçeleri"nde 11-26 Eylül 2013 tarihleri arasında 16 gün olarak gerçekleştirilmiştir.

11-26 Eylül 2013 tarihleri arasında Bilecik İli Merkez İlçe, Gölpazarı ve Osmaneli ilçeleri ile Sakarya İli Geyve İlçesi'nin şu köylerinde gerçekleştirilmiştir: Bilecik İli Merkez İlçe Çukurören ve Gülümbe Köyleri; Bilecik İli Gölpazarı İlçesi Akçakavak, Akçapınar, Aktaş, Arıcaklar, Armutçuk, Baltalı, Bayat, Belen, Bolatlı, Büyüksusuz, Çukurören, Derecikören, Dokuz, Gemici, Gökçeler, Gözaçanlar, Hacıdurmuşlar, Hacıköy, Hamidiye, Kasımlar, Keskin, Köprücek, Kümbet, Kurşunlu, Kuşçaören, Küçüksusuz, Küçükyenice, Neçinler, Seyfiler, Softalar, Söğütçük, Şahinler, Taşcaahiler, Tongarlar, Urgancılar ve Üyük Köyleri; Bilecik İli Osmaneli İlçesi İlçe Merkezi, Borcak, Büyük Yenice, Kazancı ve Medetli Soğukcapınar Köyleri ile Sakarya İli Geyve İlçesi Umurbey Köyü.

Bu çalışma sırasında çoğu yayımlanmamış 74 yazıt kayıt altına alınmıştır. Yazıtların buluntu yerleri ve içerikleri şu şekildedir:

Env. No	Buluntu Yeri	Yazıtların İçerikleri
132	Bilecik İl Merkezi	Herşeyi Duyan Tanrı'ya Attalene Kome Halkı'nın adağı.
133	Bilecik İl Merkezi	Zeus Agathios'a Askles'in adağı.
134	Bilecik İl Merkezi	Zeus Agathios'a Aurelius Auphilios'un adağı.
135	Bilecik İl Merkezi Çukurören Köyü'nde.	Philiskos oğlu Philiskos'un mezarı.
136	Bilecik İl Merkezi Gülümbe Köyü	Zeus Bronton'a Longus ile Alpsia'nın adağı.
137	Gölpazarı İlçesi, Sürmeli Köyü	Bir mezar yazıtına ait fragman.
138	Gölpazarı İlçesi, Sürmeli Köyü	Flavius Pison'un mezarı.
139	Gölpazarı İlçesi, Dokuz Köyü	INikaia 1448'de yayınlanmış.
140	Gölpazarı İlçesi, Dokuz Köyü	Domitius, Soston ve Pragmatios'un mezarları.
141	Gölpazarı İlçesi, Softalar Köyü	Adı okunamayan iki kişinin mezarı.

142	Gölpazarı İlçesi, Urgancılar Köyü	Glykeia'nın mezarı.
143	Gölpazarı İlçesi, Taşcaahiler Köyü	Philotas oğlu Hieron'un mezarı.
144	Gölpazarı İlçesi, Taşcaahiler Köyü	İsimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı.
145	Gölpazarı İlçesi, Taşcaahiler Köyü	Hieros Macrinus ile beslemesine bir mezar yaptırıyor.
146	Gölpazarı İlçesi, Seyfiler Köyü	İsimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı.
147	Gölpazarı İlçesi, Köprücek Köyü	Menelaos oğlu Khrestos'un mezarı.
148	Gölpazarı İlçesi, Akçapınar Köyü	Apollon oğlu Moskhion, Khrysos kızı Titha ile Moskhion oğlu Theodotos'un mezarı.
149	Gölpazarı İlçesi, Akçavak Köyü	Philopator oğlu Philopator'un mezarı.
150	Gölpazarı İlçesi, Akçavak Köyü Kavakpınarı Mevkii	İsimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı.
151	Gölpazarı İlçesi, Akçavak Köyü	İmparator Antoninus Pius zamanına tarihli bir mezar yazıtı.
152	Gölpazarı İlçesi, Akçapınar Köyü	İsimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı.
153	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	INikaia 1127'de yayınlanmış.
154	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	INikaia 1035'de yayınlanmış.
155	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Khretos beslemesi, Dephoibes kızı Hientrope'nin mezarı.
156	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Demetrios kızı, Stratoneikos'un karısı Lilla'nın mezarı.
157	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Bir yazıt fragmanı.
158	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Mikalos oğlu Papias, Antiokhos kızı Antiokhis ile Papias kızı, Puplius Claudius'un karısı Tittha'nın mezarı.
159	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Bir yazıt fragmanı.
160	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Adı okunamayan bir kadına (?) ait mezar.
161	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Arkhestratos'un mezarı.
162	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Zeus Kharitodote'ye Epigenes'in adağı.
163	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Lysias'ın ve diğer aile fertlerinin mezarı.
164	Gölpazarı İlçesi, Keskin Köyü	Agathodoros oğlu Kallimakhos'un mezarı.

165	Gölpazarı İlçesi, Çukurören Köyü	INikaia 1414'de yayınlanmış.
166	Gölpazarı İlçesi, Kuşçaören Köyü,	INikaia 1251'de yayınlanmış.
167	Gölpazarı İlçesi, Söğütçük Köyü.	INikaia 1464'de yayınlanmış.
168	Gölpazarı İlçesi, Söğütçük Köyü	Demetrios oğlu Ismaros'un mezarı.
169	Gölpazarı İlçesi, Söğütçük Köyü	Adı bilinmeyen bir beslemenin mezarı.
170	Gölpazarı İlçesi, Söğütçük Köyü	Demosthenes oğlu Demosthenes'in mezarı.
171	Gölpazarı İlçesi, Söğütçük Köyü	INikaia 1381'de yayınlanmış.
172	Sakarya İli Geyve İlçesi, Umurbey Köyü'nde.	Supplementum Epigraphicum Graecum 34, 1264'de yayınlanmış.
173	Gölpazarı İlçesi, Bolatlı Köyü	INikaia 1460'de yayınlanmış.
174	Gölpazarı İlçesi, Bolatlı Köyü	İmparator Hadrianus 15. yılında yapılmış olan Zeus Arbasgos'a yapılan bir adak yazıtı.
175	Gölpazarı İlçesi, Bolatlı Köyü	INikaia 1291'de yayınlanmış.
176	Gölpazarı İlçesi, Bolatlı Köyü	INikaia 1411'de yayınlanmış.
177	Gölpazarı İlçesi, Bolatlı Köyü	INikaia 1451'de yayınlanmış.
178	Gölpazarı İlçesi, Hamidiye Köyü	Asklepiades babası Menophontes ile annesi Tittha'ya mezar yaptırıyor.
179	Gölpazarı İlçesi, Hamidiye Köyü	Aristainetos oğlu Khrestos babası Aristainetos, annesi Tittha ve eşi Khreste'ye mezar yaptırıyor.
180	Gölpazarı İlçesi, Aktaş Köyü	İsimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı.
181	Gölpazarı İlçesi, Aktaş Köyü	INikaia 1114'de yayınlanmış.
182	Gölpazarı İlçesi, Aktaş Köyü'nde.	INikaia 1115'de yayınlanmış.
183	Gölpazarı İlçesi, Aktaş Köyü'nde	Bir yazıt fragmanı.
184	Gölpazarı İlçesi, Derecikören Köyü	INikaia 1261'de yayınlanmış.
185	Osmaneli İlçesi, Soğucakpınar Köyü	Bir mezar yazıtı fragmanı.

186	Osmaneli İlçesi, Soğucakpınar Köyü	Apollonios oğlu Khrestos'un mezarı.
187	Osmaneli İlçesi, Soğucakpınar Köyü	Maximus ile eşi Maxima'nın mezarı.
188	Osmaneli İlçesi, Soğucakpınar Köyü	Zeus Patrikos'a bir adak steli.
189	Osmaneli İlçesi, Borcak Köyü	Iulianus ile kardeşleri Marcus ve Pollion'un mezarı.
190	Osmaneli İlçesi, Medetli Köyü	Pasibrotos oğlu Iustus ile ailesinin mezarlığı.
191	Osmaneli İlçesi, Üyük Köyü	Rufinus oğlu Iulius ile beslemesinin mezarı.
192	Osmaneli İlçesi, Medetli Köyü	Adı henüz okunamayan kişiye ait bir mezar.
193	Osmaneli İlçesi, Medetli Köyü	INikaia 1451'de yayınlanmış.
194	Osmaneli İlçesi, Medetli Köyü	Adı okunamayan bir imparatora ait miltaş yazıtı.
195	Osmaneli İlçesi, Medetli Köyü	Adı silinmiş bir imparatora ait miltaş yazıtı.
196	Osmaneli İlçesi, Borcak Köyü	Adı tespit edilemeyen kişi ya da kişilere ait mezar.
197	Osmaneli İlçesi, Kazancı Köyü	Diocletianus Dönemi'ne tarihlenen bir mil taşı.
198	Osmaneli İlçesi	Bir aile mezarı.
199	Gölpazarı İlçesi, Köprücek Köyü	Paumos oğlu Andron'un mezarı.
200	Gölpazarı İlçesi, Gökçeler Köyü	Aphous ile eşi Aphe'nin mezarı.
201	Gölpazarı İlçesi, Gökçeler Köyü	Demosthenes oğlu Protokrates'in mezarı.
202	Gölpazarı İlçesi, Bayat Köyü	İsmi okunamayan bir kişiye ait mezar steli.
203	Gölpazarı İlçesi, Bayat Köyü	INikaia 1051'de yayınlanmış.
204	Gölpazarı İlçesi, Kasımlar Köyü	INikaia 1210'da yayınlanmış.
205	Gölpazarı İlçesi, Şahinler Köyü	İsmi okunamayan bir kişiye ait mezar taşı fragmanı.

Bu çalışmaya izin veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü/Kazı ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığı; finans desteği için Marmara Üniversitesi BAPKO ile Gölpazarı Belediyesi Başkanı Vedat Kazıcı ile özverili çalışmalarından ötürü Ceren Pilevneli'ye (Sakarya Üniversitesi, Ortaçağ Tarihi Doktorant) teşekkür ederim.

*Hüseyin Sami Öztürk*

## Mersin Silifke Olba Kazısı – 2013

Olba Kazıları'nın 2013 çalışmaları ile bu yerleşim merkezinin yaşadığı tarihsel süreçler ve arkeolojik izlerinin incelenmesine dördüncü kazı döneminde devam edilmiştir. Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında bir ekip tarafından sürdürülen çalışmalara T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi olarak arkeolog Serap Göre katılmıştır

Olba kazılarında 2013 yılında en önemli çalışma alanlarından biri akropolis'in eteğindeki tiyatrodur. Söz konusu yapıda 2010 yılında başlatılan çalışmalarla kazı öncesinde neredeyse tümüyle toprak altında bulunan yapı önemli ölçüde açığa çıkartılmıştır. Ancak, tiyatronun kazılmasıyla yapının statik ve yapısal sorunları da ortaya çıkmış ve ivedi önlemlerin alınması zorunlu hale gelmiştir.

Olba mimari ekibi tarafından 2012 yılında yapılan arazi inceleme ve ölçüm çalışmaları sonucunda hazırlanan tiyatro koruma ve sağlamlaştırma projesi Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. Bu bağlamda, 2013 döneminde tiyatrodaki sağlamlaştırma çalışmalarına en fazla risk altında görülen skene doğu girişi başta olmak üzere başlanmıştır.

Olba Tiyatrosu'nda 2013 yılında yapılan arkeolojik kazılarda ise, proskene'nin iç kısmı tümüyle toprak dolgudan arındırılmıştır. Proskene alanında yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkartılan karşılıklı hatlı oyukları proskene'nin ahşap bir döşeme ile örtülü olduğunu kanıtlamaktadır.

Olba tiyatrosunun orkestrası'nda 2013 döneminde yapılan kazılar sonucunda batı kesimi tümüyle açığa

çıkartılmış bulunmaktadır. Orkestra kazılarında 2012 yılında rastlanan yoğun yangın tabakasının bu kesime doğru da ilerlemiş olduğu böylece belirlenmektedir. Skene binasının batı ucunun ortaya çıkarmak amacıyla yapılan kazılarda da yüzeyden başlayarak yangın tabakası saptanmaktadır. Bu durum, orchestra'da yoğunlaşan yangının skene'nin batı ucuna kadar etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, cavea'ya ait oturma sıralarının yanında proskene duvarının batı kesiminin bir bölümü de yine Olba 2013 kazıları kapsamında açılmıştır.

İlk yapımının MS 2. yy. içinde gerçekleştirildiği düşünülen tiyatronun kullanımının yüzyıllar boyunca sürdüğü ele geçen küçük buluntu ve sikkelerden anlaşılmaktadır. Yaklaşık olarak Olba'nın terk edilmeye başlandığı MS 4. yy.'a dek kullanılan tiyatrodaki yapılan kazılarda, aşağı tabaklarda tiyatronun yapımı öncesine ait buluntulara da rastlanmaktadır. Buna örnek olarak, Ptolemaios Philopator (IV. Ptolemaios) sikkeleri verilebilir. Bronz sikkelerin ön yüzünde Zeus Ammon portresi yer almakta, arka yüzünde ise önden kartal betimlemesi ile "Ptolemaiou Basileos" yazısı görülmektedir. Alexandria baskısı olan sikkelerin MÖ 221-205 yıllarına tarihlenmesi olasıdır. Böylece, söz konusu buluntu, Olba'nın erken (Hellenistik Dönem) nümismatik buluntuları arasında yerini almaktadır.

Olba'da kentsel yaşamını yansıtan kamu yapılarının (tiyatro, su dağıtım yapıları: nymphaeum, aquaeductus vb) ya da dinsel yapıların (kiliseler, manastır) yanında özellikle de mezarlık alanları ile ilişkili olan kaya kült alanları dikkat çekmektedir. Ana kayanın biçimlendirilmesiyle oluşturulan kaya sekileri, nişler, kaya çanakları ile özdeşleşen bu kaya kuruluşları, Olba'nın kültürel ve sosyal yapısının kökenleri konusunda



Olba – Tiyatro



Olba – Marcus Antonius Polemo sikkesi

önemli sonuçlar vermeye aday görünmektedir. Bu nedenle, Olba kazılarının başlangıcından beri özellikle akropolis eteklerinde, mezarlık alanlarının bulunduğu kesimlerde yoğunlaşan kaya kült alanlarına yönelik kazı çalışmalarına 2013 dönemi içinde de devam edilmiştir.

Kült alanları içinde Olba'daki ölü kültü ve ritüelleri ile ilgili en önemli verileri sağlayan kazı alanları, akropolis'in doğu kesiminde yer alanlardır. Bunlar 2013 yılı kazıları ile ortaya çıkarılarak, "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan I" ve "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alanı II" olarak adlandırılmışlardır.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan I kazıları sırasında yapılan alan ve bitki temizliğinin hemen sonrasında akropolis'e doğru çıkan kayaya oyulmuş basamaklar ve kaya yüzeyinde nişler ortaya çıkartılmıştır. Bu alanda yapılan kazıların ilerlemesi ile birlikte çevresi taş sıralarıyla sınırlanmış dikdörtgen bir yakma alanına rastlanmıştır. Söz konusu alanda çok sayıda pithos (urne) parçalarına, küllü toprak katmanlarına, kemik kalıntılara rastlanması, alanın kremasyon gömüleri için kullanıldığını göstermekte; bu ise Olba'da önceden beri bilinen inhüstasyonların yanında kremasyonun varlığını da kanıtlaması bakımından son derece önemlidir. Ayrıca, aynı alanda söz konusu gömülere bırakılan sunulara da (bütün olarak ele geçen pişmiş toprak kâse, unguentarium, cam kaburgalı kâse parçaları gibi) tipik mezar armağanları olmalarının yanında, gömülerin tarihlenmesi konusunda da sağlam veri niteliği taşımaktadır.

Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan I'nin hemen bitişiğinde yer alan ve "Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 2" olarak adlandırılan kayalık kesimde yapılan çalışmalar, yine kremasyon gömülerini açığa çıkartmıştır. Çevresi taşlarla sınırlanmış kremasyon mezarlarına rastlanan bu alanda ele geçen Marcus Antonius Polemo sikkesi de diğer seramik ve cam buluntularla birlikte tarihlemede yarar sağlamakta; Olba'da Roma İmparatorluğu'nun egemenliğinin başladığı yıllarda gömülerde kremasyon geleneğinin varlığını kanıtlamaktadır.

Olba'daki hidrolik sistemle ilgili olarak belgeleme çalışmaları da 2013 çalışma dönemi içinde gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla son zamanlarda arkeolojik alanlarda kullanılmaya başlanan ve total station, nivo ve GPS gibi cihazların işlevlerini tek başına yerine getiren "yersel lazer tarayıcı" kullanılmıştır. Böylece su kemeri ve anıtsal çeşme yapılarının hassas arazi belgelenmelerinin ve 3D modellemelerinin yapılması mümkün olacaktır.

Olba 2013 kazılarında epigrafik buluntular da artış kaydedilmiştir. Bunların içinde yüzey buluntusu olarak saptanan kireçtaşından yapılmış ve yedi satır halinde Eski Yunanca yazıta sahip olan heykel kaidesi bulunmaktadır. Söz konusu yazıt ile ilgili değerlendirme ve yayın çalışması, Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar tarafından yapılacaktır. Yine Olba yüzey buluntuları arasında Yunanca yazıtlı, MS 1. yy. sonu ile 2. yy. başına tarihlenen kireçtaşı mezar sunağına ait parça da bulunmaktadır.

Olba 2013 tiyatro kazıları sırasında da yapının çeşitli elemanlarına ait bulunan yazıt örneklerine rastlanmıştır. Bunlardan biri, bir oturma sırası üzerindeki yazıttır. Tiyatronun proskene duvarı üzerinde bulunan harflerin ise, taş blokların işaretlenmesi, numaralandırılması için kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan başka tiyatrodaki T19 ve T20 açmalarında da *in situ* olmayan ve birer küçük yazıt parçasına rastlanmıştır.

Olba Kazılarına ait çeşitli konularda doktora ve yüksek lisans tez çalışmaları halen sürmektedir. Arkeoloji, klasik filoloji, eskiçağ tarihi, sanat tarihi gibi alanlarda yapılan çalışmaları bir araya getiren ve aynı zamanda özellikle Olba kazılarıyla ilgili makalelere yer veren "*Seleucia ad Calycadnum*" dergisinin üçüncü sayısı da Olba Kazıları yayını olarak 2013 yılında çıkmış bulunmaktadır.

Emel Erten – Murat Özyıldırım – Tuna Akçay

## Pisidia Antiokheia Bizans Nekropolü Kazısı – 2013

Pisidia Antiokheia antik kentinin nekropollerinden biri Yalvaç ilçesinin Görgü Bayram Mahallesi sınırları içerisindedir. Antik kent ile arasındaki mesafe 900 m'dir. Tarım arazisi olarak kullanılan bu alanın imara açılmasıyla, alan doğu-batı, kuzey-güney yönünde parsellere ayrılıp, parsellerin her birinin etrafından yol geçirilmiştir. Yol çalışması esnasında bazı Roma ve Geç Antik Çağ Dönem yapıları ve aynı zamanda geniş bir alana yayılan Antiokheia antik kentinin Bizans nekropolü tespit edilmiştir. Görgü Bayram Mahallesi mevkiinde yapılan 2013 yılı çalışmaları, Yalvaç Müzesi Müdürlüğü Başkanlığı'nda, Doç. Dr. Mehmet Özhanlı'nın bilimsel danışmanlığında ve Antiokheia



*Pisidia Antiokheia – Roma Dönemi'ne Ait  
Seramik Atölyesi*

kazı ekibinde yer alan arkeolog ve antropologların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları 01 Nisan - 25 Eylül 2013 tarihleri arasında sürdürülmüştür. Çalışmayı yürüten Yalvaç Müze Müdürlüğü'ne, Pisidia Antiokheia Kazı Ekibine ve hocam Doç. Dr. Mehmet Özhanlı'ya teşekkür ederim.

Yol yapımı sırasında tahrip olan ve tahrip edilmesi mümkün olan alanlarda kazı çalışmaları yoğunlaştırılmıştır. Nekropolde 100 adet mezarın yeri tespit edilmiş olup, 46 tanesinin kazısı belgeleme ve fotoğrafı yapılarak tamamlanmıştır. Kazı yapılan alan tepeciklerden oluşan geniş bir arazidir. Arazinin engebeli olması nekropolün geniş alana yayılmasına yol açmıştır.

2013 yılında yapılan çalışmalar sonucunda dört farklı tipte mezar mimarisi ortaya çıkarılmıştır. Üzeri bir tür kayaç taşı olan şist plakalar ile örtülmüş basit

toprağa gömü, devşirme kireç taşı malzeme kullanılarak yapılan lahit mezar, yan destek duvarları tuğla ile örülmüş basit tekne tipli mezar ve ahşap sanduka ile gömü yapılan mezarlar olarak belirlenmiştir. Mezar üst örtüsünde kullanılan şist plakalar 35x35 cm ölçülerinden 50x60 cm ölçülerine kadar ulaşmaktadır. Üst örtüde şist taşının tercih edilmesinin sebebi bölgedeki şist yataklarının varlığı ve şist taşın kolay işlenebilir ve taşınabilir olmasıdır. Mezarların çok az bir kısmında ise üst örtü tuğla ve çatı kiremidi kullanılarak oluşturulmuştur. Mezarlar birbirinden farklı yönlerde uzanıp, yoğun olarak baş batıya bakar biçimde şekillendirilmişlerdir. Özellikle doğu-batı yönde olanlarda mevsim değişimleriyle birlikte güneşin farklı konumda olması kaynaklı hafif sapmalar söz konusudur. Mezarların tamamı yüzeyden -50 cm ile -100 cm arasında ki derinlikte yer almaktadır. Derinliğin yüzeye yakın olmasından kaynaklanan nedenlerle iskeletlerin bazıları nem, ağaç kökleri, yağmur suları gibi doğal koşullar sebebiyle zaman içerisinde erimişlerdir. İskeletlerde erimeler gerçekleşmesine rağmen *in situ* durumu korunmuştur. Mezarlardan bir tanesi hariç geriye kalanlarının tamamı tek bir bireye aittir. Basit toprağa gömü, lahit tipli ve basit tekne tipli mezarların bazılarında ölü doğrudan toprağa yatırılmıştır. Mezar yatağında ise gömü esnasında belki de elenerek serildiği düşünülen ince yapıdaki toprak görülmektedir. Toprağa gömü olan mezarlarda görülen bir diğer durum ise başın altına topraktan yapılmış yastıktır. Baş tıpkı klineler de olduğu gibi daha yüksekte tutularak gömü gerçekleştirilmiştir. Ancak, metal çivi kalıntılarında da anlaşıldığı üzere ahşap sanduka ile gömülen mezarlarda ölünün toprağa



*Pisidia Antiokheia  
– Basit Toprağa  
Gömü Mezarlardan  
Görünüm*





*Pisidia Antiokheia – Atölyenin Doğusunda Açığa Çıkarılan Bizans Dönemi'ne Ait Duvar ve Mezar*

yatırılması söz konusu değildir. İskeletlerin omuz başlarından ve gövdesinden anlaşıldığı üzere ölünün bedeni mezar teknesi dar tutularak gömülmüştür. Mezar içerisinde yer alan bireylerin sırtüstü yatırılarak elleri karın üzerinde birleştirilmiş ya da kollar vücuda paralel olarak iki yanda uzatılmıştır. Ellerin karın üzerinde birleştirilmesi Hristiyanlık inancının şekillendirdiği gömü geleneğiyle ilgilidir. Mezarların çok azında buluntu ele geçmiştir. Ele geçen hediyelerin niteliğini pişmiş toprak malzemeden tam kâse, unguentarium, kadeh, işlenmiş kemikten krem kabı, bronz küpeler, sikkeler ve tıp aleti oluşturmaktadır. Mezar hediyeleri yoğunlukla defin esnasında baş çevresine bırakılmıştır. Mezar hediyesinin az olması Hristiyanlık inancının bölgede ne derece etkin olduğunun ve paganizmin de halen varlığını sürdürdüğünün açık bir göstergesidir. Bizans Dönemi mezarının yanı sıra pişmiş topraktan künklerle yapılmış su sistemleri bir adet yuvarlak formda devşirme düzgün bloklarla inşa edilmiş, Roma Dönemi'ne ait seramik atölyesi ve A yapısı olarak adlandırılan yapı kompleksi açığa çıkarılmıştır. Alanda Bizans nekropolü ve Roma Dönemi mimari yerleşim öğelerin iç içe olması her iki dönem arasındaki kesintisiz yerleşime işaret eder. Aynı zamanda dönemin kentleşme anlayışı hakkında önemli veriler sunmaktadır. Nekropol sınırları dahilinde yuvarlak formlu yapı içerisinde bulunan tam kandil kalıpları ve sikke, yapının MS 4. yy.'da kullanım gördüğünü kanıtlar niteliktedir. Yapının 10 m batısında yapılan sondajda ele geçen sikke ise Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir. Sikke çalışma alanının dönemini anlamak için oldukça önemli verilerdendir. Çünkü bu alanın MÖ 1. yy. ve MS 4. yy.'da kullanıldığını net olarak kanıtlamaktadır.

Yuvarlak yapının yaklaşık kuş uçuşu 200 m güneydoğusunda A yapısı olarak adlandırılan yapı yer almaktadır. Yapının açılabilen kısmı 16x14 m ölçülerinde olup, birbiriyle eşit ölçülerde olan iki bölmeye ve bir avluya sahiptir. A yapısının içerisinde, batı ve

güney sınırlarının yapının duvar temelleriyle oluşturduğu, geriye kalan iki kenarının pişmiş toprak çatı kiremidi ve moloz taşlarla sınırlandırıldığı bir adet toplu gömünün yer aldığı mezar yapısı bulundu. Basit toprağa gömü olmasına rağmen toplu gömü yapıldığı için diğer mezarlardan ayrılmaktadır. İskelete ait bazı kemikler erimiş olsa da, 11 bireye ait kafatası yer almaktadır. Toplu gömünün yapıldığı mezarda bronz sikkeler, küpeler, kolye ucu gibi hediyeler bulunmuştur. Sikkeler MS 4. yy.'a tarihlendirilmektedir. Sikkelerin tarihi bize yapının MS 4. yy.'dan daha erken bir dönemde kullanıldığını belgelemektedir.

Pisidia Antiokheia antik kentinin Bizans nekropolünün ve Geç Antik Çağ'a ait yapılarının varlığı kent territoryumunun oldukça geniş bir alanda dağılım gösterdiğini anlamamızı sağlamaktadır. Bizans nekropolünde görülen gömü geleneği aynı zamanda Geç Antik Dönem'de etkin olan inanç sistemi ve sosyal yaşantı hakkında önemli veriler içermektedir. Bu alanda yapıların görülmesi ise I. Theodosius döneminde düzelen ekonomiyle birlikte artan kent nüfusuyla ilişkilendirilebilir.

Yapılan çalışmalar sonucunda, Pisidia Antiokheia Antik Kenti Roma Dönemi nekropolü ile Bizans Dönemi nekropolünün birbirinin içerisinde olması kent yerleşiminin MS 11. yy.'dan itibaren Antiokheia'nın bulunduğu hakim tepenin batı eteklerine kaydığını kanıtlamaktadır.

*Fatma Dede*

## **Pisidia Bölgesi'nde Yeni Bir Yüzey Araştırması:**

### **Kremna ve Çevresi Çalışmaları – 2013**

Pisidia Bölgesi'nin batı orta kesimlerinde bulunan Kremna antik kenti, adını üzerinde kurulu olduğu yüksek uçurumlu tepeden almaktadır. Hellenistik Dönem'den itibaren var olan kent imparator Augustus yönetiminde "Colonia Iulia Augusta Felix Cremna" adı ile Roma koloni kenti haline gelir. Kent ve çevresinde yürütülen çalışmalar sınırlı olup uzunca bir aradan sonra Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tarafından yeniden başlatılmıştır.

2013 yılı itibariyle yüzey araştırmalarının ilk sezonu 2-22 Eylül tarihleri arasında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin desteğiyle interdisipliner bir ekiple gerçekleştirilmiştir. İlk sezon çalışmaları yerleşimin kuzey ve kuzeybatı territoriumuna giren dağlık alana konsantre olmuş, söz konusu alan taranarak buradaki yerleşimler tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Aralarında kaya kutsal alanı, Kalkolitik Dönem yerleşimi, gözetleme işlevli karakollar gibi ilk tez belgelenen yerlerin de bulunduğu bu tespitler araştırma

ekibini oldukça heyecanlandırmış, gelecek yıllardaki çalışmaların getireceklerine dair ümitlendirmiştir.

Belgelemesi gerçekleştirilen edilen yerleşimlerden ilki, Kremna'nın yaklaşık 2 km kuzeydoğusunda Üçpınarlar mevkiinde konumlanan Çakalasar Tepe gözetleme kulesidir. Batısı ve güneyi dik uçurumlu, doğuya eğimli yüksekçe kayalık üzerindeki kule konumunun verdiği avantajla güneydeki Kaystros vadisine inen dar geçitleri kontrol altında tutmaktadır. Kulenin saldırıya açık doğu, kuzey ve kuzey-batı yönlerinde duvarlara sahip olduğu izlenmiştir. Isodomos tarzında, yer yer 5 m yüksekliğe dek koruna gelen kireç taşı ve konglomera ile yapılan duvarların, dış yüzlerindeki köşelerde, köşe şeridi uygulaması gözlenir.

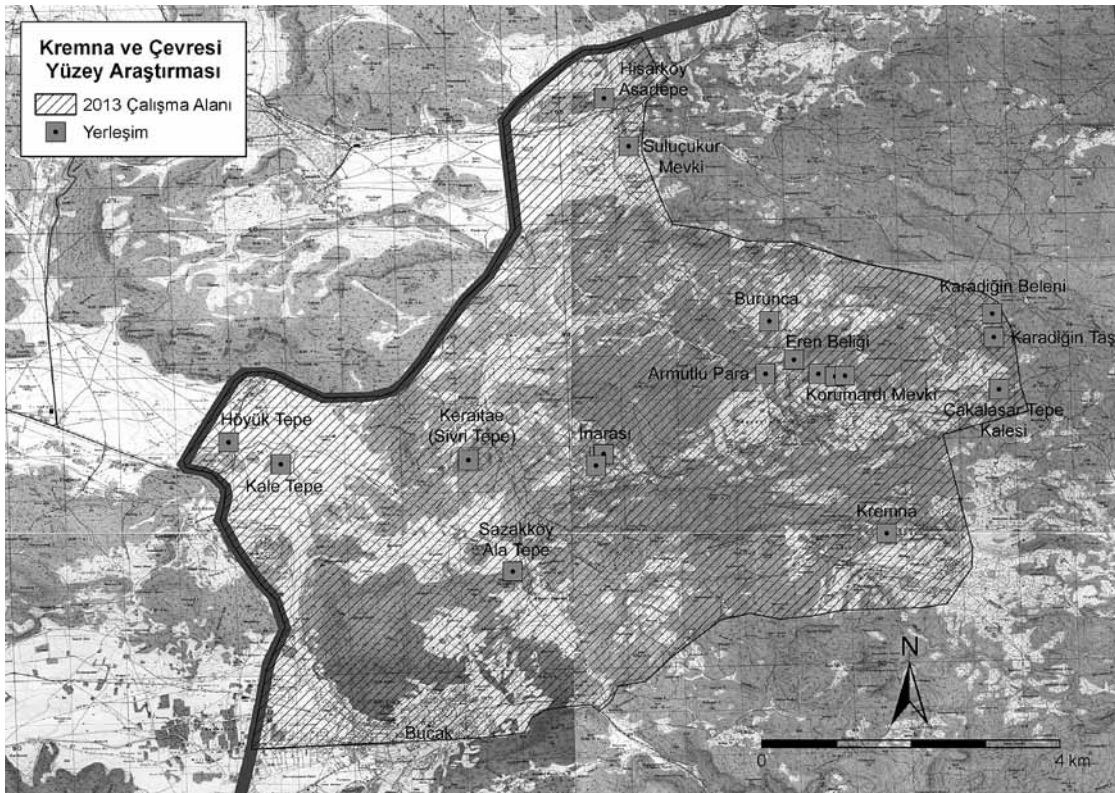
Köyün kuzeydoğusunda Maharatlı üstü mevkiindeki yan yana üç yüksek tepelikten oluşan alan Korumardı olarak geçer. Tepelerden ortadaki, diğerlerine oranla genişçe olup, en yoğun yüzey keramiğine bu alanda rastlanmıştır. Orta tepenin etrafı oval biçimli, dış hattı tam anlaşılmayan, kaba taşlardan örülü bir duvarla çevrilidir. Keramikler el yapımı olup, kötü pişmiş ve kaba hamurludur. Çoğu küçük parçalar halinde bulunduğundan form repertuarına dair çok az veri vardır. Söz konusu keramikler İnarası'nın kuzeydoğu yamacındaki tarlalarda bulunan prehistorik malzemeleriyle benzerlik gösterir. Kesin tarihleme için detaylı çalışmalar yürütülmektedir.

2013 yılı yüzey araştırmasının en önemli keşfi Taşyayla - Çamlık yolu üzerinde Ormancılar Çeşmesi

olarak isimlendirilen mevkiinin batısında bulunan İnarası Kutsal Alanıdır. Oldukça geniş bir alana yayılan İnarası; yerleşim, kutsal alan ve nekropolis olmak üzere üç ana başlıkta değerlendirilebilir. Yüzey keramikleri ve yazıtlarından, kutsal alanın MÖ 2- MS 3. yy.'lar arasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kutsal alanından bir vadi ile ayrılan batıdaki yerleşim ise nekropolü ve kilisesiyle Roma Dönemi'nden en az Geç Antik Dönem'e dek kullanılmıştır.

Kutsal alan sırtını yüksekçe kayalık tepeye yaslamış ve batısını dolaşan bir vadi ile soyutlanmıştır. Etrafı, güneybatısındaki bir kapı ile girilen, düzgün kesilmiş bloklardan pseudo-isodomos tarzında örülmüş temenos duvarıyla çevrilidir. Kutsal alan teraslar halinde düzenlenmiştir. Temenos içinde çok sayıda yapıya dair kalıntı mevcuttur. Asıl kült yeri ise sırtını dayadığı kayalık kütle içine açılmış naostur. Suni mağara görünümüne sahip naos 14 m uzunluğunda, 4 m genişliğindedir. Arkasında kaçak kazılarla tahrip edilen ikinci bölümü bulunur. Mağaranın girişinde hemen sağda içinde kült heykelinin durduğu büyük bir niş yer alır. Sol tarafta ise yan yana üç küçük niş sıralanır. Bunlardan iki yandaki büyükçe olanlarda adak yazıtları bulunmaktadır. En soldakinde Artemis adağı söz konusudur.

Mağara-Naos'tan açık alana çıkıldığında, kayalığın her iki yönde de düzeldiği ve çevrelediği görülür. Bu bölümde duvar üzerine hatıl yuvaları ve çatı için oyuklar açılmıştır. İzler takip edildiğinde sol kanadın iki katlı olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.



*Pisidia-Kremna – 2013 Yılında Ziyaret Edilen Yerleşimleri Gösteren Harita*





*Pisidia-Kremna  
– İnarası Kutsal  
Alanı, Ana  
Kayaya Oygu  
Mağara-Naos*



*Pisidia-Kremna  
– Keraitai  
Yerleşimi  
Polygonal Sur  
Duvarları*

Sağ kanata ise temenos duvarının oturtulduğu oygu kısmı görmek mümkündür. Mağara-Naos'un sırtını yaslandığı kayalığın en üstünde in-antis planda bir tapınak, onunla aynı aksta, ana kayaya derinleştirilmiş bir sunak mevcuttur.

İnarası'nın getirdiği önemli verilerinden bir diğeri alanın Prehistorik Dönem'de de yerleşim görmüş olmasıdır. Nitekim Kutsal Alanın güneybatı kesimindeki kaçak kazı çukurlarının etrafında açıkta, el yapımı seramikler ve Kalkolitik Dönemde bölgede yaygın olarak kullanılan Hacılar boyalı seramiğine rastlanmıştır. Yüze buluntuları, Prehistorik yerleşimin, kutsal alanın doğusunda olduğuna işaret etmektedir. Önümüzdeki yıl alandaki belgeleme çalışmalarına devam edilecektir.

2013 çalışmaları çerçevesinde ziyaret edilen yerleşimlerden biri de Belören Köyü'nün yaklaşık 2 km güneyinde bulunan Sivri Tepe – Keraitai'dir. 1972 yılında lokalize edilen ve bir sezon kurtarma kazısı çalışmaları yürütülen yerleşim yüksekçe bir tepede yerindedir ve Kremna ile İnarası kutsal alanıyla bakış kontağına sahiptir. Kent, tepenin kuzeyinden başlayıp, doğu yamacı dolaşan ve güneyde Sivritepe'nin yüksek kesimlerinde biten sur duvarı ile çevrilmiştir. Polygonal taşlarla oluşturulan surların bazı kısımlarında ana kayadan yararlanılmıştır. Dalgalı hatlar ile araziye oturtulan surlar üzerinde bastion veya kule kullanımına rastlanmaz. Kuzey duvar 1,80 m kalınlığa sahipken, doğudaki 1,50 m ölçülerindedir. Her iki yüzde de büyük bloklar kullanılmıştır.

Kent içerisinde kamusal yapıların doğudaki yamaç üzerinde, düzlük alanda yoğunlaştığı görülür. Sur içindeki kamusal yapılarda genellikle düzgün kesilmiş büyük bloklar kullanılmıştır. Güneydoğu köşede in-antis planda tapınak, doğu kesimde odeion, batıda hamam yapısı tespit edilmiştir. Ayrıca çok sayıda tapınak ve diğer başka kamu yapılarından GPS noktaları alınmıştır. Kentte yapılan kaçak kazıların inanılmaz boyutlara ulaştığı anlaşılmıştır. Öyle ki bazı kısımlarda hilti gibi aletler bile kullanılmıştır. Bu nedenle normalde sapa kaldığı için son zamanlara kadar oldukça iyi koruna gelmiş, ancak kaçak kazılar nedeniyle darmadağın halde getirilmiştir. Çoğu yapı temeline kadar kazılmış, mimari bloklar dağıtılmış, bazıları kırılarak çevreye atılmıştır. Tüm bu sebepler, yapıların işlevine dair yorum yapmayı zorlaştırmıştır. Önümüzdeki yıl kentteki belgeleme çalışmalarına devam edilecektir.

Mamak-Çanaklı Ovası'nın doğu ucunda yer alan Hisarköy'ün hemen kuzeyindeki yüksek tepede Asar Tepe yerleşimi mevcuttur. Yerleşimin saldırıya açık kuzey ve batı tarafı 1,5 m kalınlığında sur duvarı ile çevrilmiştir. Burada tespit ve belgeleme çalışmaları yürütülmüştür. Yerleşimin Keraitai ve Sagalassos'la bakış kontağı bulunmaktadır. Tepe üzerindeki yapıların inşasında İnarası ve Karadığın Taşı'nda olduğu gibi ana kayadan yararlanılmıştır. Bunlardan birinde kaya basamakları ve nişler tespit edilmiştir. Hisarköy/Asartepe'nin yaklaşık 2 km kuzeyinde Suluçukur Pınar olarak adlandırılan mevkii, nekropolis olarak kullanılmıştır. Bugün tarla olarak kullanılan alanda

yoğun olarak seramik, kiremit ve pithos parçalarına rastlanmıştır. Aynı şekilde bugün köyün muhtelif yerlerinde parçalar halinde bulunan mimari elemanların bu alandan getirildiği tarafımıza aktarılmıştır.

Yüzey araştırmaları sırasında yukarıda sayılanların dışında Kremna civarında bulunan Belicekler/Eren beligi, Çevlik, Karadiğın Beleni, Karadiğın Taşı, Burunca/DumanlıArmutlu Para; Keraitai yakınlarında Höyük Tepe, Kaletepe gibi çeşitli yerleşimler ziyaret edilerek belgelenmiştir. Ayrıca Keraitai yakınlarında, kente güneyden gelen yolu koruma altına alan Alatepe/Sazak Mevkii Gözetleme Kulesi belgelenmiştir. Kremna antik kentinde tespit çalışmaları yürütülmüş ve yapıların durumları belgelenerek, çalışmada öncelikli zarar görmüş yapılar saptanmıştır.

*Hüseyin Metin – B. Ayça Polat Becks – Ralf Becks*

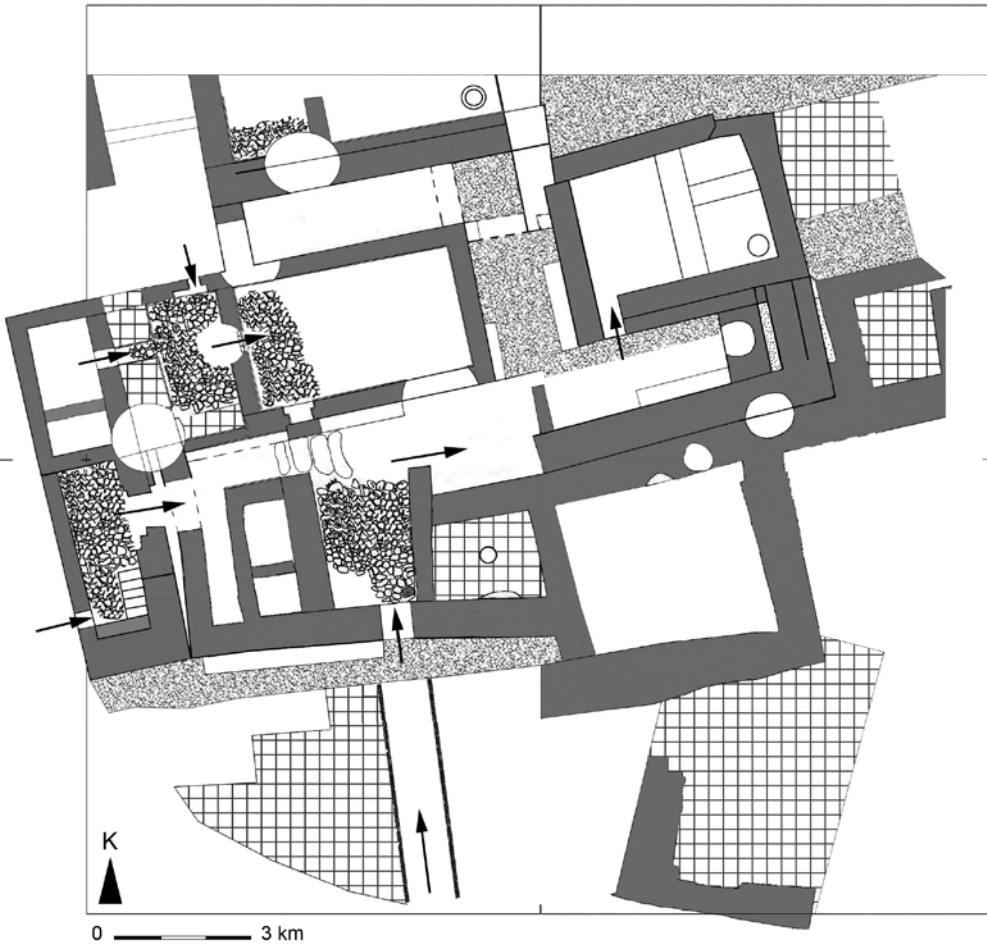
### Salat Tepe’de Akkad Dönemi’ne Ait Bir Kırsal Tapınak

Ilısu Barajı Kurtarma Projesi kapsamında 2000 yılından beri kazılan Salat Tepe’nin son kazı sezonu 2013 yılında gerçekleştirildi. Bu sezon tepe üzerinde açığa çıkartılan bir yapının (Tabaka 6) mimari özellikleri ve kerpiç teraslar ile çok sayıda ritüel uygulama ile ilişkisi, yapının dinsel bir işlevi olduğu izlenimini bırakmıştır.

Yapının temelleri çok iri kireçtaşı kayaların üst üste iki sıra halinde yerleştirilmesinden oluşmuş, kerpiç duvarları da bu temellerin üzerine inşa edilmiştir. Bu temellerin görkamliliği, yapının kuzeyinde ve doğusunda bulunan yapıların iri dere taşları ile inşa edilmiş temellerine tezat oluşturmaktadır. Yapıyı çevreleyen dar yollar, ince çakıl taşları ile döşenmiştir. Yapının güney duvarının güney yüzüne, giriş kapısının batısında duvar boyunca uzanan alçak bir kil seki ile kuzey kanadının doğu duvarı boyunca uzanan benzeri bir kil seki daha bulunmaktadır.

Yapının güney duvarına paralel çakıl yolun güneyinde ise Salat Çayı vadisine bakan bir kerpiç teras bulunmaktadır. Terasın üzerine devrilmiş olan kerpiç duvar ile teras tabanını ve yapının güney duvarını tamamen kaplamış olan yangın izleri, yapının bir deprem ve yangın sonucu tahrip olduğuna işaret eder niteliktedir. Yapıya bu terasın yüzeyine dizilmiş iki sıra çakıl taşının arasına rastlayan söveli bir kapıdan girilmektedir. Kapı ile aynı hizada bulunan çakıl dizileri, büyük olasılıkla kapı girişini işaretlemektedir.

Tabanı iri dere taşları ile döşenmiş giriş odasının doğu duvarının kuzey ucundaki kapı ile geçilen mekânın tabanı kerpiçlerle döşenmiş, üzeri alçı-kireç karışımı ile sıvanmıştır. Tabanın ortasına yerleştirilmiş olan çanak biçimli kil yuvanın bir kap kaidesi olduğu düşünülmektedir. Buraya yerleştirilen kabın libasyon



*Salat Tepe – Tabaka 6  
Yapısının Planı*



Salat Tepe – Tabaka 6 Yapısı Depo Grubunun Batıdan Görünümü

amacı ile kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu mekân, kuzeyindeki kerpiç döşeli yüksek teras ile ilişkilidir. Terasın üzerinde bulunan çeşitli boyutlardaki çukurlukların da kap yerleştirme yeri olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Giriş odasının güneyinde yer alan küçük mekânlar depo olarak kullanılmış olmalıdır. Batıdaki yanmış mekânın iri dere taşları ile döşeli tabanı üzerinde çok sayıda çömlek bulunmuştur. Bu mekâna batıdan girişi sağlayan kapı kilden inşa edilmiş bir merdivenle ilişkilidir. Kemanın doğu duvarındaki, iç içe üç pervazlı kapının açıldığı bölümde, iri kaba taşlarla inşa edilmiş yedi basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Yapının kuzey bölümü yan yana üç mekândan oluşmaktadır. Batıdaki mekan diğer depo odası gibi yanmış ve iri dere taşları ile döşeli tabanı üzerinde çok sayıda çömlek bulunmuştur. Bu mekânın doğu duvarı ortasında yer alan çift pervazlı kapı, ikinci mekana açılmaktadır. Bu mekanın batı ve güney duvarlarına, iri dere taşları ile döşeli tabandan yaklaşık 1 m yükseklikte kil

platformlar yerleştirilmiştir. Mekânın kuzey duvarına açılan çift pervazlı bir kapı, büyükbaş bir hayvana ait parçalar yerleştirildikten sonra kerpiç ile doldurulmuştur. Kapı ritüel ve kurbanlarla kapatılışının ardından bir niş görünümü almıştır ve platformlar da yüksek sunakları çağrıştırmaktadır.

Mekanın doğu duvarı ortasında yer alan bir kapı, kuzey kanadın üçüncü ve en geniş mekanına açılmaktadır. Kapının bulunduğu alanda mekanın tabanı iri dere taşları ile döşelidir. Mekânın güney duvarının batı ucunda yer alan çift pervazlı kapı da diğer mekânın kuzey kapısı gibi, büyükbaş bir hayvana ait parçalar yerleştirildikten sonra kerpiç ile doldurulmuştur. Dolguda ele geçen pişmemiş topraktan üretilmiş bir figürin, bu kapının daha sonra sunular için niş olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu yapının üzerine inşa edilen tabaka 5 yapılarının duvarları altında açığa çıkan küçük çukurlar içerisine bırakılmış domuz yavrusu, geyik ve sığır parçaları, bu alanın ritüel olarak kapatılmasından sonra yeni bir inşaatın yapıldığını göstermektedir.

Yapıda ele geçen kapların büyük bölümü Kuzey Mezopotamya'da yaygın kullanılan (Ökse 2011) standart kaplardan (*Plain Simple Ware*) oluşmaktadır. Yukarı Dicle havzasının Orta Tunç Çağında yaygın kullanılan Kırmızı-Kahverengi boya astarlı standart kapları (*Red-Brown Wash Ware*) bu tabakada daha kaba, kısmen el yapımı ve yüzeyleri perdelanmıştır (*Red-Brown Burnished Ware*). Kaplar genellikle küresel gövdeli çanak ve çömleklerle dışa çekik ve dıştan kalınlaştırılmış ağız kenarlı, kısa silindirik boyunlu çömleklerden oluşmaktadır. Benzeri kap biçimleri Yukarı Habur havzasında Geç Akkad dönemine rastlayan Erken Cezire 4 (MÖ 2300-2150) tabakalarında; Tell Chuera ID-E, Tell Beydar IV, Tell Brak



Salat Tepe –  
Tabaka 6 Yapısının  
Kuzeydoğudan  
Görünümü

M-N, Tell Barri M ve Tell Leilan IIb tabakalarında ele geçmiştir (Rova 2011: 55, 64). Metalik seramik (*Metallic Ware*) ve koyu ağızlı portakal rengi çanaklar (*Dark Rimmed Orange Bowls*) az sayıda parça ile temsil edilmiştir.

Tabaka 6 yapısı, üzerine inşa edilen tabaka 5 yapısından alınan radyokarbon tarihleri MÖ 3. binin son iki yüzyılına ait olmasına (Ökse 2013: baskıda; Ökse v.d.: baskıda), seramik koleksiyonlarına ve büyük mekanın nişe dönüştürülen kapısında ele geçen figürün tipine göre (Erken Cezire 4c-5) göre da Akkad döneminde (Erken Tunç Çağı IVA) kullanılmış olmalıdır. Yukarı Habur havzasında Tell Beydar'da açığa çıkan, Erken Cezire 3b (MÖ 2400) evresine ait bir yapı (D Tapınağı) çift ve üç pervazlı kapıları, nişleri ve sunak olarak kullanılan sekileri ile bir tapınak olarak nitelendirilmiştir (Pfälzner 2011: 182).

Salat Tepe yapısının bir tapınak olarak kullanılmış olabileceğini düşündüren en belirgin etmenler, iki-üç odalı konutlardan oluşan diğer yapılardan mimari özen, boyut ve plan açısından farklılık göstermesi ve teraslarla ilişkili olmasıdır. Yapının temelleri için çok iri kireçtaşı kayaların yaklaşık 25 m yükseklikteki tepe üzerine taşınmış olması, bu yapıya özel bir önem verildiğini göstermektedir. Kapıların çift ya da üç pervazlı oluşu, yapıyı ince çakıl döşeli dar yolların (koridor ?) çevrelemesi, kapıların kurbanlara ait kemikli parçalar konularak nişlere dönüştürülmesi de diğer yapılarda karşımıza çıkmamıştır.

A. Tuba Ökse

## Seçilmiş Kaynakça

- Ökse, A. T.  
2011 "Chronology and Geography: The Early Bronze Age Southeastern Anatolia". S. R. Steadman ve G. McMahon (Eds.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia: (10,000-323 BCE)*: 260-289.
- Ökse, A. T.  
2013 "Salat Tepe Kazıları – 2012 Yeni Bulgular ve Stratigrafik Değerlendirme" *TEBE-Haberler* 35: 44-46.
- Ökse, A. T.  
(Baskıda) "Salat Tepe Stratigrafisine göre Yukarı Dicle Havzası Kronolojisi" *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi*.
- Ökse, A. T. – A. Görmüş – T. Koizumi – N. Soyukaya  
(Baskıda) "İlsu Barajı - Salat Tepe 2012 Kazısı". 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı*.
- Rova, E.  
2011 "Ceramic". M. Lebeau (ed.), *Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I*: 49-127.
- Pfälzner, P.  
2011 "Architecture". M. Lebeau (ed.) *Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I*: 137-200.

## Tekirdağ Merkez ve Şarköy İlçeleri İle Çanakkale Gelibolu Yarımadası Yüzey Araştırması – 2013

2008 yılından beri Tekirdağ Merkez ve Şarköy İlçeleri'nde sürdürülen 'Tekirdağ Ganos Dağı' Yüzey Araştırmaları'mıza bu yıl hem aynı bölgede devam edilmiş, hem de geçen yıllarda sınır bölgemizi oluşturan Çanakkale Gelibolu Yarımadası'nda (Trakya Khersonnesos'u) çalışılmıştır.

Tekirdağ'da Şarköy çevresi, Kızılcaterzi, Şenköy, Gölcük Köyleri; Çanakkale Gelibolu'da ise Çokal, Yülüce, Bayramiç, Süleymaniye, Kalealtı, Adilhan, Kocaçeşme, Kavak, Koruköy, Güneyli Köyleri, Evreşe ile Bolayır Beldeleri ve çevreleri incelenmiştir.

Araştırmalarımız özellikle Gelibolu Yarımadası'nın kuzey doğu kısmının (kıstak bölgesi), Şarköy ile sınır oluşturduğu kesimlerde yoğunlaştırılmıştır. Araştırmamızın Gelibolu Yarımadası ayağını oluşturan çalışmalar, Tekirdağ Ganos-Şarköy Bölgesi'nde geçen yıllarda tespit ettiğimiz yerleşmeler, nekropol alanları, kutsal alanlar ve çeşitli kültür varlıklarının karakteristik özellikleri ile materyal kültürün devamlılığı ya da farklılığını bu bölgede de izleyebilme amacını taşımaktadır.

Araştırmamız kapsamındaki tespitler aşağıdaki başlıklar altında gruplanabilir.

### Yerleşmeler:

Araştırma bölgemizdeki yerleşmelere genel olarak bakıldığında, geçen yıllardaki saptamalarımız paralelinde, Şarköy çevresinde çoğalan prehistorik höyüklerin Gelibolu Yarımadası tarafında da devam ettiği görülmüştür. Bunların birçoğunun birbirini görecekle şekilde konumlandığı ve genellikle daha sonraki dönemlerde de kullanılmaya devam ettikleri görülmüştür. Evreşe Kocaçeşme Höyük, Gücüler Höyüğü, Bolayır Maltepe Höyüğü, Çokal Yüktepe Höyüğü, Yülüce Babatepe, Güneyli Höyük ve Şarköy Kavak Köy yakınında tespit edilen iki prehistorik höyük örneklerden bazılarıdır. Bölgede önceki yıllarda yürütülen farklı çalışmalardan da bildiğimiz ve bir taş balta üretim yeri olan Şarköy Sofuköy Yartarla gibi, onu gören bir konumda yer alan Çokal Yüktepe'nin de, taş alet atıkları ve alet parçalarından anlaşıldığı üzere bir taş balta atölyesi olduğu anlaşılmıştır.

Gelibolu Yarımadası, bir yandan Propontis'e diğer yandan da Saroz Körfezi'ne (Melas Kolpos) kıyısı olması nedeniyle, coğrafi bakımdan yerleşmeler için çok elverişli koşullara sahiptir. Ayrıca Ege ve Marmara arasındaki konumu da bölgeyi stratejik açıdan son derece önemli kılmaktadır. Kıyılarda çok sayıda yerleşim kurulmuştur. Özellikle de koloni olarak

kurulan kentlerden bazılarının adı antik kaynaklarda da geçmektedir. Ancak bu kentlerin lokalizasyonları konusunda halen tartışmalar bulunmaktadır. Saros kıyısı yerleşimleri arasında koloni kentlerinden biri olan Kardina (Bakla Burnu) ve Hellenistik Devir’de Lysimakhoslar’ın başkenti olarak bugünkü Bolayır’da kurulan Lysimakheia (Bolayır) en önemli yerleşmeler arasındadır. Bölgedeki antik alanlar günümüzde büyük ölçüde tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Antik Lysimakheia her ne kadar modern yerleşim tarafından tahrip edilmiş olsa da, hem burada hem de Kardina’da yüzeyde görülen çok sayıda seramik parçası, mimari parça, heykel parçaları, blok taşlar gibi çok sayıda buluntu Arkaik Devir’den Bizans Devri’ne kadar aralıksız sürdüğü anlaşılan yerleşimin kanıtlarıdır.

Yerleşmeler arasında Propontis kıyısında yer alan Bolayır Maltepe Höyüğü Prehistorik Devir’den Roma Devri’ne kadar iskan edilmiş önemli bir yerleşmedir. Buluntular arasında çok sayıda Prehistorik Devir seramiği ve taş aletler ile, Klasik, Hellenistik ve Roma Devirleri’ne ait seramik parçası ve heykel parçaları görülebilmektedir. Bölgedeki büyük yerleşmelerden biri de, Kavak Deresi (Melas) yakınında, Kavak Köy Germe Tepe Mevkii’nde yer alan ve Saros Körfezi kıyısına kadar uzanan yerleşimdir. Antik alanda Klasik, Hellenistik, Roma ve Bizans devirlerine ait çok sayıda buluntu gözlemlenmiştir. Ayrıca Bayramiç Kaletpe, Koruköy Çiftlikaltı ve



*Tekirdağ, Şarköy, Gelibolu Yüzey Araştırması – Şarköy Harmanakaya ‘Kaya Kutsal Alanı’, Kaya Üzerinde Açılmış Adak Çukuru*

Kartaltepe Mevkii’lerindeki yerleşimler de bölgenin Klasik Devir’den Bizans Devri’ne kadar iskan edilen büyük yerleşmeleri arasındadır.

Ayrıca Koruköy ve Kavak Köy içerisinde ve Gelibolu İlçe Merkezinde dağınık halde bulunan çok sayıda mimari parça da buralardaki Hellenistik, Roma ve Bizans Devirleri’ne ait yerleşimlerin bir kanıtıdır.

#### Kutsal Alanlar:

Araştırmamızın en önemli sonuçlarından biri, şimdiye kadar araştırma bölgemizde benzerine rastlamadığımız, ancak Bulgaristan, Istranca Dağları, Edirne, Kırklareli ve çevrelerinde benzerleri olan bir ‘kaya kutsal alanı’nın saptanmasıdır. Propontis’e hakim bir konumda bulunan Şarköy Harmanakaya Mevkii’nde, orman içerisindeki bir alanda, çeşitli ebat ve yükseklikteki kayalar üzerine oyulmuş çeşitli adak çukurları, akıtma kanallı çukurlar ve sunu platformları saptanmıştır. Geçmiş yıllardaki saptamalarımızda arazi şekillerinden dolayı bu tür kaya kutsal alanlarına benzediğini düşündüğümüz alanlar Yazır İzkayalar Mevkii ve Şarköy Palamut Köyü’nde saptanmıştı. Ancak herhangi bir arkeolojik buluntu ele geçmediği gibi, kaya kutsal alanlarında görülen kayalara oyulmuş adak çukurları, nişler, platformlar ve merdivenlere de rastlanmamıştı. Şarköy Harmanakaya ise, kaya kutsal alanlarında görülen özelliklerin pek çoğuna sahiptir. Arazinin ormanlık yapısından dolayı gerçekleştirilemeyen detaylı çalışmaların önümüzdeki yıllarda devam ettirilmesi planlanmaktadır.

#### Savunma Sistemleri Kaleler:

Şarköy’den başlayan ve Gelibolu Yarımadası’na uzanan bölgede, Yeniköy Cintepe Kalesi ve Korudağ eteklerinde yer alan Kalealtı Kalesi tüm Saros ve Kavak Vadisine hakim konumdadır. Yülüce Kalesi ise, iç kısımlarda, vadilerden geçen yolları kontrol eden önemli bir kaledir. Bu yolların çoğu günümüzde de kullanılmaktadır. Kalelerin taş ve tuğla sıralı duvar örgü sistemleri ve çevrelerinde bulunan çok sayıda sigrafitto tekniğindeki Bizans Devri seramikleri kalelerin Geç Antik Devir’de faaliyette olduklarını göstermektedir. Kalelerden günümüze kalan ana kale duvarları dışında, çevrelerinde, kaleler ile ilişkili bir takım kale servis yapıları da bulunmaktadır.

Şarköy’deki Sufunya Kalesi’nde ise çalışmalara devam edilmiştir, alanın topografik planının çıkarılması ve üç boyutlu modelleme çalışmaları devam etmektedir.

#### Mezar Tipleri ve Nekropoller:

Gelibolu Yarımadası’nda rastlanan mezar tipleri arasında kist mezar ve lahit mezarlar gibi çeşitli tiplerin yanı sıra, tümülüslerin de yaygın olduğu görülmüştür.



*Tekirdağ, Şarköy, Gelibolu  
Yüzey Araştırması – Bolayır  
Maltepe Höyük'ten MÖ 4. yy.  
sonu - 3. yy. başına Tarihlenen  
Mermer Heykelcik Başı*



*Tekirdağ, Şarköy, Gelibolu  
Yüzey Araştırması – Koruköy  
Çıraktepe/Salamurtepe  
Tümülüsü, Kayaya Oyulmuş  
Mezar Odası*

Evreşe 'Taşağıl Tepesi'nde, tepenin taş ocağı olarak kullanılmak istenmesi sonucu ortaya çıkan kist mezarlar incelenmiş, çevredeki insan kemiği parçaları ve sigillata seramik parçaları burasının Roma Devri'nde kullanılmış bir nekropol alanı olduğunu göstermiştir. Kalealtı Köyü Meşelik Mevkii ve Yülüce İncirliceşme Mevkii'leri de taş bloklarla oluşturulan kist mezarların bulunduğu alanlardır. Aynı tarzda inşa edilen mezarlar Çokal Köyü Kokarpınar Mevkii'nde de tespit edilmiştir.

Şenköy Yağcılı Çiftlik Mevkii ise, alanda gözlemlenen Prokonnesos lahit parçaları, stel parçaları, çok sayıda kemik parçası ve blok taşlar ile çok geniş bir alana yayılı bir nekropoldür. Geçen yıllarda Propontis kıyısında tespit edilen Şenköy Bezircideresi antik yerleşmesi ile bağlantılı bir nekropol alanı olabilir.

#### Tümülüsler:

Geçen yıllarda Şarköy Yeniköy Akalan Mevkii'nde saptadığımız ve halk arasında 'mağara' olarak adlandırılan, kayaya oyulmuş Roma mezarı, araştırma bölgemizde benzerine rastlamadığımız arcosoliumlu tipin tek örneği idi. Ancak bu yıl Gelibolu Yarımadası tarafında aynı tarzda kayaya oyulmuş üç mezar daha saptanmıştır. Bunlar Koruköy Çırak Tepe'de (Salamur Tepe); Koruköy Kekliktepe'de (Mağaratepe) ve Koruköy içerisinde saptanan mezarlardır. Böylelikle Gelibolu Merkez ve Şarköy arasında kalan kısımda, özellikle de Koruköy-Kavak çevresinde yaygın bir kayaya oyulmuş mezar geleneğinden söz edebiliriz.

İlginç olan, kayaya oyulmuş bu mezarların üzerlerinin toprakla kapatılarak tümülüs mezarlar oluşturulmasıdır. Koruköy Çıraktepe ve Kekliktepe örnekleri kısa bir dromos ile iki odadan oluşan kayaya oyulmuş mezarlardan oluşmaktadır ve üzerleri toprak ile örtülerek tümülüs tepesi haline getirilmiştir. Tümülüs tepelerinin altında basit gömü, lahit ve inşa edilmiş oda mezar tiplerinin dışında, doğal kayaya oyulmuş mezar tipi araştırma bölgemize ilk defa görülen bir örnektir. Bölgenin diğer bir tümülüsü ise Kavak Köyü Tümülüsü'dür (Yüktepe). Ancak Kavak

Tümülüsü altında nasıl bir mezar türü olduğu tespit edilememiştir. Koruköy'de bir köy evi bahçesinde tespit edilen mezarın da üzerinin bir tepe ile örtülüp örtülmediği anlaşılamamıştır. Bu bağlamda Şarköy Akalan mezarının ve Kavak tümülüsünün daha detaylı olarak incelenmesi önem kazanmaktadır.

#### Tekil Buluntular:

Araştırmamız sırasında çeşitli alanlarda 13 adet envanterlik eser bulunarak Çanakkale Müzesi'ne teslim edilmiştir. Çeşitli buluntular arasında : Kalealtı Köyü'nden bir adet pişmiş toprak metal alet kalıbı ile Roma Devri'ne ait mermer bir adak sunağı; Bolayır Maltepe Höyük'ten bir tanesi yassı tipte iki adet Prehistorik Devir taş balta, MÖ 4. yy. sonu - 3. yy. başına tarihlenen mermer bir kadın heykelciği başı; Bolayır'dan (Lysimakheia) pişmiş toprak boyalı bir anthemion parçası, belden yukarısı ve bacakları kırık mermer bir Aphrodite heykeli parçası ve bir adet pişmiş toprak ağırşak; Bakla Burnu'ndan (Kardia) bir adet damgalı pişmiş toprak ağırşak, bir adet pişmiş toprak tezgah ağırlığı, pişmiş topraktan bezemeli bir louterion parçası; Evreşe Gücüler Höyüğü'nden pişmiş toprak yumurta şekilli nesne ile iki adet sikke (Kavak Germe Tepe'den bir Bizans Devri sikkesi ile Güneyli Höyük'ten bir Hellenistik Devir sikkesi) sayılabilir.

Süleymaniye Köyü'nde köy içerisinde bir zeytinyağı presi tespit edilmiştir. Ayrıca yine Süleymaniye Köyü'nde, eski köy okulunun yanında telle çevrili bir alanda korunan ve aralarında sütun, kaide ve saçaklık parçalarının bulunduğu Bizans Devri'ne ait çeşitli mermer yapı elemanları saptanmıştır. Kavak Köy Belediye Bahçesi'nde de aralarında pişmiş toprak pithoslar, mermer mimari elemanlar ve yazıt parçalarının bulunduğu çeşitli eserler belgelenmiştir.

Tekirdağ Şarköy ve Çanakkale Gelibolu Yarımadası'nda yürüttüğümüz araştırmalarımıza önümüzdeki yıllarda da devam edilmesi planlanmaktadır.

*Zeynep Koçel Erdem*



## Van Ayanis Urartu Kalesi Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları 2013

Van Gölü merkezli Urartu Krallığı'nın güntümüze en iyi şekilde korunarak gelmiş kalelerinden biri olan Ayanis Kalesi, ilk kazı yıllarından bu yana mimarisi ve eser zenginliğiyle dikkatleri üzerinde toplamıştır. Kale adını eteklerinde kurulmuş olan Ayanis (bu günkü ismi Ağartı) köyünden almaktadır. Ayanis Kalesi Van'ın 38 km kuzeyinde, Van Gölünden 250 m içerde ve denizden yüksekliği 1866 m olan 100 x 400 m boyutlarındaki doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Urartu'nun en görkemli kalelerinden biri olan Ayanis Kalesi, yapılan arkeolojik değerlendirmeler ve dendrokronolojik analizlere göre MÖ 673-672 tarihlerinden hemen sonra inşa edilmiştir. Ayanis Kalesi'nde kazı çalışmaları 1989 yılından bugüne kadar kesintisiz devam etmektedir. Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu'nun çeyrek asırlık emeğinin ardından, bu yılki Ayanis Kalesi Kazı çalışmaları, Van Müze Müdürlüğü Başkanlığında ve Doç. Dr. Mehmet Işıklı'nın bilimsel danışmanlığında onarım ve koruma ağırlık olarak gerçekleştirilmiştir. Bu yılki Ayanis Kalesi restorasyon ve konservasyon çalışmaları "Kuzey Sur Duvarları, Doğu Sur Duvarları, Güney Sur Duvarları ve Tapınak Alanında" gerçekleştirilmiştir. Bu alanlarda gerçekleştirilen çalışmalar 'pasif koruma' amaçlı 'deneysel nitelik' taşıyan çalışmalardır ve önümüzdeki yıllarda Ayanis Kalesi'nde yapılması hedeflenen daha kapsamlı koruma ve onarım çalışmalarına öncülük edilecek çalışmalardır.

2013 yılı Ayanis Kalesi'ndeki çalışmalar tüm kazılarda olduğu gibi tüm alanlarda genel ve detaylı bir çevre temizlik ve düzenlemesi çalışmalarıyla başlamıştır. Ayanis Kalesi'nin en önemli mimari kalıntılarını kaleyi çevreleyen sur duvarları oluşturmaktadır. Mimari ve teknik açısından Urartu sur duvarlarının tüm özelliklerini gösteren Ayanis surlarının şimdilik güney ve doğu surları açığa çıkarılabilmektedir.



Van Ayanis Kalesi – Tapınak Alanı Koruma ve Onarım Çalışmalarından Genel Görünüm

Urartu sur duvarlarının en güzel örneklerinden birini oluşturan güney sur duvarları bu yılki önemli çalışma alanlarımızdan biriydi. Oldukça kaliteli işçilik gösteren bazalt taşlarının oluşturduğu güney sur duvarlarının kerpiç üst yapıları da Urartu sur duvarlarının en iyi korunmuş örneklerini oluşturmaktadır. Bu kerpiç üst yapının korunmasına yönelik çalışmalar bu sezonki çalışmalarımızın önemli bir kısmını oluşturmuştur. Bilindiği üzere Anadolu mimarisinin esasını oluşturan kerpiç mimariyi korumak oldukça güç bir durumdur. Bu konuya yönelik çalışmalarda mutlak bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bölgelere ve kültürlere göre farklılık gösterebilen kerpiç yapıları, buldukları yörelerin jeolojik ve kimyasal yapısına bağlı olarak da farklı koruma-onarım yöntemlerini gündeme getirebilmektedir. Fakat bu konuda şimdilik görüş birliği sağlanan temel hususlardan biri Anadolu'nun kerpiç mimariye yönelik geleneksel koruma yöntemi periyodik olarak tekrarlanan sıvama yöntemidir. Bu yıl Ayanis surlarında ve Tapınak Alanı'nın bazı kesimlerinde deneysel amaçlı olarak bu sıvama yöntemini uygulamayı ve sonuçlarını gözlemlemeyi denedik. Güney surlarda yaklaşık 10 x 5 m'lik bir kesimde yürütülen geleneksel sıvama işlemi için yaklaşık olarak, 500 kg elenmiş toprak, 30 kg saman ve 1 ton su kullanılmıştır. Verilen rakamlara bakıldığında sıvama işleminin ne kadar zor ve külfetli olduğu anlaşılmaktadır. Sıvama işleminin tamamlanmasının ardında surların tüm kerpiç üst yapısı sıvanan kesim de dahil üzere geo-tekstil ile kaplanarak koruma işlemi tamamlanmıştır. Güney surda koruma amaçlı bu çalışmalar dışında genel çevre temizliği ve düzenlenmesi kapsamında yürütülen çalışmalarda surun batıya doğru devam eden kısmında kesit temizlik ve çizim çalışmaları yapılarak burada kütleli yıkıntı oluşturan sur üst yapının boyutları ve Urartu sur mimarisinin ayrıntıları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda önümüzdeki yıllarda yapılması hedeflenen kapsamlı Ayanis Sur Duvarlarının Restorasyonu ve Konservasyonu çalışmaları içinde önemlidir.

Bu sezonki bir diğer çalışma alanı doğu surların kuzey devamıdır. Doğu ve kuzey surların kesişim noktası olan bu alan daha önceki yıllarda kazılmış fakat aradan geçen uzun süreçte buradaki toprak akarak kazılan surları kapatmıştır. Bu alanda detaylı bir temizlik çalışması yapılarak kuzey sur duvarının doğudaki başlangıcının yaklaşık 6 m'lik kısmı tekrar ortaya çıkarılmıştır. Açığa çıkarılan kuzey surlar tıpkı doğu sur gibi yörenin kireç taşından kiklobik duvar örgüsü tekniğinde inşa edilmiştir. Doğu surdan farklı olarak surun bu kesiminde kerpiç üst yapının kısmen bulunduğu görülmüştür. Bu kerpiç kesim de geo-tekstil malzeme ile kapatılarak koruma altına alınmıştır. Ayanis





*Van Ayanis Kalesi –  
Güney Sur'daki  
Çalışmalardan  
Genel Görünüm*

Kalesi'nin en az bilinen kuzey surları önümüzdeki sezonlarda gerekli koşullar oluştuğunda kazılması hedeflenen alanlardandır.

Şüphesiz Ayanis Kalesinin en önemli yapı grubunu kalenin orta kesiminde ve en yüksek noktasında yer alan ve çekirdek Haldi Tapınağı'nı da içeren "Tapınak Alanı" oluşturmaktadır. Urartu tapınak mimarisinin en güzel örneğini teşkil eden Ayanis Tapınak Alanı ve Haldi Tapınağı'nda bu sezon yapılan onarım ve koruma amaçlı çalışmalara ilk olarak tapınak avlusunda yer alan bazalt payelerde başlanmıştır. Öncelikle payelerden kopan bazalt parçalarının yerleri tespit edilmiş ve bu parçalar paye numaralarına göre kodlanılmışlardır. Kodlama işlemlerinin tüm payelerde uygulanması ve tamamlanmasının ardından tespiti yapılan parçalardan bazı küçük parçalar deneysel ve pasif koruma amaçlı olarak Paralodid B-44 solüsyonu ile yerlerine yapıştırılmıştır. Bu çalışmalar esnasında toplamda 76 adet bazalt parçası yapıştırılmıştır. Tümleme işlemlerinin ardından parçalar arasındaki kırık ve çatlak kısımlara hidrolik kireçten hazırlanmış harç uygulanmıştır. Böylece hem görsel bir bütünlük elde edilmiş oldu hem de yapıştırılan parçaların sağlamlığı arttırıldı. Müdahale edilecek alanlar seçilirken acil müdahale gereken ve önümüzdeki sezonlara dayanamayacak durumda olanlar ve restoratörlerin görüşleri dikkate alınmıştır. Güney surlarda gerçekleştirmiş olduğumuz sıva çalışmaları, Çekirdek Tapınak dış duvarları ve payeler üzerinde de uygulanmıştır. Bu uygulamaların ardından tapınak avlusunda yer alan tüm payelerin etrafı ve üzeri geo-tekstil ile kapatıldı. Bu yıl gerçekleştirilen deneysel uygulamalardan elde edilecek sonuçlar önümüzdeki yıllarda Ayanis Kalesi'ndeki kerpiç yapıların korunmasına dönük hedeflenen daha kapsamlı restorasyon ve konservasyon çalışmaları için yönlendirici olacaktır.

Tapınak Alanı'nda çalışılan bir diğer alan Tapınak Cellası'dır. (Çekirdek Tapınak) Bu alanda yürütülen çalışmalar daha önceki yıllarda yapılmış koruma amaçlı ahşap kısımların yenilenmesini ve cella içerisindeki bazalt ve su mermeri kısımlara yönelik olmuştur. Haldi Tapınak cellasının iç kesiminde bazalt duvarlarda yer alan intaglio bezemeli parçalardan kopan ve çatlayan kısımlar tıpkı payelerde olduğu gibi önce tespit edilip envanterlendi ve bazı parçalar üzerinde yerine oturtma denemeleri gerçekleştirilmişti. Urartu Kültürü'nün tek örneği olan su mermerinden (*alabaster*) bezemeli platform üzerinde ise genel temizlik çalışmaları yapılarak kopan ve çatlayan yerlerin tespiti yapıldı. Ayrıca bu alanlardan alınan örnekler analiz için Mardin Müzesi laboratuvarlarına gönderildi. Buradan gelecek sonuçlar ve bu sezon yapılan çalışmalar önümüzdeki yıllarda cella içerisinde yapılacak kapsamlı restorasyon ve konservasyon projeleri için ön hazırlık niteliğindedir.

Şüphesiz Ayanis Kalesi'nde yapılacak kapsamlı koruma ve onarım çalışmaları için en önemli gelişme yaklaşık iki yıldır Kültür ve Turizm Bakanlığı Van Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nda görüşülmekte olan Ayanis Kalesi Restorasyon ve Konservasyon Projesi geçtiğimiz Eylül ayı içerisinde kabul edilmiş olmasıdır. Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Van Rölöve ve Anıtlar Bölge Müdürlüğü ile koordinasyonlu yürütülen Haldi Tapınağının koruma çatısını da içeren bu restorasyon ve konservasyon projesi sayesinde, Kültür Bakanlığımızın da desteğiyle önümüzdeki yıllarda insanlığın ortak kültürel mirası olan Ayanis Kalesi'nde onarım ve korumaya dair daha kapsamlı çalışmalar yapılabilecektir.

*Mehmet Işıklı – Oğuz Aras*

## Enstitüden Haberler

### Enstitü Kütüphanesi'ne Gelen Yeni Yaymlardan Seçmeler

#### Monografiler

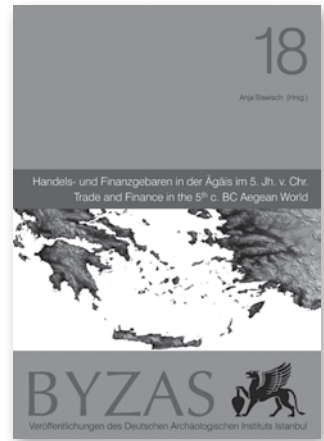
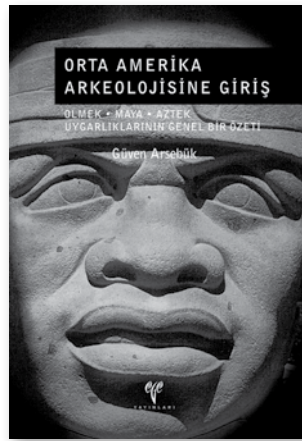
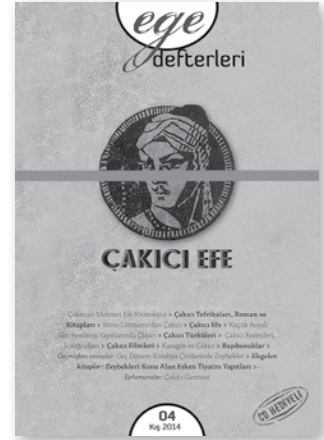
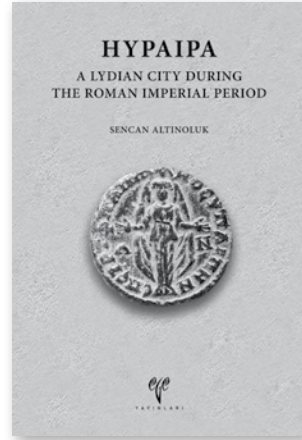
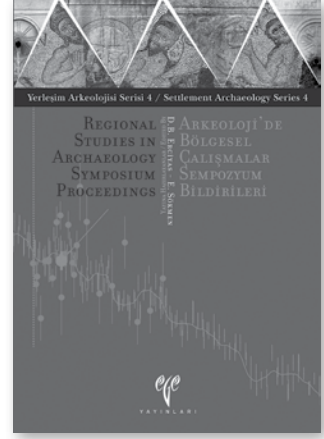
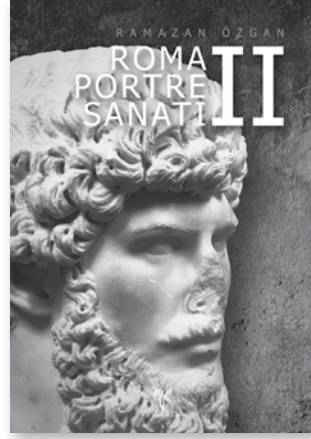
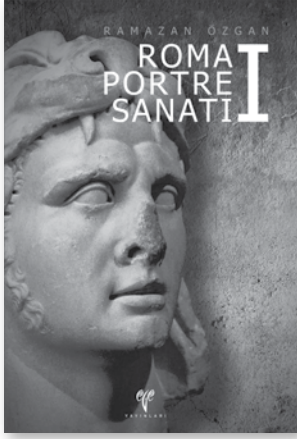
- Alanyalı, H. S., *Der Kentauromachie- und der Gigantomachie-fries im Theater von Perge*, Wien, 2013.
- Başaran, C., *Parion. Antik Troas'ın Parlayan Kenti*, İstanbul, 2013.
- Bayram, F. – A. Özme, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Müzeleri*, İstanbul, 2002.
- Bilgen, N., *Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2011-2012)*, Kütahya, 2013.
- Doğan-Alparslan, M. – M. Alparslan (eds.), *Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu/Hittites: An Anatolian Empire*, İstanbul, 2013.
- Dönmez, H., *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Burdur Müzeleri ve Ören Yerleri*, İstanbul, 2007.
- Durugönül, S.(ed.), *Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu, Heykeltraşlık ve Mimari Plastik Eserler*, İstanbul, 2013.
- Edzard, O. D. – G. Farber, *Die Orts- und Gewässernamen der Zeit der 3. Dynastie von Ur*, Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes II, Wiesbaden, 1974.
- Erdur, O. – G. Duru (eds.), *Arkeoloji: Niye?, Nasıl?, Ne için?*, İstanbul, 2013.
- Heinhold-Krahmer, S., *Arzawa* (Texte der Hethiter 8), Heidelberg, 1977.
- Hoffman, I., *Der Erlass Telipinu* (Texte der Hethiter 11), Heidelberg, 1984.
- İpek, Ö. – R. İbiş, *3. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, Çorum, 2013.
- Jakob-Rost, L., *Das Ritual der Malli aus Arzawa gegen Behexung* (Texte der Hethiter 2), Heidelberg, 1972.
- Kılıç, A., *Şifahaneler*, İstanbul, 2013.
- Kızıltan, Z. – G. Baran Çelik, *Saklı Liman'dan Hikayeler Yenikapı'nın Batıkları*, İstanbul, 2013.
- Koşak, S., *Hittite Inventory Text* (Texte der Hethiter 10), Heidelberg, 1982.
- Özgan, R., *Roma Portre Sanatı II*, İstanbul, 2013.

- Szabo, G., *Ein hethitisches Entsühnungsritual* (Texte der Hethiter 1), Heidelberg, 1971.
- Şentürk, Ş. (ed.), *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Malatya Müzesi*, İstanbul, 2005.
- Tekin, O. – M. H. Sayar – Erkan Konyar, *Tarhan Armağanı. M. Taner Tarhan'a Sunulan Makaleler/Essays in Honour of M. Taner Tarhan*, İstanbul, 2013.
- Tekocak, M., *K. Levent Zoroğlu'na Armağan/ Studies in Honour of K. Levent Zoroğlu*, İstanbul, 2013.
- ten Cate, H., *The Records of the Early Hittite Empire (C. 1450-1380)*, İstanbul, 1970.
- Tül, Ş., *Bitek Topraklar Üstünde Aydın*, İstanbul, 2013.

#### Sürelî Yayınlar

- Adalya XVI* (2013).
- Aktüel Arkeoloji* 32, 33, 34, 35 (2013).
- Anatolien Studies* 63 (2013).
- Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 37 (2011), 38 (2012).
- Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi Anı-Armağan Serisi Ek III. 1, Ek III. 2* (2012).
- Anmed* 11 (2013).
- Colloquium Anatolicum XII* (2013).
- Epigraphica Anatolica* 45 (2012).
- Istanbul Mitteilungen* 62 (2012).
- Orient Archäologie* 29 (2013).
- Österreichs Archäologisches Institut Heft* 14 (2013).
- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentral Museums Mainz* 58/1, 58/2, 58/3 (2011).
- La Variation Linguistique Dans Les Langues de l'Italie préromaine* 45 (2009).
- Les Céramiques Communes Dans Leur Contexte Régional* 60 (2009).
- Restorasyon ve Konservasyon* 13 (2012).
- 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi* 17 (2013).

Tolga Pelvanoğlu



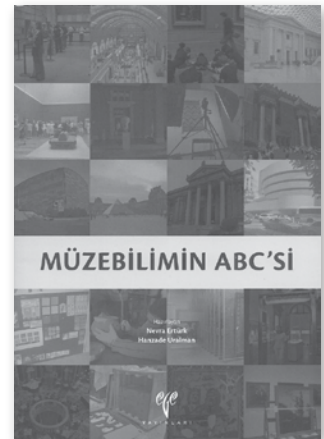
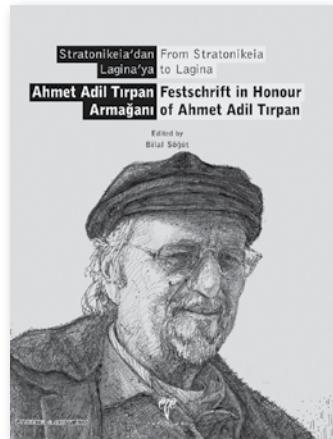
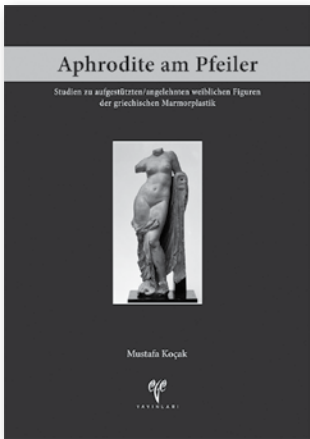
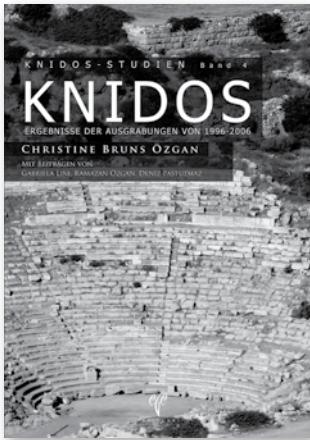
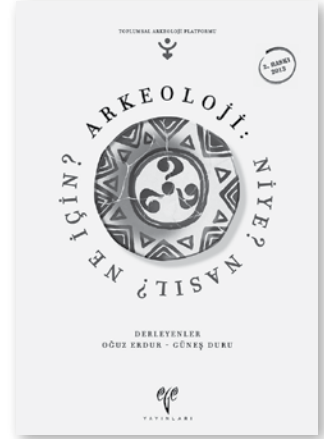
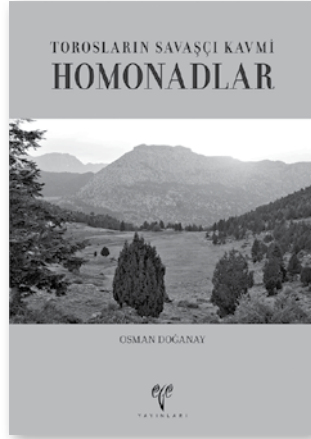
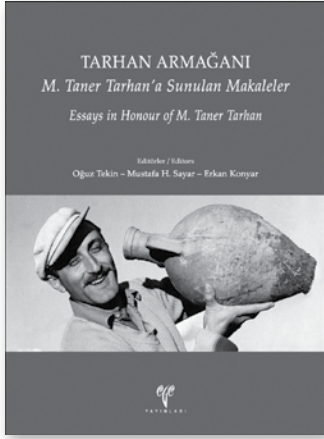
ege

YAYINLARI

online sipariş için; [www.egeyayinlari.com](http://www.egeyayinlari.com)

Abdullah Sokak No. 17 Taksim 34433 İstanbul t: 0212 244 7521 f: 0212 244 3209 e: [info@egeyayinlari.com](mailto:info@egeyayinlari.com)





ege

YAYINLARI

online sipariş için; [www.egeyayinlari.com](http://www.egeyayinlari.com)

Abdullah Sokak No. 17 Taksim 34433 İstanbul t: 0212 244 7521 f: 0212 244 3209 e: [info@egeyayinlari.com](mailto:info@egeyayinlari.com)



## Sponsorlarımız

## ve Enstitüye Kazandırdıkları

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi: Yıllık konferanslarımıza salon tahsis.

## Enstitü Yayınları

### Bilimsel Dizi

- Studia ad Orientem Antiquum - 1 / Hitit Kralı II. Muwatalli: Kişiliği ve İcraat - Filolojik Belgeler Işığında* (M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2012.
- Studia ad Orientem Antiquum - 2 / Allioi Tıp Aletleri* (D. Baykan), İstanbul, 2012.
- Alparslan, M. (Haz.), *Hititolojiye Giriş, Instrumental Linguarum Antiquarum 1*, (Dizi Editörü B. Demiriş), İstanbul, 2009.
- Corpus Vasorum Antiquorum, Türkiye Cumhuriyeti (Turkish Republic 1, Fascicule 1), Silifke Museum (K. L. Zoroğlu), İstanbul, 2008.*
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 2 / Anamur Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2007.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 3 / Çanakkale Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk - F. Körpe), İstanbul, 2009.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 4 / Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıkulu* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2010.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 5 / Tire Museum. Vol. 1: Roman Provincial Coins from Ionia, Lydia, Phrygia and etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2011.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 6 / Burdur Museum. Vol. 1: Pisidia, Part 1: Adada-Prostanna* (H. Köker), İstanbul, 2011.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 7 / Ödemiş Museum. Vol. 1: Roman Provincial Coins of Ionia, Lydia and etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2012.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 8 / Muğla Museum. Vol. 1: Caria* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2012.
- Corpus Ponderum Antiquorum et Islamicorum, Turkey 1 / The Collection of Klima Plus in Silifke Museum, Greek, Roman, Byzantine and Islamic Weights* (O. Tekin - A.M. Merzeci), İstanbul, 2012.
- Corpus Ponderum Antiquorum et Islamicorum, Turkey 2 / Istanbul Archaeological Museums, Greek, Roman, Byzantine and Islamic Weights in the Department of Metal Objects* (O. Tekin - G. Baran Çelik), İstanbul, 2013.
- Savaş, Ö.S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahis ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.

### Bilimsel Toplantılar Dizisi

- Delemen, İ. - O. Casabonne - Ş. Karagöz - O. Tekin (eds.), *The Achaemenid Impact On Local Populations and Cultures in Anatolia*, İstanbul, 2007.
- Dinçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999.
- Fischer, B. - H. Genz - E. Jean - K. Köroğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.

### Sürelî Yayın

- Colloquium Anatolicum I* (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan), İstanbul, 2002.
- Colloquium Anatolicum II* (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003.
- Colloquium Anatolicum III* (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004.

- Colloquium Anatolicum IV* (eds. M. Doğan-Alparslan - G. Ergin), İstanbul, 2005.
- Colloquium Anatolicum V* (eds. H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2006.
- Colloquium Anatolicum VI* (eds. M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2007.
- Colloquium Anatolicum VII* (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2008.
- Colloquium Anatolicum VIII* (eds. M. Doğan-Alparslan - Y. G. Ergin - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2009.
- Colloquium Anatolicum IX* (eds. M. Alparslan - Y. G. Ergin - H. Peker - M. Doğan-Alparslan) İstanbul, 2010.
- Colloquium Anatolicum X* (eds. Y. G. Ergin - M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2011.
- Colloquium Anatolicum XI* (eds. M. Alparslan - A. Akkaya), İstanbul, 2012.
- Klasik Filoloji Seminerleri I*, (2004), II (2005), III (2006) (eds. O.F. Akyol - E. Öyken)

### Kazı Monografileri

- Köroğlu, K. (ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

### Popüler Dizi

- Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001<sup>2</sup>.
- Alparslan, M., *Eski Anadolu'da Ticaret (MÖ II. Binyıl)*, İstanbul, 2010.
- Altınoluk, S., *Eskiçağ'da Irmak Tanrıları*, İstanbul, 2010.
- Anadolu (Usman), M., *Antik Çağ'da Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.
- Baykan, C. - D. Baykan, *Eskiçağ'da Cam*, İstanbul, 2012.
- Bursa, P., *Antikçağ'da Anadolu'da Balık ve Balıkçılık*, İstanbul, 2010.
- Çete, İ., *Geçmiş Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul, 1996 (Tükendi).
- Çokay, S., *Antikçağ'da Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000<sup>2</sup>.
- Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Delemen, İ. - S. Çokay-Kepçe, *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, İstanbul, 2009.
- Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002<sup>3</sup>.
- Dinçol, B., *Eski Önsasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Dinçol, B., *Eski Önsasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul, 1995 (Tükendi).
- Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003.
- Eğilmez, M., *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, 2005.
- Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul, 2001<sup>2</sup>.
- Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.
- Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000<sup>3</sup>.
- Hürmüzlü, B., *Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri*, İstanbul, 2008.
- İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.
- Karagöz, Ş., *Eskiçağ'da Depremler*, İstanbul, 2005.
- Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.
- Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.
- Salman, B., *Eskiçağ'da Güneş Saatleri*, İstanbul, 2007.
- Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul, 2002<sup>2</sup>.
- Tekin, O., *Eskiçağ'da Para, Antik Nümişmatikçe Giriş*, İstanbul, 1998<sup>3</sup>.
- Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantion)*, İstanbul, 2005<sup>3</sup>.
- Tekin, O., *Tarih Boyunca İstanbul'da Sikke Darbı ve Sikkeler*, İstanbul, 2012.
- Uzel, İ., *Anadolu Tıp Tarihine Giriş*, İstanbul, 2008.